

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

YRITTÄJÄN ELÄKETURVA – VAPAAEHTOINEN ELÄKEVA- KUUTUS LAKISÄÄTEISEN RINNALLA

Vakuutustiede
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2019
Tekijä: Jere Luostari

Ohjaaja: Lasse Koskinen

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä:	LUOSTARI, JERE
Tutkielman nimi:	Yrittäjän eläketurva – vapaaehtoinen eläkevakuutus lakisääteisen rinnalla
Pro gradu -tutkielma:	91 sivua, 1 liitesivu
Aika:	Maaliskuu 2019
Avainsanat:	yrittäjä, YEL-vakuutus, lakisääteinen eläkevakuutus, vapaaehtoinen eläkevakuutus, työtulo, sosiaaliturva

Yrittäjien eläkevakuuttaminen on aihe, joka on herättänyt paljon keskustelua. Vuonna 1970 voimaan tulleen yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjän tulee vakuuttaa itsensä lakisääteisellä eläkevakuutuksella täyttäessään vakuuttamisvelvollisuuden edellytykset. Yrittäjän lakisääteisen eläkevakuutuksen eläkekarttuma sekä eläkevakuutusmaksut määräytyvät yrittäjän asettaman työtulon perusteella. Lisäksi YEL-vakuutuksen työtulo vaikuttaa yrittäjän sosiaaliturvan tasoon. Yrittäjällä on myös mahdollisuus varautua eläkeikään sijoittamalla henkivakuutusyhtiöiden tarjoamiin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten toimintaperiaatteet eroavat monelta osin lakisääteisestä eläkevakuutuksesta.

Tutkimuksen tavoitteena on verrata lakisääteistä eläkevakuuttamista ja vapaaehtoista eläkevakuuttamista toisiinsa yrittäjän näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää syyt siihen, miksi yrittäjä sijoittaa mahdollisesti myös vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla. Tutkimuksessa selvitetään vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen ja lakisääteisen eläkevakuuttamisen hyödyt ja riskit. Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty asiantuntijahaastatteluilla. Haastattelut asiantuntijat edustavat eri näkökulmia tutkimuksen aiheeseen.

Tutkimuksessa havaittiin maksutason joustavuus ja joustavampi eläketurvan mitoittaminen merkittävimiksi syiksi, joiden takia yrittäjä sijoittaa myös vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Yrittäjien toiminta on vaihtelevaa, joten he kaipaavat lakisääteiseltä eläkevakuutukselta joustavuutta, jota vapaaehtoinen eläkevakuutus pystyy tarjoamaan. Muita havaittuja syitä olivat mahdollisuus suurimpiin tuottoihin, saatavat verovähennykset sekä epäluottamus lakisääteistä eläkejärjestelmää kohtaan. Lisäksi aikaisempi lainsäädäntö mahdollisti vapaaehtoisten eläkevakuutusten nostamisen ennen lakisääteistä eläkeikää, jolloin aikaisempi eläköityminen motivoi yrittäjiä sijoittamaan vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Nykyinen lainsäädäntö ei tätä enää mahdollista.

Vapaaehtoisten eläkevakuutusten riskeinä verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen havaittiin pieneksi jäävä sosiaaliturvan taso, jos yrittäjä on vakuuttanut itsensä matalalla tasolla lakisääteisessä eläkevakuutuksessa. Muita havaittuja riskejä olivat vapaaehtoisten eläkevakuutusten nostoajan määräaikaaisuus tilanteessa, jossa yrittäjä elää pitkään yli eläköitymisiään. Lisäksi sijoitusmarkkinoilla onnistumiseen perustuva vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tuotonmuodostumistapa nähtiin riskinä, joka voi johtaa suunniteltua alempaan eläketasoon.

SISÄLLYSLUETTELO

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman taustaa	1
1.2 Tutkimustavoitteet, tutkimusongelmat ja rajaukset	4
1.3 Keskeiset käsitteet	7
1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	8
1.5 Aikaisemmat tutkimukset	10
1.6 Teoreettinen viitekehys	11
1.7 Tutkielman rakenne	13
2 LAKISÄÄTEINEN ELÄKEVAKUUTTAMINEN	15
2.1 Suomen eläkejärjestelmä	16
2.1.1 Työeläkejärjestelmä	17
2.1.2 Eläkejärjestelmän rahoitus	20
2.1.3 Eläkelajit	21
2.1.4 Kansaneläke ja takuueläke	27
2.2 Yrittäjän lakisääteinen eläketurva	28
2.2.1 Vakuuttamisvelvollisuus	28
2.2.2 Työtulo	32
2.2.3 Työtulon vaikutus yrittäjän sosiaaliturvaan	35
2.2.4 YEL-vakuutusmaksu	39
2.2.5 Verotuksen vaikutus yrittäjän eläketurvaan	43
3 VAPAAEHTOINEN ELÄKEVAKUUTTAMINEN	46
3.1 Vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen peruseriaatteet	46
3.2 Vapaaehtoinen eläkevakuutus käytännössä	48
3.3 Vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuotto ja riskit	51
3.4 Vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotus	54
3.5 Lakimuutosten vaikutus vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin	55
3.6 Vapaaehtoinen eläkevakuutus lakisääteiseen eläkevakuutukseen ja muihin säästömuotoihin verrattuna	58

4 VAPAAEHTOISEN ELÄKEVAKUUTUKSEN JA LAKISÄÄTEISEN ELÄKEVAKUUTUKSEN VERTAILUA	60
4.1 Aineiston kuvaus ja keruu	61
4.2 Vapaaehtoinen eläkevakuuttaminen	62
4.2.1 Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyödyt	63
4.2.2 Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen riskit	64
4.2.3 Vapaaehtoisten eläkevakuutusten nykyinen epäsuosio ja mielekkyys yrittäjän näkökulmasta	66
4.2.4 Vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittaminen yrittäjän näkökulmasta sekä sijoittaminen lakisääteisen eläkevakuutuksen kustannuksella	68
4.3 Lakisääteinen eläkevakuuttaminen	70
4.3.1 Lakisääteisen eläkevakuutuksen hyödyt	70
4.3.2 Lakisääteisen eläkevakuutuksen riskit	72
4.3.3 Yrittäjien tietoisuus työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan	73
4.4 Lakisääteinen eläkevakuuttaminen verrattuna vapaaehtoiseen eläkevakuuttamiseen	76
5 YHTEENVETO	80
5.1 Tutkimusongelmiin vastaaminen	80
5.1.1 Vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittamisesta saatavat hyödyt lakisääteiseen eläkevakuutukseen verrattuna	81
5.1.2 Vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittamisesta kohdattavat riskit lakisääteiseen eläkevakuutukseen verrattuna	84
5.2 Tutkielman arviointi	86
5.3 Jatkotutkimusehdotuksia	90

LÄHTEET

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	12
Kuvio 2 Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmä	16
Kuvio 3 Työeläkejärjestelmän eläkelajit	22
Taulukko 1 Eri vuosina syntyneiden alin vanhuuseläkeikä	23
Taulukko 2 Vakuuttamisvelvollisuus yhtiömuodoittain	30
Taulukko 3 Työtulon vaikutus eläkkeeseen ja YEL-vakuutusmaksuun	33

1 JOHDANTO

Tämä tutkielma käsittelee vapaaehtoista eläkevakuutusta ja lakisääteistä eläkevakuutusta yrittäjän näkökulmasta. Tutkimuksen johdanto jakaantuu seitsemään alalukuun, joista ensimmäisessä esitellään tutkimuksen taustaa ja aihealuetta. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen tärkeimmät tavoitteet, tutkimusongelmat ja käsitellään tutkimuksen oleelliset rajaukset. Seuraavassa alaluvussa määritellään tutkimuksen kannalta tärkeimmät käsitteet. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksessa käytetty tutkimusmenetelmä sekä tutkimusaineisto. Tutkimusmenetelmän ja -aineiston esittelyn jälkeen esitellään lyhyesti tutkimuksen aiheesta tehdyt aikaisemmat tutkimukset. Johdantoluvun lopuksi käsitellään tutkimuksen aiheen teoreettinen viitekehys sekä esitellään koko tutkimuksen rakenne.

1.1 Tutkielman taustaa

Vuonna 1970 Suomessa astui voimaan yrittäjän eläkelaki yhdessä maatalousyrittäjän eläkelain kanssa. Yrittäjän eläkelain voidaankin katsoa syntyneen maatalousyrittäjien eläkelain sivutuotteena, sillä tuon ajan Suomessa maatalousyrittäjyys oli merkittävämpää kuin muu yrittäjyys. Tästä kertoo myös se, että lain säätämisvuonna 1970 Suomessa oli 400 000 maatalousyrittäjän eläkelain alaista yrittäjää ja noin 100 000 yrittäjän eläkelain alaista yrittäjää. (Pietiläinen 2005, 59) Alkuperäinen yrittäjän eläkelaki on vuosien saatossa pysynyt varsin muuttumattomana. Tekninen päivitys siihen tehtiin vuonna 2007, jolloin laki ajanmukaistettiin uudeksi yrittäjän eläkelaksi (Rissanen ym. 2017, 73; Palomurto 2017).

Yrittäjän eläkelain tarkoituksena on taata työeläketurvaa palkansaajien lisäksi myös yrittäjille (Rissanen ym. 2017, 73). Vuonna 2017 YEL-vakuutettuja oli Eläketurvakeskuksen tilastojen mukaan noin 205 000. Määrä on siis suurin piirtein kaksinkertaistunut lain voimaansaattovuodesta. Nykyään yrittäjistä noin 136 000 on miehiä ja vastaavasti noin 69 000 naisia, eli miesten osuus kaikista yrittäjistä on noin kaksi kolmasosaa. (ETK 2017)

Yrittäjän keskimääräinen YEL-työtulo oli noin 23 000 euroa vuonna 2017. Miesten työtulo oli keskimäärin hieman naisia korkeampi, noin 24 000 euroa miehillä, naisten 21 000 euroa vastaan. Työtulon tason voidaan katsoa korreloivan positiivisesti YEL-vakuutetun iän kanssa. Esimerkiksi alle 30-vuotiailla keskimääräinen YEL-työtulo jää alle 15 000 euron, kun taas yli 50-vuotiailla keskimääräisen YEL-työtulon taso ylittää 25 000 euroa. Voimassa olevien YEL-vakuutusten työtuloista enemmän kuin joka neljäs on alle 10 000 euroa. Varsinkin alkavissa YEL-vakuutuksissa työtulo asetetaan herkästi YEL-vakuutuksen alarajalle. Vuonna 2017 enemmän kuin 40 prosentissa alkaneista YEL-vakuutuksista työtuloksi oli asetettu työtulon alarajan mukainen työtulo. (ETK 2017) Alkavissa YEL-vakuutuksissa työtulon alarajalla vakuuttamisen suosio on kasvanut viimeisen kolmen vuoden aikana. Eläketurvakeskuksen mukaan alkavien YEL-vakuutusten, joissa työtuloksi on asetettu työtulon alarajan mukainen työtulo, määrä on lähestulkoon kaksinkertaistunut viimeisen kolmen vuoden aikana (ETK 2018c). Työtulon käsitteeseen palataan tarkemmin tutkimuksen luvussa 2.2.2.

Yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjän työtulon tulisi vastata sellaista palkkaa, joka maksettaisiin samaa työtä tekeväälle, saman ammattitaidon omaavalle työntekijälle (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 112). Tutkimusten mukaan tämä lain vaatimus ei kuitenkaan käytännössä aina toteudu. Esimerkiksi Suomen Yrittäjien vuonna 2017 jäsenilleen tekemän kyselytutkimuksen mukaan alle kolmannes vastaajista kertoi YEL-työtulonsa olevan lain vaatimalla tasolla. Vastaajista 62,4 prosenttia kertoi YEL-työtulonsa olevan pienempi kuin todellinen työpanoksensa arvo. Vastaavasti 6,0 prosenttia vastaajista kertoi YEL-työtulonsa olevan todellista tasoa korkeammalla. (Suomen Yrittäjät 2018a) Myös Eläketurvakeskuksen vuoden 2009 tutkimuksen mukaan yrittäjien keskimääräiset YEL-työtulot ovat olleet koko yrittäjän eläkelain historian aikana alemmalla tasolla kuin työntekijöiden keskipalkat. Kyseisen tutkimuksen mukaan YEL-työtulojen ja palkansaajien palkkojen välinen ero on kasvanut entisestään 1990- ja 2000-luvulla. (Hyrkkänen 2009, 14)

Suomen Yrittäjien kyselytutkimuksen mukaan 41,3 prosenttia vastaajista oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa, jonka mukaan vastaajan vanhuuden turva olisi parempi, jos YEL-järjestelmään laitettut rahat saisi sijoittaa itse. Lisäksi 33,2 prosenttia vastaajista oli osittain samaa mieltä edellä mainitun väitteen kanssa. (Suomen Yrittäjät 2018a) Vastaukset kertovat selkeästi siitä, miten yrittäjien luottamus lakisääteiseen

eläkejärjestelmään on heikkoa, ja samalla siitä, miten yrittäjillä on halukkuutta omaehtoiseen eläkesäästämiseen. Kyselyyn vastanneista vain 19,3 prosenttia on varautunut vanhuuseläkkeelle jäämiseen pelkästään YEL-vakuutuksella. Toisin sanoen noin neljä viidestä vastaajasta on varautunut vanhuuteen muutenkin kuin lakisääteisellä YEL-vakuutuksella. Vapaaehtoinen eläkevakuutus oli 37,3 prosentilla vastaajista. (Suomen Yrittäjät 2018a)

Edellisessä kappaleessa mainittu vapaaehtoinen eläkevakuutus on henkivakuutusyhtiöiden tarjoama sijoitustuote, jonka toimintaperiaate on yksinkertaisimmillaan hyvin samankaltainen kuin lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa vakuutuksenottaja maksaa vakuutusmaksuja, joille hän toivoo saavansa tuottoa. Vakuutusmaksuille voidaan saada tuottoa sijoittamalla ne sijoitusmarkkinoille tai sopimalla vakuutusmaksuille maksettavasta kiinteästä korosta. Vakuutuksenottajan saavuttaessa määrätyn iän, vakuutusyhtiö voi alkaa maksamaan kertynyttä pääomaa vakuutuksenottajalle sovitulla maksutahdilla. Vakuutuksenottaja voi itse määritellä haluamansa säästösumman ja toisin kuin lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, vakuutuksenottajalla on mahdollisuus olla säästämättä mitään. Myös vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa on tiettyjä lain asettamia vaatimuksia, jotka vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tulee täyttää. Tarkemmin vapaaehtoista eläkevakuutusta käydään läpi tutkimuksen luvussa 3.

Vapaaehtoista eläkevakuutusta markkinoidaan tavallisesti eläketurvan täydennykseen tarkoitetuksi vakuutukseksi. Vapaaehtoisia eläkevakuutuksia on kahdenlaisia, yksilöllisiä eläkevakuutuksia ja ryhmäeläkevakuutuksia. Yksilöllinen eläkevakuutus on työntekijän, työnantajan tai yrittäjän hankkiman, yksilölle kohdennettu eläkevakuutus. Ryhmäeläkevakuutus on esimerkiksi työnantajan koko henkilöstölleen hankkima eläkevakuutus, jossa vakuutuksen ehdot eivät ole yksilöllisiä. (Määttänen 2016, 89) Tässä tutkimuksessa keskitytään ainoastaan yrittäjän itselleen ottamiin, yksilöllisiin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin.

Voimassa olevia vapaaehtoisia eläkevakuutuksia oli vuoden 2016 lopussa Tilastokeskuksen mukaan 683 250 kappaletta. Tähän lukuun sisältyy niin yksilölliset eläkevakuutukset kuin ryhmäeläkevakuutuksetkin. Kappalemääräisesti yksilöllisiä eläkevakuutuksia oli 664 225 ja mahdollisesti useamman ihmisen kattavia ryhmäeläkevakuutuksia

19 025. Vuonna 2016 henkivakuutusyhtiöt saivat vakuutusmaksutuloa yksilöllisistä eläkevakuutuksista hieman yli 405 miljoonaa ja ryhmäeläkevakuutuksista noin 266 miljoonaa. Vastaavasti vuonna 2016 yksilöllisistä vapaaehtoisista eläkevakuutuksista maksettiin noin miljardi euroa korvauksia ja ryhmäeläkevakuutuksista noin 411 miljoonaa euroa. (SVT 2017)

Vapaaehtoisia eläkevakuutuksia solmittiin paljon varsinkin 2000-luvun alussa, yli 90 000 kappaletta vuodessa. Myyntiä on hidastanut toistuvasti kiristyneet säännöt, jotka ovat heikentäneet vapaaehtoisten eläkevakuutusten ominaisuuksia. Muutokset ovat kohdistuneet esimerkiksi verotukseen ja eläke-etuuden alimpaan nostoikään. Samalla jatkuvat muutokset ovat tehneet vapaaehtoisista eläkevakuutuksista sekavia ja henkivakuutusyhtiölle kalliita hallinnoida. Nykyisellään uusmyynti on vähäistä, mutta jo solmittuihin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin säästetään yhä. (Yle.fi 2017)

1.2 Tutkimustavoitteet, tutkimusongelmat ja rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on verrata lakisääteistä eläkevakuuttamista ja vapaaehtoista eläkevakuuttamista toisiinsa yrittäjän näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää syyt siihen, miksi yrittäjä sijoittaisi vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi. Tarkoituksena on tutkia vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja lakisääteisen eläkevakuutuksen mahdollisia hyötyjä ja riskejä. Tässä yhteydessä tutkitaan myös sitä, mitä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ominaisuuksia yrittäjä saattaa pitää parempana kuin lakisääteisessä eläkevakuutuksessa oman eläketurvan rakentamisen kannalta. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on tutkia sitä, kuinka hyvin yrittäjät tuntevat työtulon vaikutuksen sosiaaliturvaan, ja miten tietoisuus työtulon vaikutuksista vaikuttaa yrittäjän halukkuuteen vakuuttaa itseään lakisääteisellä eläkevakuutuksella.

Tutkimuksella vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miksi yrittäjä sijoittaa myös vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla?
2. Miten riskit/hyödyt eroavat lakisääteisen eläkevakuutuksen ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen välillä?
3. Kuinka tietoisia yrittäjät ovat YEL-työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla on tarkoitus selvittää ne syyt, joiden takia yrittäjä sijoittaa omaisuuttaan pakollisen lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi myös vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Tutkimus lähestyy ensimmäistä tutkimuskysymystä kahdesta eri suunnasta. Ensimmäisenä suuntana selvitetään ne syyt, mitkä tekevät vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta yrittäjälle houkuttelevan vaihtoehdon ja tutkitaan löytyneiden syiden vaikutusta tutkimuskysymykseen. Lisäksi kysymykseen pyritään löytämään mahdollisia vastauksia myös lakisääteisen eläkevakuutuksen epäkohdista, eli syistä, joiden takia yrittäjä pyrkii löytämään lakisääteiselle eläkevakuutukselle vaihtoehtoisia tapoja järjestää omaa eläketurvaansa. Lisäksi selvitetään sitä, että onko vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosiossa joitain epärationaalisia syitä, jotka vaikuttavat yrittäjän päätöksiin. Vastaavasti tutkitaan myös sitä, onko yrittäjien lakisääteisen eläkevakuutuksen epäsuosion taustalla joitain epärationaalisia syitä.

Toisella tutkimuskysymyksellä pyritään selvittämään kohdattavien riskien ja saatavien hyötyjen eroavaisuuksia lakisääteisen eläkevakuutuksen ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen välillä. Tarkoituksena on selvittää ne faktat, joihin yrittäjän on varauduttava sijoittaessaan vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi. Osittain toinen tutkimuskysymys linkittyy myös ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, sillä vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta mahdollisesti saatavat hyödyt ovat asioita, joiden takia yrittäjä haluaa sijoittaa myös vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen.

Tutkimuksen kolmantena tutkimuskysymyksenä tutkitaan sitä, miten hyvin yrittäjät tuntevat lakisääteisen eläkevakuutuksen työtulon vaikutuksen yrittäjän sosiaaliturvaan. Kysymys kytkeytyy tutkimuksen aiheeseen ja kahteen aiempaan tutkimuskysymykseen siten, että yrittäjän työtulo on yrittäjälle merkittävin mahdollisuus vaikuttaa oman lakisääteisen eläketurvansa ja sosiaaliturvansa muodostumiseen. Näin ollen tietämättömyys työtulon vaikutuksista saattaa johtaa sellaisiin päätöksiin, joita ei välttämättä tehtäisi, jos tietämyksen taso olisi korkeampi. Tämän tutkimuskysymyksen yhteydessä tutkitaan myös sitä, että olisiko yrittäjät halukkaampia vakuuttamaan itseään korkeammalla tasolla lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, jos heillä olisi nykyistä tasoa korkeampi tietämys työtulon vaikutuksista yrittäjän sosiaaliturvaan.

Yrittäjän näkökulma on valittu tutkimuksen näkökulmaksi siitä syystä, että yrittäjällä on lainpuitteissa mahdollisuus vaikuttaa omaan lakisääteiseen eläkevakuutukseensa yrittäjän työtulon kautta. Yrittäjä itse arvioi oman työpanoksensa arvoa ja määrittää sen mukaisesti oman yrittäjän eläkevakuutuksensa työtulon, jonka perusteella eläkevakuutusmaksu ja eläkekertymä määräytyvät. Nykyinen lainsäädäntö jättää työpanoksen arvon arviointivollisuuden yrittäjälle, joka on Suomen Yrittäjien kyselytutkimuksen mukaan johtanut alivakuuttamiseen (Suomen Yrittäjät 2018a). Palkansaaajilla ei ole olemassa vastaavaa mahdollisuutta vaikuttaa omaan työeläkevakuutukseensa, vaan työeläkevakuutusmaksu ja eläkekertymä määräytyvät maksetun palkan perusteella. Tutkimukseen valittiin yrittäjän näkökulma myös siitä syystä, että Suomen Yrittäjien kyselytutkimuksen mukaan 19,3 prosenttia vastaajista on varautunut eläkeikään vain YEL-vakuutuksella (Suomen Yrittäjät 2018a).

Tässä tutkimuksessa otetaan huomioon koko eläkevakuuttamisen aikaperiodi. Toisin sanoen tutkimuksessa otetaan huomioon vanhuuden lisäksi myös yrittäjän työuran aikana kohtaamat riskit ja riskeihin saatavilla oleva turva niin lakisääteisen eläkevakuutuksen kautta, kuin vapaaehtoisestikin järjestettynä. Lakisääteinen eläketurva tarjoaa turvaa sosiaalisia riskejä vastaan jo työuran aikana, joten myös tämä turva tulee ottaa huomioon kokonaisuutta arvioitaessa.

Edellä mainituista syistä johtuen tutkimus on rajattu koskemaan vain yrittäjiä, joiden yrittäjätoiminta on yrittäjän eläkelain alaista. Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät niin palkansaaajat kuin maatalousyrittäjätkin. Tutkimus on rajattu koskemaan vain Suomea ja suomalaista lainsäädäntöä. Yrittäjien eläkevakuutus perustuu suomalaiseen lainsäädäntöön, joten ulkomaiset eläkejärjestelmät rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessa käsitellään vapaaehtoisista säästämistavoista vain vapaaehtoisia eläkevakuutuksia. Muita säästämismuotoja ei tutkita yrittäjän näkökulmasta, vaan mahdolliset viittaukset muihin säästämismuotoihin on tehty vain havainnollistamaan muidenkin vapaaehtoisten säästämismuotojen olemassa oloa. Kaikista mahdollisista vapaaehtoisen säästämisen muodoista vapaaehtoiset eläkevakuutukset on valittu tutkimuksen kohteeksi siitä syystä, että ne muistuttavat muodoltaan ja sääntelyiltään kaikista eniten lakisääteistä eläkevakuutusta.

1.3 Keskeiset käsitteet

Yrittäjä. Yrittäjän eläkelain mukaan ”Yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansio-työtä olematta työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuh-
teessa.” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 3) Tässä tutkimuksessa yrittäjäksi mää-
ritellään sellainen henkilö, jonka yrittäjätoiminnan voidaan katsoa kuuluvan yrittäjän
eläkelain piiriin. Lain ulkopuolelle jäävä yrittäjätoiminta on määritelty yrittäjän eläkelain
toisen luvun pykälässä neljä.

Työtulo on määritelty yrittäjän eläkelaisissa seuraavasti: ”Työtulo on se palkka, joka koh-
tuudella olisi maksettava, jos hänen tässä laissa tarkoitettua yrittäjätoimintaansa suo-
rittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus,
jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä.” (Yrittäjän eläke-
laki 22.12.2006/1272 § 112) Työtulon tarkempaa määritelmää ja sen vaikutusta yrittä-
jän eläkevakuutukseen käsitellään tutkimuksen luvussa 2.2.2.

Lakisääteinen eläkevakuutus on työeläkelaitoksen myöntämä vakuutus, jonka tarkoi-
tuksena on tuottaa turvaa vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuole-
man varalle (Rantala & Pentikäinen 2009, 303). Tässä tutkimuksessa lakisääteisellä
eläkevakuutuksella tarkoitetaan erityisesti yrittäjän lakisääteistä eläkevakuutusta eli
YEL-vakuutusta. Lakisääteistä eläkevakuutusta määritellään ja käsitellään tarkemmin
tutkimuksen luvussa kaksi.

Vapaaehtoinen eläkevakuutus on tavallisesti henkivakuutusyhtiön myymä vapaaehtoi-
nen pitkäaikaissäästämistuote, jonka tarkoituksena on kerryttää säästöjä maksamalla
vakuutusmaksua työuran aikana. Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen säästetyn pää-
oman saa maksuun lakisääteisen eläkkeen kaltaisina suorituksina vapaaehtoisen elä-
kevakuutuksen sopimuksen mukaisesti ennalta määriteltyjen ehtojen täytyessä. Va-
paaehtoinen eläkevakuutus on verotuettu pitkäaikaissäästämisen malli, joka sisältää
tiettyjä vaatimuksia, joita tulee noudattaa veroedun saamiseksi. Vapaaehtoista eläke-
vakuutusta käsitellään yksityiskohtaisemmin tutkimuksen luvussa kolme.

1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tutkimus on tutkimusmenetelmiltään kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii tutkimaan tutkimuskohdetta kokonaisvaltaisesti ja saavuttamaan syvemmän käsityksen tutkimuksen kohteesta. Tutkimuksen kohdetta pyritään ymmärtämään ja siitä pyritään mahdollisesti paljastamaan odottamattomia seikkoja. Kvalitatiivinen tutkimus perustuu tutkijan omiin havaintoihin ja ihmisiltä saatuun tietoon mittausvälineiden sijaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160-164)

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston keruussa käytetään laadullisia metodeja. Näin tehtäessä tutkittava voi tuoda oman näkökulmansa ja äänensä esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164) Tässä tutkimuksessa aineisto on kerätty asiantuntijahaastatteluiden avulla. Tutkimusaineiston keräämistavaksi valittiin haastattelu siitä syystä, että haastatteluiden avulla on mahdollista saada syvempää tietoa tutkimuksen aiheesta sekä mahdollisesti monenlaisia erilaisia näkemyksiä aiheeseen. Lisäksi haastattelussa on mahdollista pyytää esitetyille mielipiteille perusteluja ja säädellä haastattelun kulkua joustavasti haastattelun kohteena olevan vastaajan mukaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205). Tutkimuksen aihe arvioitiin sellaiseksi, että tutkimuskysymyksiin vastaaminen edellyttäisi haastatteluilla saatavaa syvempää tietoa aiheesta.

Haastattelut suoritettiin strukturoituina haastatteluina eli lomakehaastatteluina. Strukturoidussa haastattelussa haastattelun apuna käytetään ennalta tehtyä lomaketta, jossa on tarkasti määritellyt kysymykset. Myös kysymysten järjestys on ennalta määritetty. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208) Haastatteluissa esitettiin kaikki ennalta määritellyt kysymykset ja vastausten perusteella kysyttiin tarvittaessa vastausta tarkentavia lisäkysymyksiä. Jokainen haastattelu eteni ennalta määritellyn lomakkeen mukaisessa järjestyksessä ja mahdolliset lisäkysymykset esitettiin alkuperäisen kysymyksen vastauksen yhteydessä, ennen siirtymistä seuraavaan kysymykseen.

Strukturoidut haastattelut järjestettiin haastateltavien työpaikoilla. Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja haastateltaville annettiin halutessaan mahdollisuus tutustua haastattelukysymyksiin ennen varsinaista haastattelua. Suurin osa haastateltavista ei halunnut tutustua haastattelukysymyksiin ennen haastattelua, mutta yksi haastateltavista käytti tätä mahdollisuutta. Haastattelukysymykset esitettiin jokaiselle haastateltavalle samassa järjestyksessä. Haastattelut nauhoitettiin ääninauhurilla ja litteroitiin haastattelun jälkeen. Alkuperäiset ääninauhat ovat tutkijan hallussa. Jokaisella haastateltavalla on ollut mahdollisuus tutustua valmiiseen tutkimukseen ennen tutkimuksen julkaisua ja jokaiselta haastateltavalta on pyydetty lupa tutkimuksen julkaisuun.

Haastateltavia oli yhteensä neljä kappaletta. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohdejoukko on yleensä valittu tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotosta käyttäen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164). Näin on toimittu myös tässä tutkimuksessa, sillä haastateltavat valittiin siten, että asiantuntijuus olisi mahdollisimman suurta ja mahdollisimman monta eri näkökulmaa aiheeseen tulisi katetuksi. Tutkimuksen aihe käsittelee vahvasti kolmea eri teemaa, lakisääteistä eläkevakuutusta, vapaaehtoista eläkevakuutusta ja yrittäjyyttä, joten haastateltavat valittiin näitä kolmea teemaa silmällä pitäen. Haastateltavat edustavat Eläketurvakeskusta, Vakuutusosakeyhtiö Henki-Fenniaa, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA:a ja Suomen Yrittäjiä. Tarkemmin haastateltavat esitellään tutkimuksen luvussa 4.1.

Haastatteluilla kerättyä tutkimusaineistoa analysoidaan induktiivisesti. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan induktiivisella analyysillä ei pyritä testaamaan olemassa olevaa teoriaa tai asetettua hypoteesia, vaan aineistoa tutkitaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164). Tässä tutkimuksessa induktiivisen analyysin avulla pyritään tuottamaan syvempää ymmärrystä tutkimuksen aiheesta ja mahdollisesti paljastamaan jotain odottamatonta lakisääteisestä eläkevakuutuksesta, vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta sekä näiden kahden vertailusta. Tutkimuksen teoriapohjasta pyritään löytämään yhteneväisyyksiä ja vahvistuksia tutkimusaineistosta tehdyille havainnoille.

1.5 Aikaisemmat tutkimukset

Aiheeseen liittyviä akateemisia tutkimuksia on tehty jonkin verran. Anne Lautamäki käsittelee vuonna 2008 pro gradu -tutkielmassaan ”Lakisääteisen eläketurvan taso – Yksilöllinen eläkevakuutus eläketurvan täydentäjänä” vapaaehtoisia eläkevakuutuksia lakisääteisen eläketurvan lisänä. Kyseisessä tutkimuksessa vapaaehtoisia eläkevakuutuksia käsitellään lakisääteistä eläketurvaa täydentävinä vakuutuksina lähtökohtaisesti työntekijöiden näkökulmasta. Kyseinen tutkimus lähestyy siis tutkimusaihetta eri näkökulmasta, sillä tutkimus ei ota kantaa yrittäjien mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan lakisääteiseen eläketurvaansa työtulon kautta.

Vuodelta 2008 on myös Tomi Markin pro gradu -tutkielma ”Lakisääteisen eläkkeen täydentäminen vapaaehtoisilla säästöillä – Eläkevakuutussäästäjien näkemyksiä”. Kyseinen tutkimus selvittää ihmisten käsityksiä vapaaehtoisesta säästämisestä eläketurvan täydentäjänä. Markin ja Lautamäen tutkimukset ovat vuodelta 2008, jonka jälkeen aiheeseen liittyvä lainsäädäntö on muuttunut merkittävästi. Varsinkin vuoden 2017 eläkeuudistus muutti eläkkeen kertymistä ja eläkeikää merkittävästi. Myös vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin vaikuttava lainsäädäntö on muuttunut vuoden 2008 jälkeen suuresti, erityisesti vuonna 2010, joten tutkimusten lähtökohdat ovat muuttuneet. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten lakimuutoksia käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen luvussa 3.5.

Muita aiheeseen liittyviä tutkimuksia ovat Anu Purtun pro gradu -tutkielma ”Vapaaehtoinen yksilöllinen eläkevakuutus sijoituskohteena vakuutuksenottajan näkökulmasta” vuodelta 2007. Kyseinen tutkimus käsittelee vapaaehtoisia eläkevakuutuksia sijoituskohteena verrattuna muihin sijoituskohteisiin, kuten rahastosäästämiseen. Tuula Haapalan opinnäytetyö ”Kartoitus yrittäjän eläkevakuutuksesta ja alivakuuttamisesta” vuodelta 2012 käsittelee yrittäjien eläkevakuuttamista alivakuuttamisen näkökulmasta. Yrittäjien eläkevakuuttamista käsittelee myös Iiro Siltasen vuonna 2016 julkaistu pro gradu -tutkielma ”Yrittäjät työeläkeuudistuksessa – Näkemyksiä eläkeuudistuksen vaikutuksista yrittäjän eläkevakuutukseen”.

Eläketurvakeskus on käsitellyt yrittäjien lakisääteistä eläkevakuutusta omissa tutkimuksissaan. Vuonna 2009 julkaistiin Eläketurvakeskuksen keskustelunaloite ”Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? YEL-työtulon tarkastelua eri näkökulmista”, jossa käsitellään yrittäjien eläkevakuuttamista ja erityisesti yrittäjien työtulon vaikutusta yrittäjien eläke- ja sosiaaliturvaan. Eläketurvakeskuksen julkaisi vuonna 2015 Janne Salosen toimittaman raportin ”Yrittäjien lakisääteinen eläketurva – työurat, työtulot ja rahoitus”. Raportissa käsitellään yrittäjien eläkevakuutusta silloisen lainsäädännön mukaisesti. Edellä mainittujen tutkimusten lisäksi Eläketurvakeskus on julkaissut paljon erilaisia esitteitä, barometreja ja tilastoja liittyen yleisesti eläkevakuuttamiseen sekä erityisemmin yrittäjien eläkevakuuttamiseen.

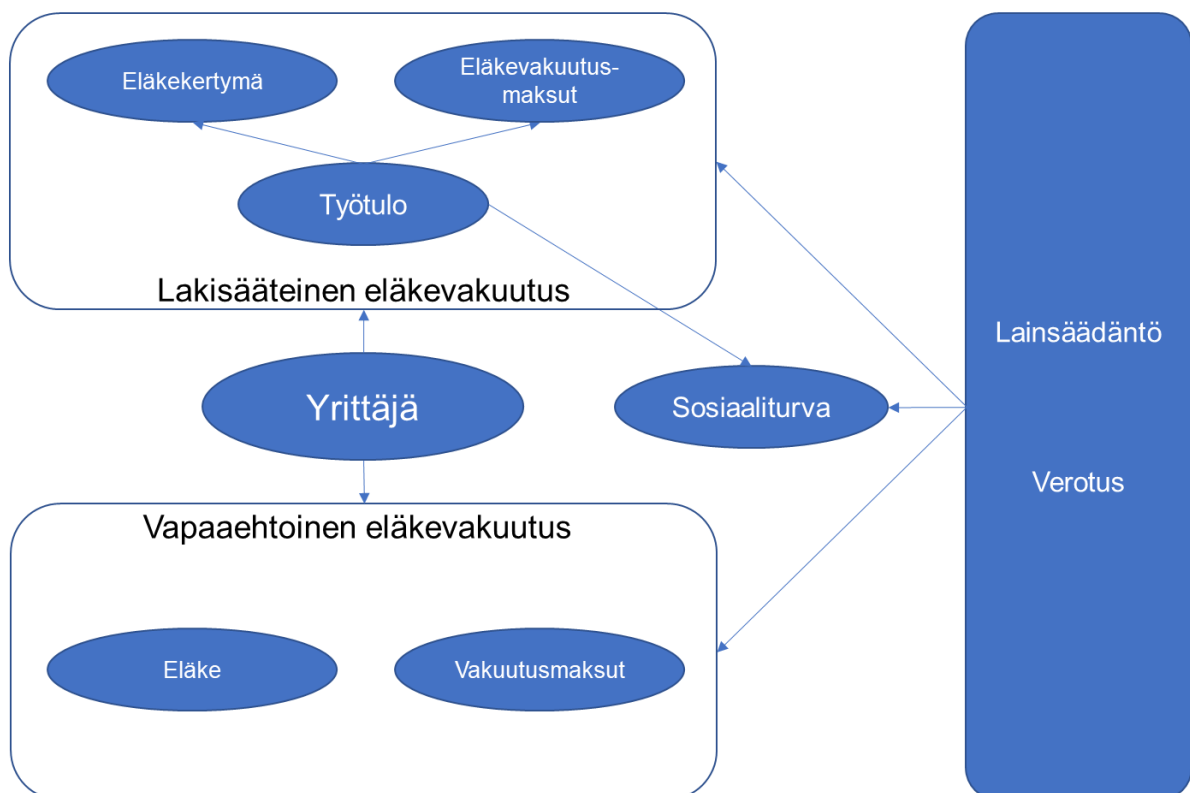
1.6 Teoreettinen viitekehys

Tutkielman teoreettinen tausta jakautuu lakisääteiseen eläkevakuuttamiseen ja vapaaehtoiseen eläkevakuuttamiseen. Lakisääteisen eläkevakuutuksen taustaa ja suomalaisen eläkejärjestelmän rakennetta käsitellään tutkimuksen teoriaosuudessa, jotta ymmärretään yrittäjän eläkevakuutuksen kytkeytyminen eläkejärjestelmän kokonaisuuteen. Lakisääteisen eläkevakuuttamisen osalta tutkimuksen kannalta oleellisinta on yrittäjän eläkevakuuttaminen ja sitä säätelevä lainsäädäntö. Tältä osin tutkimuksen teoreettinen tausta tulee perustumaan yrittäjän eläkelakiin ja lakia täydentäviin ohjeistuksiin ja tulkintoihin. Yrittäjän eläkevakuuttamisen keskiössä on yrittäjän työtulo, joka vaikuttaa yrittäjän eläkevakuutusmaksujen ja eläkekertymän lisäksi myös yrittäjän työuran aikaiseen sosiaaliturvaan. Tästä syystä tutkimuksessa on myös tarpeellista käsitellä yrittäjän sosiaaliturvaa teorian tasolla. Lisäksi yrittäjän eläkevakuutusmaksujen maksamiseen sekä eläkkeen saamiseen liittyy oleellisella tavalla verotus, joten myös verotukselliset asiat käsitellään tutkimuksen teoriaosuudessa.

Toinen osa tutkimuksen teoreettisesta taustasta liittyy vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Tutkimuksessa käsitellään teorian tasolla vapaaehtoisten eläkevakuutusten peruseriaatteet, tuoton muodostuminen ja suhtautuminen muihin sijoitustuotteisiin. Lisäksi vapaaehtoisten eläkevakuutusten teoriaosuudessa käsitellään vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotuksellisia asioita, verovähennyskelpoisuutta sekä kevyempään verokohteluun liittyviä vaatimuksia. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten teoreettinen

tausta liittyy vahvasti lainsäädäntöön ja tutkimuksen teoriaosuudessa käsitelläänkin lainsäädännön muutosten vaikutusta vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Tällä tavoin voidaan ymmärtää, millainen ero aiemman lain puitteissa solmituilla vapaaehtoisilla eläkevakuutuksilla on suhteessa nykyisen lainsäädännön puitteissa solmittuihin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin.

Tutkimuksen viitekehyksen keskiössä on yrittäjä. Tutkimukseen on valittu hyvin vahvasti yrittäjän näkökulma, eli niin lakisääteistä eläkevakuutusta kuin vapaaehtoista eläkevakuutustakin tarkastellaan vain yrittäjän näkökulmasta. Keskiössä olevasta yrittäjästä haarautuu kaksi eri viivaa, lakisääteiseen eläkevakuutukseen ja vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Lakisääteinen eläkevakuutus ja vapaaehtoinen eläkevakuutus eivät ole toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja, vaan laki edellyttää yrittäjää vakuuttamaan itsensä lakisääteisellä eläkevakuutuksella aina kun vakuuttamisvelvollisuus syntyy. Viitekehyksessä lakisääteinen eläkevakuutus ja vapaaehtoinen eläkevakuutus ovat jaettu kahteen erilliseen kokonaisuuteen, joiden välillä tutkimuksessa on tarkoitus tehdä vertailua. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen viitekehyksessä lakisääteisen eläkevakuutuksen kokonaisuuden keskiössä on yrittäjän työtulo. Yrittäjän lakisääteisen eläkevakuutuksen työtulolla on merkitystä niin yrittäjän eläkekertymän kannalta, kuin yrittäjän eläkevakuutusmaksujenkin kannalta. Lisäksi työtulolla on yhteys yrittäjän sosiaaliturvaan, kuten sairauspäivärahoihin, vanhempainpäivärahoihin ja työttömyysturvaan. Tätä yhteyttä kuvastaa työtulosta lakisääteisen eläkevakuutuksen kokonaisuuden ulkopuolelle sosiaaliturvaan vedetty nuoli. Sosiaaliturva on jätetty lakisääteisen eläkevakuutuksen kokonaisuuden ulkopuolelle siitä syystä, että se katsotaan omaksi osa-alueeksi huolimatta tiukasta yhteydestä yrittäjän työtuloon.

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen kokonaisuus jakautuu eläkkeeseen ja vakuutusmaksuihin. Vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta maksetaan eläkettä sopimuksen mukaisesti vakuutetun saavutettua lain mukainen alin ikä, jona vapaaehtoisen eläkevakuutuksen eläkettä voidaan alkaa maksamaan. Vastaavasti vakuutuksenottaja maksaa työuransa aikana vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksuja. Nämä vakuutusmaksut ja niille saatava tuotto muodostavat vakuutussäästön, joka maksetaan eläkkeenä edellä kuvatulla tavalla.

Tutkimuksen viitekehyksen oikeassa reunassa on lainsäädäntö ja verotus. Lainsäädäntö säätelee lakisääteistä eläkevakuutusta ja vapaaehtoista eläkevakuutusta, ja tätä yhteyttä kuvastaa nuolet molempiin kokonaisuuksiin. Lainsäädännön vaikutus on tuotu tutkimuksen viitekehykseen erityisesti siitä syystä, että sen viime vuosien muutoksilla on ollut merkittäviä vaikutuksia tutkimuksen aiheeseen. Lainsäädäntöön liittyy oleellisesti myös verotus. Verotus on haluttu tuoda esiin omana aiheeseen liittyvänä asiana sen sijaan, että se olisi sisällytetty lainsäädäntöön, siitä syystä, että sillä on erittäin merkittävä vaikutus niin lakisääteiseen eläkevakuutukseen, kuin vapaaehtoiseen eläkevakuutukseenkin.

1.7 Tutkielman rakenne

Tutkielma on jaettu viiteen eri lukuun. Ensimmäinen luku on johdanto tutkimukseen, jossa esitellään tutkimuksen tausta sekä tutkimusongelmat. Lisäksi johdantoluvussa esitellään tutkimuksen tärkeimmät rajaukset ja keskeisimmät käsitteet. Myös

tutkimusmenetelmä sekä tutkimusaineisto ja aineiston keruu kuvataan tässä luvussa. Johdantoluvun lopuksi kerrotaan tutkimusaiheeseen liittyvistä aikaisemmista tutkimuksista, kuvataan tutkimuksen viitekehys sekä kerrotaan tutkimuksen rakenteesta.

Tutkimuksen toinen luku on teorialuku lakisääteisestä eläkevakuuttamisesta. Luku on jaettu kahteen alalukuun, joista ensimmäinen käsittelee Suomen eläkejärjestelmää. Tässä alaluvussa esitellään Suomen eläkejärjestelmän eri osia, kuten työeläkejärjestelmää sekä kansaneläkettä. Lisäksi luvussa käsitellään eläkejärjestelmän rahoitusta ja nykyisen lainsäädännön mukaisia erilaisia eläkelajeja. Luvun toinen alaluku keskittyy yhteen osaan Suomen eläkejärjestelmästä, yrittäjien eläkevakuuttamiseen. Tässä alaluvussa käydään tarkasti läpi yrittäjien eläkevakuuttamisen perusperiaatteet. Alaluvussa kiinnitetään erityistä huomiota yrittäjän työtuloon, sillä käsite on erittäin oleellinen tutkimuksen aiheen kannalta.

Tutkimuksen kolmas luku on teorialuku, joka käsittelee vapaaehtoista eläkevakuutusta. Luvussa käsitellään vapaaehtoisen eläkevakuutuksen periaatteita sekä sitä, miten sitä harjoitetaan Suomessa. Lisäksi luvussa käsitellään vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuoton muodostamistapoja sekä mahdollisia riskejä. Teorialuvun lopuksi käsitellään vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotuksellisia asioita, lakimuutosten merkittäviä vaikutuksia vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sekä sitä, miten vapaaehtoinen eläkevakuutus näyttäytyy teoriassa suhteessa lakisääteiseen eläkevakuutukseen.

Tutkimuksen neljäs luku on tutkimuksen empirialuku, joka on jaettu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa kuvataan tutkimuksen empiria-aineistoa ja esitellään tarkemmin aineiston keruutapa. Toisessa alaluvussa käsitellään vapaaehtoisia eläkevakuutuksia omana kokonaisuutenaan. Luvussa käsitellään vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyötyjä ja riskejä sekä vapaaehtoisten eläkevakuutusten nykyistä epäsuosiota. Lisäksi luvun loppupuolella käsitellään nykymuotoisiin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittamista yrittäjän näkökulmasta. Empirialuvun kolmas alaluku käsittelee vastaavasti lakisääteistä eläkevakuutusta omana kokonaisuutenaan. Kuten vapaaehtoisten eläkevakuutusten osaltakin, myös lakisääteisen eläkevakuutuksen osalta käsitellään hyödyt ja riskit. Lisäksi luvussa käsitellään yrittäjien tuntemusta työtulon vaikutuksesta yrittäjän sosiaaliturvaan. Tällä luvulla pyritään vastaamaan tutkimuksen kolmanteen tutkimuskysymykseen.

Tutkimuksen empirialuvun neljännessä alaluvussa vertaillaan lakisääteistä eläkevakuutusta ja vapaaehtoista eläkevakuutusta toisiinsa. Alaluvussa 4.4 vertaillaan lakisääteisen eläkevakuutuksen ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen laadullisia ominaisuuksia, eli vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen ja lakisääteiseen eläkevakuutukseen liittyvien riskien ja hyötyjen eroavaisuuksia. Lisäksi luvussa käsitellään muita mahdollisia syitä, joiden takia yrittäjä saattaa sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla.

Tutkimuksen viimeinen varsinainen luku vetää yhteen tutkimuksen. Tämä luku jakaantuu kolmeen alalukuun, joista ensimmäisessä vastataan luvussa 1.2 asetettuihin tutkimusongelmiin. Seuraavassa alaluvussa 5.2 arvioidaan tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia. Yhteenvetoluvun viimeisessä alaluvussa kerrotaan jatkotutkimusehdotukset. Tämän jälkeen on esitelty tutkimuksessa käytetyt lähteet lähdeluettelon muodossa sekä liitteenä oleva haastattelurunko.

2 LAKISÄÄTEINEN ELÄKEVAKUUTTAMINEN

Tässä luvussa käsitellään lakisääteistä eläkevakuuttamista Suomessa. Luku on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään yleisesti Suomen eläkejärjestelmää ja sen ominaispiirteitä. Alaluvussa käydään läpi työeläkejärjestelmän rakennetta ja sen perusperiaatteita. Lisäksi alaluvussa käydään kattavasti läpi erilaisia eläkelajeja sekä kansaneläkkeen ja takuueläkkeen roolia eläkejärjestelmän kannalta. Myös eläkejärjestelmän rahoitukseen paneudutaan lyhyesti.

Luvun toinen osuus käsittelee yrittäjän lakisääteistä eläketurvaa. Yrittäjän lakisääteisen eläketurvan vakuuttamisvelvollisuutta, vakuutusmaksua ja verotuksen vaikutusta käsitellään yleisemmällä tasolla. Tarkemmin alaluvuissa perehdytään yrittäjän työtuloon ja sen vaikutukseen yrittäjän sosiaaliturvaan. Painotukset on tehty tätä tutkimusta silmällä pitäen, sillä yrittäjän itse määrittelemällä työtulolla on oleellisempi merkitys tutkimuksen kannalta.

Lakisääteinen eläkevakuutus on osa suomalaista sosiaalivakuutusjärjestelmää. Sosiaalivakuutus voidaan määritellä julkisen vallan toimipiteillä järjestetyiksi vakuutuksiksi, joiden avulla varaudutaan sosiaalisia riskejä vastaan. Sosiaalivakuutuksille on tyypillistä niiden lakisääteisyys ja pakollisuus eli tietyt ehdot täytettyään henkilö kuuluu sosiaalivakuutuksen piiriin. Joissain tapauksissa sosiaalivakuutus voi olla myös vapaaehtoinen. Vanhuus voidaan luokitella sosiaaliseksi riskiksi, johon varaudutaan lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Muita sosiaalisia riskejä ovat sairaus ja siihen liittyvä työkyvyttömyys, työttömyys sekä kuolema. (Rantala & Pentikäinen 2009, 71) Kuviossa 2 on esitetty sosiaalivakuutuksen jaottelu eri vakuutuksiin, joilla varaudutaan edellä mainittuihin sosiaalisiin riskeihin.

Kuvio 2 Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmä
(Rantala & Pentikäinen 2009, 70)

2.1 Suomen eläkejärjestelmä

Suomen eläkejärjestelmän voidaan katsoa alkaneen vuonna 1937 säädetystä kansaneläkelaista. Vuosien saatossa eläkejärjestelmää on uudistettu moneen kertaan. Varsinkin 1960- ja 1970 luvulla järjestelmää laajennettiin ja sen kattavuutta parannettiin. Viimeisimmät uudistukset tulivat voimaan vuoden 2017 alussa. (Havakka ym. 2017) Nykyisellään eläkejärjestelmän voidaan katsoa koostuvan työeläkkeestä ja kansaneläkkeestä. Varsinkin työeläkkeellä on erittäin merkittävä rooli suomalaisten eläkeläisten toimeentulon kannalta.

Työeläkkeen tarkoituksena on taata ihmiselle kohtuullinen toimeentulo myös työansioiden lakkaamisen jälkeen. Tavallisin syy työansioiden loppumiseen on vanhuus, toisin sanoen ihminen ei enää pysty tekemään töitä korkean iän vuoksi. Tämän lisäksi

myös työkyvyttömyys saattaa rajoittaa työntekokykyä. Työeläkkeen avulla ihmisen toimeentulo ei vaarannu vaan työeläke tai työkyvyttömyyseläke toimii ihmisen uutena toimeentulon lähteenä. Näiden lisäksi työeläke tuo myös turvaa tilanteessa, jossa perheen huoltaja menehtyy. Menehtyneen lesken ja alaikäisten lapsien toimeentulo turvataan perhe-eläkkeellä menehtyneen työeläkkeen perusteella. (Rantala & Pentikäinen 2009, 302, 308-309)

2.1.1 Työeläkejärjestelmä

Työeläkkeen ympärille on luotu työeläkejärjestelmä, joka kattaa koko työssä käyvän väestön. Järjestelmä on säädetty pakolliseksi ja lakisääteiseksi, eli käytännössä jokainen vakuuttamisvelvollisuuden täyttävä työntekijä tai yrittäjä kuuluu järjestelmän piiriin. Työeläkejärjestelmän lakisääteisyyttä ja pakottavuutta voidaan perustella kahdella asialla. Ensimmäinen asia liittyy ihmisten lyhytnäköisyyteen. Ihmiset voivat kärsiä lyhytnäköisyydestä, eivätkä työuran aikana ajattele aikaa, jolloin he ovat vanhoja, eivätkä pysty elättämään itseään. Pakottamalla työntekijät maksamaan työeläkemaksuja ja kerryttämään itselleen eläkettä, voidaan välttyä tältä ongelmalta. Toinen perustelu pakottavuudelle perustuu moraalikatoon. Tässä yhteydessä moraalikadolla tarkoitetaan tilannetta, jossa työntekijä kuluttaisi kaiken työstään saamansa ansion odottaen yhteiskunnan huolehtivan hänestä tilanteessa, jossa hän ei enää itse siihen pysty. Edellä kuvattu tilanne olisi rahoituksellisesti kestämaton, jos työntekijät eivät rahoittaisi vanhus- tai työkyvyttömiä toimeentuloa. (Schwarz 2006, 1-2)

Lakisääteisen eläkejärjestelmän suhteen päätöksenteko toimii kolmikantaisesti, eli työeläkelainsäädännön kehitykseen vaikuttavat valtio, työntekijäjärjestöt ja työnantajajärjestöt. Päätöksenteko ja lakiin saattaminen tapahtuu kaikkien kolmen osapuolen yhteistoiminnassa. Tällä tavoin voidaan välttää työeläkekysymysten aiheuttamat häiriöt työmarkkinoilla. (Rissanen ym. 2017, 42-43)

Työeläkejärjestelmät voidaan luokitella kolmeen eri pilariin järjestelmän ominaisuuksien mukaan. Ensimmäisen pilarin työeläkejärjestelmät ovat lakisääteisiä ja eläkkeen järjestäminen on valtion vastuulla. Tällaiset työeläkejärjestelmät kuuluvat sosiaaliturvaan ja ovat yleensä valtion tai muun julkisen toimijan järjestämiä. Toisessa pilarissa työeläkejärjestelmät perustuvat työmarkkinoilla tehtyihin sopimuksiin. Toisen pilarin

työeläkejärjestelmien kustantajana ovat yleensä työnantajat ja työntekijät yhdessä. Kolmannen pilarin työeläkejärjestelmät perustuvat vapaaehtoisuuteen. Työntekijä huolehtii itsenäisesti omasta eläkkeestään eikä työeläkejärjestelmä pakota vakuuttamaan. (Rissanen ym. 2017, 9-10; Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 91-92)

Suomen työeläkejärjestelmän voidaan katsoa pohjimmiltaan kuuluvan ensimmäisen pilarin malliin, sillä työeläkejärjestelmämme perustuu lakiin ja on pakollinen. Suomen työeläkejärjestelmässä on kuitenkin myös toisen pilarin piirteitä, kuten työmarkkinoiden vahva vaikutusvalta työeläkejärjestelmään. Järjestelmä ei ole siis puhtaasti ensimmäisen pilarin mukainen, vaan enemmänkin hybridi toisen pilarin kanssa. (Rissanen ym. 2017, 9-10; Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 91-92) Keith Ambachtsheerin mukaan Suomen työeläkejärjestelmä yhdistää lakisääteisyyden ja pakottavuuden, kaikille yhtenäiset edut, osittain rahastoivan rahoitustavan sekä yksityiset yhtiöt eläketurvan järjestäjinä. (Ambachtsheer 2013, 5)

Työeläkejärjestelmät voidaan myös jakaa etuusperusteisiin järjestelmiin ja maksuperusteisiin järjestelmiin. Suomen työeläkejärjestelmä on etuusperusteinen, sillä eläkkeiden määrät ja saamisen edellytykset ovat lailla ennalta määriteltä. Eläkkeensaaja tietää siis etukäteen millainen hänen eläkkeensä taso tulee olemaan, tai kuinka paljon eläkemaksuja tulee maksaa, jotta tietty taso saavutetaan. (Rissanen ym. 2017, 11) Eläkkeen määrä on siis ennustettavissa, toisin kuin maksuperusteisissa järjestelmissä, mikä on oleellista varsinkin yrittäjälle, joka pystyy itse vaikuttamaan eläkkeensä määrään asettamansa työtulon kautta.

Suomen työeläkejärjestelmässä on joitain ominaispiirteitä, joilla se erottuu muiden maiden työeläkejärjestelmistä. Työeläkejärjestelmä on katoton, eli työeläkkeen perustana olevilla työsuhteeseen perustuvilla ansioilla ei ole enimmäismäärää. (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 100) Poikkeuksen tähän tekee kuitenkin yrittäjäeläkejärjestelmään asetettu enimmäistyötulo, jota suuremmaksi yrittäjä ei voi omaa työtuloaan määrittää. Yrittäjän työtuloon ja sen enimmäismäärään palataan tarkemmin luvussa 2.2.2.

Työeläkejärjestelmään kuuluu myös koskemattomuuden periaate, eli työpaikan vaihtaminen työuran aikana ei vaikuta saatavaan työeläkkeeseen. Koskemattomuuden

periaatteen myötä työpaikkaa voi vaihtaa yksityiseltä alalta julkiselle tai toisinpäin ilman, että sillä on vaikutusta työeläkkeen määrään. Koskemattomuudella tarkoitetaan lisäksi myös sitä, että ansaittu eläke on suojattu perustuslailla. Tästä seuraa se, että työeläkeuudistuksilla ei voida vaikuttaa jo ansaittuihin eläkkeisiin, vaan uudistukset vaikuttavat ainoastaan säättämishetkestä eteenpäin ansaittaviin eläkkeisiin. (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 99)

Suomessa työeläke on myös indeksisidonnainen, eli työeläkkeen arvo säilyy muuttumattomana. Maksuun tulevat eläkkeet tarkistetaan vuoden alussa Sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamalla työeläkeindeksillä. Työeläkkeen perustana olevat työansiot korotetaan palkkakertoimen avulla vastaamaan eläkkeen alkamishetken tasoa. Palkkakerroin lasketaan ottamalla huomioon palkkojen ja kuluttajahintojen muutokset. Palkkojen muutoksilla on 80 prosentin osuus palkkakerointa määrittäessä ja vastaavasti kuluttajahintojen muutoksilla on 20 prosentin osuus. (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 103-104; Sosiaali- ja terveysministeriö 2018)

Suomen työeläkejärjestelmään kuuluu myös olennaisesti työeläkeyhtiöiden yhteisvastuu. Yhteisvastuulla tarkoitetaan sitä, että jonkin työeläkeyhtiön tai -kassan mahdollisessa konkurssitilanteessa muut työeläkeyhtiöt ottavat konkurssiin ajautuneen työeläkeyhtiön eläkevastuut kannettavakseen. Yhteisvastuulla taataan ansaittujen eläkkeiden maksu tilanteissa, joissa jokin työeläkeyhtiö tai -kassa ajautuu konkurssiin. Työeläkettä ansainneen ei tarvitse huolehtia työeläkeyhtiönsä taloudellisesta tilasta, vaan ansaittu työeläke maksetaan myös kyseisen työeläkeyhtiön mahdollisessa konkurssissa. (D'Ambrogi-Ola 2016, 162)

Suomalaisessa työeläkejärjestelmässä työntekijöillä ei ole käytännössä valinnanvapautta. Työnantaja valitsee työeläkeyhtiön tai eläkekassan, jossa hänen työntekijänsä vakuutetaan. Myös työeläkevakuutusmaksut ja eläkekarttuma ovat työntekijälle ennalta määritellyt, eikä työntekijä voi niihin itse vaikuttaa. Rajoittamalla työntekijöiden valinnanvapautta työeläkejärjestelmästä pyritään vastaamaan ongelmiin, joita aiheuttavat valinnanvapauden kustannukset, käyttäytyminen sekä tiedon puute. Työntekijöiden näkökulmasta työeläkejärjestelmässä ei ole valinnanvapautta, eikä käytännössä myöskään riskiä. (Barr 2013, 46) Yrittäjällä taas on vapaus valita työeläkeyhtiö, jossa

hän haluaa itsensä vakuuttaa. Lisäksi yrittäjällä on mahdollisuus vaikuttaa omaan työtulonsa, jonka perusteella työeläkevakuutusmaksut ja eläkekarttuma määräytyvät.

Työansiot ovat työeläkejärjestelmän perustana. Työtä tekemällä kertyy työeläkettä, joka tulee maksuun työuran jälkeen. Vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä, eläkettä karttuu 1,5 prosenttia koko palkasta. Poikkeuksen tähän tekee 53 – 62-vuotiaat, joille karttumaprosentti on 1,7 vuoteen 2025 asti. Tämän siirtymäajan jälkeen myös tämän ikäryhmän karttumaprosentti on 1,5. Työntekijöille työeläkettä alkaa kertymään 17 vuoden iästä lähtien, yrittäjillä vastaava alaikäraja on 18 vuotta. Eläkettä on mahdollista kerryttää niin kauan, kunnes henkilö saavuttaa syntymävuotensa mukaan asetetun vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan. Vuonna 1962 ja sen jälkeen syntyneillä vakuuttamisvelvollisuuden yläikäraja on 70 vuotta, vuosien 1958 ja 1961 välillä syntyneillä vastaava yläikäraja on 69 vuotta ja vuonna 1957 tai sitä ennen syntyneillä yläikäraja on 68 vuotta. (Rissanen ym. 2017, 115)

Työansioiden lisäksi eläkettä karttuu myös palkattomilta ajoilta sosiaalietuuksien perusteella. Eläkettä kartuttavia sosiaalietuuksia ovat äitiys-, isyys- ja vanhempainpäiväraha, työttömälle maksettava ansiopäiväraha, vuorotteluvapaakorvaus, sairauspäiväraha ja erityishoitoraha. Lisäksi perustutkinnon suorittaminen ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulututkinto kartuttavat eläkettä. Eläke karttuu myös työkyvyttömyyseläkkeen ajalta ja hoitovapaalta, jos hoidettava lapsi on alle 3-vuotias. (Ilmarinen 2019a)

2.1.2 Eläkejärjestelmän rahoitus

Lähtökohtaisesti eläkkeet voidaan rahoittaa joko jakojärjestelmällä tai täysin rahastoitavalla järjestelmällä. Myös näiden kahden mallin välimuotoja voidaan käyttää. Jakojärjestelmässä vakuutusmaksuja maksavat vakuutetut, eli työssäkäyvät, maksavat kyseisenä vuonna maksuun tulevat eläkkeet. Eläkevakuutusmaksua kerätään niin paljon kuin maksettaviin eläkkeisiin tarvitaan. Jakojärjestelmässä ei siis ole varsinaista rahastointia. Järjestelmään voidaan kuitenkin kerätä pieni puskurirahasto vuosittaisen eläkemenon vaihtelun kattamiseksi. (Rissanen ym. 2017, 15-16; Tenhunen 2016, 61-62)

Täysin rahastoivassa järjestelmässä eläkevakuutusmaksua kerätään niin paljon kuin sinä vuonna ansaittujen eläkkeiden rahoittamiseen tulevaisuudessa tarvitaan. Tällöin jokainen sukupolvi ikään kuin säästää itse omat eläkkeensä. Kerätyt eläkemaksut rahastoidaan, eli käytännössä sijoitetaan sijoitusmarkkinoille odottamaan vakuutetun eläköitymistä ja eläkkeen maksuunpanoa. Täysin rahastoivan järjestelmän suurin etu jakojärjestelmään nähden on eläkesäästöille saatava tuotto. Tuoton avulla voidaan pienentää tarvittavaa eläkevakuutusmaksua. (Rissanen ym. 2017, 15-16; Tenhunen 2016, 61-62)

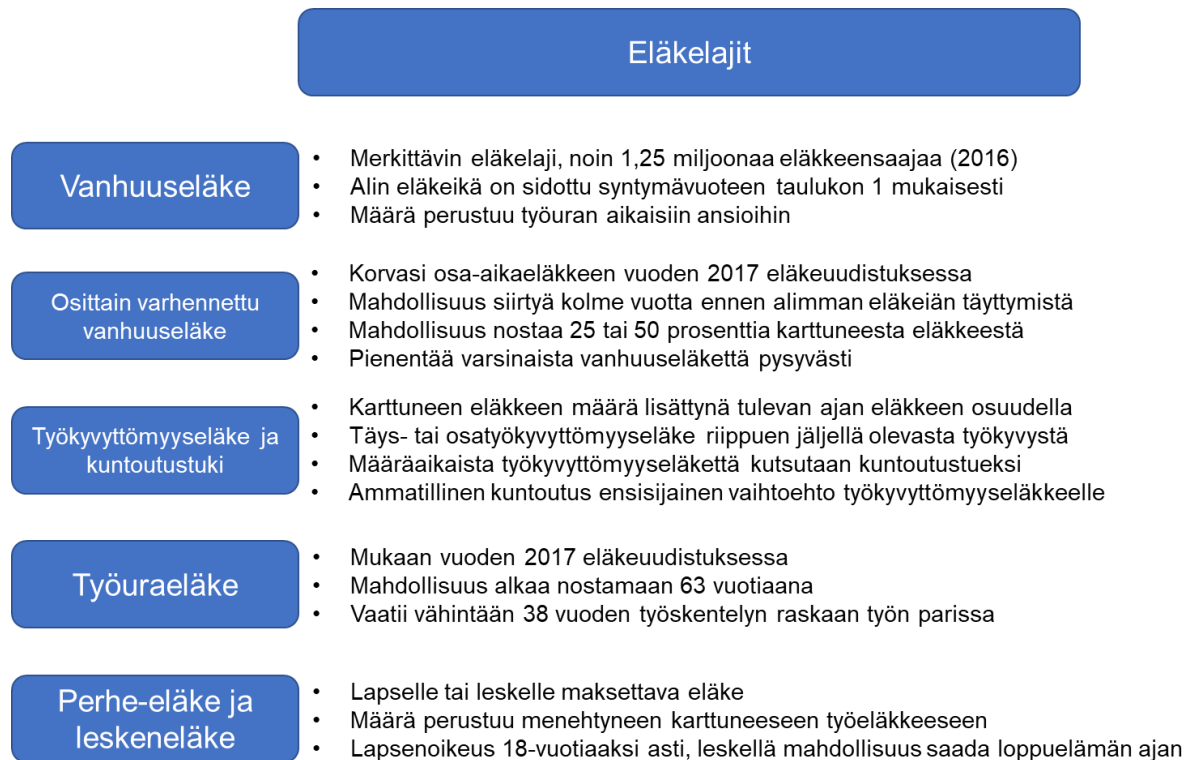
Suomen työeläkejärjestelmän rahoitustavassa on eroja eri eläkelakien välillä. Jakojärjestelmää käytetään yrittäjän eläkelain (YEL) ja maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) piiriin kuuluvissa eläkkeissä. Jokainen yrittäjän maksama YEL-vakuutusmaksu menee siis suoraan maksuun eläkeläiselle. Yrittäjien ikärakenteesta johtuen kerättyä maksua ei pystytä kuitenkaan keräämään riittävästi, jolloin valtio rahoittaa puuttuvan osuuden. Julkisten alojen eläkelain (JuEL) piiriin kuuluvat eläkkeet sekä valtion eläkejärjestelmä rahoitetaan myös jakojärjestelmän periaatteiden mukaisesti, mutta järjestelmiin kuuluu myös puskurirahasto, jonka tarkoituksena on tasapainottaa eläkemaksua suurten ikäluokkien eläköidyttyä. (Rissanen ym. 2017, 16, 24-25)

Työntekijän eläkelain (TyEL) alaisuuteen kuuluvat eläkkeet rahoitetaan osittain rahastoivalla järjestelmällä. Osa työntekijöiden maksamista eläkemaksuista rahastoidaan ja loppuosalla maksuista rahoitetaan maksussa olevat eläkkeet. Rahastoinnin osuus on noin 20 prosenttia työeläkemaksusta. Myös merimieseläkelain (MEL) piiriin kuuluvat eläkkeet rahoitetaan TyEL:in tapaan osittain rahastoivalla järjestelmällä, mutta valtio rahoittaa tietyn osuuden merimieseläkkeistä. (Rissanen ym. 2017, 16; D'Ambrogi-Ola 2016, 159-160)

2.1.3 Eläkelajit

Suomen työeläkejärjestelmään kuuluu useita eri eläkelajeja vanhuuseläkkeen lisäksi. Työeläkejärjestelmästä maksetaan työkyvyttömyyseläkettä ja määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä eli kuntoutustukea. Edellä mainittuihin liittyy myös ammatillinen kuntoutus, jonka tarkoituksena on ehkäistä henkilön työkyvyttömyyttä. Lisäksi työeläkejärjestelmään kuuluvat myös perhe- ja leskeneläke, joita maksetaan edunjättäjän, eli

kuolleen, edunsaajalle tiettyjen edellytysten täytyessä. Vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä työeläkejärjestelmään otettiin mukaan kaksi uutta eläkelajia, osittain varhennettu vanhuuseläke ja työuraeläke. Osittain varhennettu vanhuuseläke korvasi entisen osa-aikaeläkkeen, joka poistui eläkeuudistuksen myötä. (Rissanen ym. 2017, 130-154) Kuviossa 3 on esitetty tiivistetysti nykyiset eläkejärjestelmän eläkelajit ja niiden ominaisuudet.

Kuvio 3 Työeläkejärjestelmän eläkelajit
(Rissanen ym. 2017, 130-154)

Vanhuuseläke on työeläkejärjestelmän merkittävin eläkelaji. Vuonna 2018 toukokuun lopussa vanhuuseläkettä tai osittain varhennettua vanhuuseläkettä työeläkkeenä sai yhteensä 1 298 478 henkilöä. Keskimääräinen vanhuuseläkkeen määrä kyseisenä ajankohtana oli 1555 euroa. (Eläketurvakeskus 2018d)

Vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä vanhuuseläkeikää nostettiin. Vuonna 1954 tai sitä ennen syntyneillä alin vanhuuseläkeikä on 63 vuotta. Tätä nuoremmilla alin eläkeikä nousee asteittain kolmella kuukaudella syntymävuosittain, kunnes alin eläkeikä saavuttaa 65 vuoden. Vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneiden alin vanhuuseläkeikä sidottiin eliniänodotteeseen. (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 101) Sosiaali- ja

terveysministeriö vahvistaa työntekijän alimman vanhuuseläkeiän vuonna, jona työntekijä täyttää 62 vuotta. (Rissanen ym. 2017, 131) Alimmat vanhuuseläkeiät ovat kuvattu syntymävuoden perusteella alla olevassa taulukossa 1.

Taulukko 1 Eri vuosina syntyneiden alin vanhuuseläkeikä

Syntymävuosi	Alin vanhuuseläkeikä
1954 ja sitä ennen syntyneet	63v
1955	63v 3kk
1956	63v 6kk
1957	63v 9kk
1958	64v
1959	64v 3kk
1960	64v 6kk
1961	64v 9kk
1962-1964	65v
1965 tai sen jälkeen syntyneet	Sidottu eliniänodotteeseen

(Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 8)

Alimman eläkeiän täytyttyä ei ole pakko kuitenkaan jäädä eläkkeelle, vaan eläkkeelle voi jäädä joustavasti oman päätöksen mukaan. Lisäksi alimman eläkeiän ylittyessä aletaan eläkkeeseen laskemaan lykkäyskorotusta. Lykkäyskorotuksen määrä on 0,4 prosenttia jokaiselta kuukaudelta, jota eläkettä lykätään. Alimman eläkeiän lisäksi työeläkeotteella ilmoitetaan myös niin kutsuttu tavoite-eläkeikä. Tavoite-eläkeikä vastaa sitä ikää, jolloin lykkäyskorotus kompensoi elinaikakertoimen vaikutuksen eläkkeen määrässä. Tällöin eläkkeen saa ikään kuin täysimääräisesti. (Rissanen ym. 2017, 131)

Vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä työeläkejärjestelmästä voidaan myöntää vanhuuseläkkeen lisäksi osittain varhennettuja vanhuuseläkkeitä. Osittain varhennettu vanhuuseläke korvasi entisen osa-aikaeläkkeen. Uusi eläkemuoto vaatii vähintään 61 ikävuoden täyttymisen vuonna 1963 ja sitä ennen syntyneillä. Vuonna 1964 syntyneillä alaikäraja on 62 vuotta. Vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneillä osittain varhennetun vanhuuseläkkeen alaikäraja sidotaan vanhuuseläkkeen tapaan eliniän odotteen muutokseen siten, että osittain varhennetulle vanhuuseläkkeelle on mahdollista siirtyä kolme vuotta ennen varsinaisen vanhuuseläkkeen alaikärajaa. (Rissanen ym. 2017, 132) Osittain varhennettua vanhuuseläkettä voi nostaa joko 25 prosenttia tai 50 prosenttia siihen mennessä karttuneesta eläkkeestä. Eläkkeen aikaistettu nostaminen alentaa kuitenkin varsinaista vanhuuseläkettä pysyvästi 0,4 prosenttia jokaiselta kuukaudelta, jota sitä nostetaan. Vähennys lasketaan siitä osasta eläkettä, joka nostetaan osittain varhennettuna vanhuuseläkkeenä. (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 132)

Työkyvyttömyyseläkkeen tarkoituksena on turvata taloudellinen toimeentulo tilanteessa, jossa henkilön työkyky on laskenut niin paljon, ettei hän enää kykene täyteen työskentelyyn. Työkyvyttömyyden toteaa lääkäri jonkin sairauden, vamman tai vian perusteella ja lääkärin lausunnon perusteella eläkelaitos tekee päätöksen henkilölle mahdollisesti myönnettävästä työkyvyttömyyseläkkeestä. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää joko täytenä työkyvyttömyyseläkkeenä tai osatyökyvyttömyyseläkkeenä riippuen henkilön jäljellä olevasta työkyvystä. Täysimääräinen työkyvyttömyyseläke myönnetään työkyvyn laskettua vähintään kolmella viidesosalla. Työkyvyttömyyseläke myönnetään toistaiseksi jatkuvana, jos työkyvyn heikentyminen arvioidaan pysyväksi. Jos taas työkyvyn heikentyminen arvioidaan määräaikaiseksi, voidaan henkilölle myöntää kuntoutustuki tai osakuntoutustuki. (Rissanen ym. 2017, 140-143)

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä perustuu eläkkeensaajalle karttuneeseen eläkkeeseen. Pääsääntöisesti työkyvyttömyyseläkkeen määrä lasketaan sen vuoden alkuun menneessä kertyneen eläkkeen määrästä, jolloin eläketapahtuma sattui. Karttunut eläke muunnetaan elinaikakertoimella työkyvyttömyyden alkamisvuodelle. Karttuneen eläkkeen määrään lisätään myös tulevan ajan eläkkeen osuus. Tulevan ajan eläkkeen osuudella tarkoitetaan sitä eläkettä, joka arvioidaan karttuvan eläketapahtumavuodesta henkilön alimpaan vanhuuseläkeikään. Pääsääntöisesti tulevan ajan eläkkeen määräytymisessä tarkastellaan henkilön ansioita eläketapahtumavuotta edeltäneeltä

viideltä kalenterivuodelta. Määräaikaisen työkyvyttömyyseläkkeen, eli kuntoutustuen määrä vastaa täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrää. Osatyökyvyttömyyseläkkeen määrä vastaavasti on taas puolet täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrästä. (Rissanen ym. 2017, 144; Työeläkelakipalvelu 2017g)

Ammatillisella kuntoutuksella pyritään ehkäisemään työkyvyttömyysriskiä ja vähentämään työkyvyttömyyseläkettä tarvitsevien määrää. Sillä pyritään myös parantamaan henkilön mahdollisuuksia jatkaa työelämässä mahdollisimman pitkään. Lisäksi ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on myös kuntouttaa jo työkyvyttömyyseläkkeellä olevia takaisin työelämään. Ammatillinen kuntoutus on aina ensisijainen vaihtoehto työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Kuntoutuksen järjestävät lähtökohtaisesti vakuutetun työeläkelaitos tai Kansaneläkelaitos. Työeläkelaitoksella on velvollisuus selvittää vakuutetun mahdollisuudet ammatilliseen kuntoukseen ennen kuin päätös työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisestä voidaan tehdä. (Rissanen ym. 2017, 134-135)

Ammatilliseen kuntoukseen voi kuulua esimerkiksi työkokeilua, ammattiin johtavaa koulutusta tai työhönvalmennusta. Kuntoutujalle tehdään yksilöllinen kuntoutussuunnitelma, jonka avulla pyritään parantamaan henkilön mahdollisuuksia palata työelämään. Lähtökohtaisesti kuntoutuksessa tehdään yhteistyötä kuntoutujan työpaikan kanssa, jotta kuntoutuja kykenisi jollain tavoin jatkamaan omassa työpaikassaan. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta kuntoutujalle maksetaan harkinnan mukaan kuntoutusavustusta tai kuntoutusrahaa. (Rissanen ym. 2017, 137-139)

Vuoden 2017 eläkeuudistus toi mukanaan myös täysin uuden eläkelajin, työuraeläkkeen. Työuraeläke on tarkoitettu sellaisille henkilöille, jotka ovat tehneet pitkän työuran raskaan työn parissa. Työntekijän eläkelain mukaan henkilöllä on oikeus työuraeläkkeeseen 63 vuotta täytettyään, jos:

- 1) hän on työskennellyt vähintään 38 vuoden ajan työeläkelakien mukaan vakuutettavassa työssä, joka on ollut 53 b §:ssä tarkoitettua rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavaa työtä;*

2) hänen työkykynsä on sairauden, vian tai vamman vuoksi heikentynyt, mutta kuitenkin vähemmän kuin 35 §:ssä tarkoitetun täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntäminen edellyttää;

3) hänen mahdollisuutensa jatkaa työssä ovat 1 ja 2 kohdassa mainituista syistä pysyvästi heikentyneet; ja

4) työuraeläkkeen alaikärajan täyttämishetkellä tai sen jälkeen eläkehakemuksen vireille tullessa 1 kohdassa tarkoitettu työ jatkuu tai sen päättymisestä on kulunut enintään vuosi. (Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395 § 53a)

Päätöksen työuraeläkkeen myöntämisestä tekee eläkelaitos työuraeläkehakemuksen ja siihen liitetyn lääkärin lausunnon perusteella. Työuraeläkkeen määrä vastaa sitä eläkkeen määrää, jonka henkilölle on kertynyt työuraeläkkeen alkamista edeltävän kuukauden loppuun mennessä. (Rissanen ym. 2017, 146-149)

Työeläkejärjestelmästä maksettaviin etuuksiin kuuluu myös perhe-eläke. Perhe-eläkettä maksetaan menehtyneen karttuneen työeläkkeen perusteella edunsaajille. Perhe-eläkkeen laskentaperusteena käytetään vanhuuseläkettä, täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai työuraeläkettä, jos edunjäntäjälle maksettiin jotain näistä etuuksista kuollessaan. Jos edunjäntäjälle ei maksettu mitään näistä etuuksista, perhe-eläkkeen laskuperusteena käytetään työkyvyttömyyseläkettä johon edunjäntäjällä olisi ollut kuolinpäivänään oikeus tullessaan työkyvyttömäksi. Jos taas edunjäntäjällä olisi ollut oikeus vanhuuseläkkeeseen kuollessaan, käytetään tätä vanhuuseläkkeen määrää perhe-eläkkeen laskennan perusteena. Perhe-eläkkeen edunsaajana voivat toimia edunjäntäjän leski, rekisteröidyn parisuhteen osapuoli ja edunjäntäjän tai jommankumman edellä mainitun lapsi. Myös edunjäntäjän entinen puoliso voi olla oikeutettu perhe-eläkkeeseen tiettyjen ehtojen täytyessä. Lapseneläkeoikeus kestää siihen asti, kunnes edunsaajana oleva lapsi täyttää 18 vuotta. (Rissanen ym. 2017, 149-153) Leskellä on mahdollisuus saada leskeneläkettä loppuelämän ajan. Lesken oma työeläketurva vähentää maksettavan perhe-eläkkeen määrää. (Työeläke.fi 2019a)

2.1.4 Kansaneläke ja takuueläke

Suomen eläkejärjestelmään kuuluvat oleellisesti työeläkkeen lisäksi myös kansaneläke ja takuueläke. Kansaneläkkeestä on määrätty kansaneläkelaiilla. Kansaneläkelaitos eli Kela maksaa kansaneläkettä henkilölle siinä tilanteessa, jossa henkilön työeläke on jäänyt pieneksi. Työeläkkeellä on vaikutusta kansaneläkkeen määrään siten, että kansaneläke pienenee 50 senttiä jokaiselta työeläke-euroilta, johon henkilöllä on oikeus. (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 97) Kansaneläkettä ei makseta lainkaan, mikäli yksinasuvan eläkeläisen työeläke vuonna 2019 on vähintään 1299,88 euroa. Vastaava tuloraja parisuhteessa olevalla on 1157,71 euroa. Vuonna 2019 kansaneläkkeen täysi määrä on 628,85 euroa yksin asuvalla. Parisuhteessa olevalla kansaneläkkeen täysi määrä on 557,79 euroa. (Kela 2019a)

Pienituloisella eläkeläisellä on mahdollisuus saada eläkkeensä lisäksi myös eläkeläisen asumistukea. Asumistuen määrään vaikuttavat eläkeläisen asumismenot, kaikille yhteinen perusomavastuu sekä eläkeläisen tulojen mukaan määräytyvä lisäomavastuu (Kela 2019b). Eläkkeensaajan asumistuen lisäksi Kela maksaa tiettyjen ehtojen täyttyessä eläkkeensaajille myös lapsikorotusta, hoitotukea, rintamalisää ja viimesijaisena tukena toimeentulotukea. Kuten työeläkejärjestelmään, myös kansaneläkejärjestelmään kuuluvat työkyvyttömyyseläke ja perhe-eläke. (Kela 2018)

Kansaneläke on asumisperusteinen. Kansaneläkelain mukaan ”Kansaneläkkeen ja lapsikorotuksen myöntämisen edellytyksenä on, että hakija on asunut Suomessa vähintään kolmen vuoden ajan 16 vuotta täytettyään.” (Kansaneläkelaki 11.5.2007/568 § 9) Kansaneläkettä vanhuuseläkkeenä voi saada aikaisintaan 65 vuoden iässä ja alinta ikärajaa vanhuuseläkkeen myöntämiseksi tullaan nostamaan samaan tahtiin kuin työeläkkeen alinta ikärajaa. (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 97)

Takuueläke otettiin käyttöön vuonna 2011 säätämällä laki takuueläkkeestä (Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 98; Laki takuueläkkeestä 20.8.2010/703). Lain takuueläkkeestä mukaan ”Lain tarkoituksena on turvata Suomessa asuvan eläkkeensaajan toimeentuloa maksamalla hänelle valtion varoista eläkettä, jos hänen eläkkeensä eivät muutoin riitä kohtuulliseen toimeentuloon (takuueläke).” (Laki takuueläkkeestä 20.8.2010/703 § 1). Takuueläkkeen avulla turvataan eläkeläiselle vähimmäiseläke,

joka vuonna 2019 on 784,52 euroa kuukaudessa. Täysi takuueläke myönnetään henkilölle, jolla ei ole mitään muita eläkkeitä. Jos henkilöllä on muitakin eläkkeitä, takuueläkettä maksetaan siltä osin, että vähimmäiseläke saavutetaan. Myös takuueläke on asumisperusteinen ja siihen vaikuttaa samat vaatimukset asumisen osalta, kuin kansaneläkkeeseen. (Kela 2019c)

2.2 Yrittäjän lakisääteinen eläketurva

Yrittäjän lakisääteisestä eläketurvasta säädetään yrittäjän eläkelaisissa. Laki tuli alkuperäisessä muodossaan voimaan vuonna 1970 (Rissanen ym. 2017, 73). Yrittäjän eläkelain mukaan ”Yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa.” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 3). Yrittäjän eläkelaki ei kuitenkaan kosketa maatalousyrittäjiä, sillä maatalousyritystoiminta vakuutetaan maatalouseläkelain (MYEL) mukaisesti (Rissanen ym. 2017, 73). Vuonna 2017 YEL-vakuutettuja on noin 205 000 (ETK 2017).

Yrittäjän eläkelaki velvoittaa yrittäjän vakuuttamaan itsensä vanhuuden, työkyvyttömyyden ja kuoleman varalta lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Käytännössä vakuuttamisvelvollinen yrittäjä täyttää velvollisuutensa tekemällä lakisääteisestä eläkevakuutuksesta sopimuksen valitsemansa työeläkelaitoksen tai eläkekassan kanssa. (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 1)

Kaikki yrittäjät eivät kuitenkaan ole velvoitettuja vakuuttamaan itseään lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Yrittäjän eläkelaisissa määritellään tilanteet, joissa yrittäjän vakuuttamisvelvollisuus täytyy ja hänen täytyy ottaa itselleen YEL-vakuutus. Seuraavassa alaluvussa käydään läpi tarkemmin yrittäjän vakuuttamisvelvollisuutta.

2.2.1 Vakuuttamisvelvollisuus

Yrittäjällä on velvollisuus ottaa itselleen lakisääteinen eläkevakuutus täyttäessään vakuuttamisvelvollisuuden ehdot. Yrittäjän vakuuttamisvelvollisuus alkaa 18 vuotiaana ja päättyy aikaisintaan yrittäjän saavutettua vanhuuseläkkeeseen oikeuttavan iän. Vanhuuseläkkeen alaikäraja määräytyy yrittäjillä syntymävuoden mukaan samoin

perustein kuin työntekijöillä. Jos yrittäjä päättää alkaa nostamaan vanhuuseläkettä vanhuuseläkeiän saavutettuaan, lakisääteinen YEL-vakuutus päättyy eikä uutta eläkettä kerry (Ilmarinen 2019b). Viimeistään yrittäjän saavutettua ikäluokkansa vakuuttamisvelvollisuuden ylärajan, vakuuttamisvelvollisuus päättyy. Myös yrittäjän vakuuttamisvelvollisuuden yläraja määräytyy samoin perustein kuin työntekijällä. (Rissanen ym. 2017, 74)

Edellisessä kappaleessa mainittujen ikävaatimusten lisäksi, yrittäjän eläkelaki on asettanut muitakin ehtoja lain soveltamisalaan kuulumiseksi. Yrittäjän eläkelain piiriin kuuluminen vaatii vähintään neljän kuukauden yhdenjaksoista yrittäjätoimintaa. Alle neljä kuukautta kestävä yrittäjäyys jää siis vakuuttamisvelvollisuuden ulkopuolelle. Vastavasti yrittäjän työtulon tulee ylittää sille asetettu vähimmäisvaatimus. Yrittäjän työtuloa käsitellään tarkemmin tutkimuksen luvussa 2.2.2. (Rissanen ym. 2017, 74; Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 4)

Myöskään tilanteessa, jossa yrittäjä on jäänyt työeläkelain mukaiselle vanhuuseläkkeelle, yrittäjällä ei ole velvollisuutta vakuuttaa yrittäjätoimintaansa. Yrittäjällä on kuitenkin mahdollisuus ottaa itselleen vapaaehtoinen YEL-vakuutus, vaikka hänellä ei olisi sikaan vakuuttamisvelvollisuutta. Vapaaehtoinen YEL-vakuutus kerryttää yrittäjälle eläkettä yrittäjän asettaman työtulon perustella vastaavasti kuin lakisääteinen YEL-vakuutus. (Rissanen ym. 2017, 74; Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 4)

Yrittäjän kuulumiseen yrittäjän eläkelain piiriin, siten myös yrittäjän vakuuttamisvelvollisuuteen, vaikuttaa myös yritystoiminnan luonne ja yhtiömuoto (Elo 2019a). Taulukossa 2 on tiivistettynä eri yhtiömuodoittain vakuuttamisvelvollisuuden jakautuminen yrittäjän eläkevakuutukseen ja työntekijöiden eläkevakuutukseen. Taulukossa on kuvattu myös se, miten yrittäjän yrityksessä työskentelevien perheenjäsenien tai puolison työeläkevakuutus tulee järjestää.

Taulukko 2 Vakuuttamisvelvollisuus yhtiömuodoittain

	YEL	TyEL
Yksityinen liikkeen- tai ammatinharjoittaja <ul style="list-style-type: none"> • Puoliso, jolle ei makseta palkkaa • Perheenjäsen, jolle ei makseta palkkaa • Perheenjäsen, jolle maksetaan palkkaa 	X X X	 X
Avoimen yhtiön yhtiömies <ul style="list-style-type: none"> • Perheenjäsen, jolle maksetaan palkkaa • Perheenjäsen, jolle ei makseta palkkaa jää työeläketurvan ulkopuolelle 	X	X
Kommandiittiyhtiö <ul style="list-style-type: none"> • Vastuunalainen yhtiömies • Äänetön yhtiömies 	X	X
Osakeyhtiö <ul style="list-style-type: none"> • Johtava asema: <ul style="list-style-type: none"> • Omistus yksin yli 30% • Yhdessä perheenjäsenen kanssa yli 50% • Omistus yksin alle 30% • Yhdessä perheenjäsenen kanssa alle 50% • Ei johtavaa asemaa • Palkkaa saava perheenjäsen, ei omistusta 	 X X	 X X X X

(Elo 2019a)

Ammatinharjoittajat ja yksityisellä toiminimellä työskentelevät vakuutetaan yrittäjän eläkelain mukaisesti. Tällaisissa tapauksissa myös yrittäjän yrityksessä työskentelevä puoliso, sekä samassa taloudessa asuva, palkatta työskentelevä, lapsi vakuutetaan YEL-vakuutuksella. Luonnollisesti myös puolison ja lapsen on täytettävä edellisissä kappaleissa esiteltyt muut YEL-vakuutuksen vaatimukset, jotta vakuuttamisvelvollisuus heillä täytyisi. (Rissanen ym. 2017, 75) Oleellista puolison ja lapsen työskenteilyssä on palkattomuus, sillä palkkaa maksettaessa heidät vakuutettaisiin TyEL:n mukaisesti (Elo 2019b).

Avoimen yhtiön yhtiömies sekä kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ovat yrittäjän eläkelain mukaisesti vakuuttamisvelvollisia, jos he ovat vastuunalaisia yhtiön velvoitteista. Näissä tapauksissa yrityksessä palkatta työskenteleville perheenjäsenille ei tarvitse ottaa YEL-vakuutusta. Jos perheenjäsenille maksetaan palkkaa, heidät vakuutetaan TyEL:n mukaisesti. Muissa tapauksissa yrityksessä työskentelevät perheenjäsenet jäävät eläketurvan ulkopuolelle. Kommandiittiyhtiön äänetön yhtiömies vakuutetaan TyEL-vakuutuksella. (Rissanen ym. 2017, 75)

Osakeyhtiön osakkaalle ensimmäinen vaatimus yrittäjän eläkelakien mukaiseen vakuuttamiseen, on johtavassa asemassa työskenteleminen. Yrittäjän eläkelain mukaan ”Johtavalla asemalla tarkoitetaan toimitusjohtajuutta, hallituksen jäsenyyttä tai muuta vastaavaa asemaa tai vastaavaa tosiasiallista määräämisvaltaa osakeyhtiössä tai muussa yhteisössä.” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 3). Lisäksi osakeyhtiön osakkaan on omistettava yksin yli 30 prosenttia yrityksestä tai äänimäärästä, jotta hänet vakuutettaisiin yrittäjän eläkelain mukaisesti. Vaihtoehtoisesti yrittäjä täyttää omistusehdon myös tilanteessa, jossa hän omistaa yhdessä perheenjäsenen kanssa yli 50 prosenttia yrityksestä tai sen äänimäärästä. Omistussuhteissa otetaan huomioon myös välillinen omistus esimerkiksi toisen yhtymän kautta. Jos omistusehto ei täyty, mutta henkilölle maksetaan palkkaa, hänet vakuutetaan TyEL:n mukaisesti. Myös osakeyhtiössä työskentelevä perheenjäsen, jolla ei ole vaadittavaa omistusosuutta, vakuutetaan TyEL:n mukaisesti. Palkatonta työskentelyä ei tarvitse vakuuttaa eläkelakien mukaisesti. (Rissanen ym. 2017, 76; Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 3)

Yrittäjän eläkelain mukainen vakuuttamisvelvollisuus koskee myös sellaista yrittäjää, joka harjoittaa yritystoimintaansa sivutoimisesti päätyönsä ohella. Tällaisessa tilanteessa oleellista on yrittäjän yrityksessä tekemän työpanoksen arvo, jonka tulee ylittää vakuuttamisvelvollisuuden vähimmäisraja. Henkilön toimiessa sekä yrittäjänä, että palkansaajana toisessa yrityksessä, eläke karttuu molempien eläkelakien mukaisesti. (Rissanen ym. 2017, 79) Samoin myös yrittäjän sosiaaliturvan suuruutta arvioitaessa otetaan pääsääntöisesti huomioon yrittäjätoiminta ja palkkatyö (Kela 2019i).

Yrittäjän suositellaan ottavan YEL-vakuutuksen heti yritystoiminnan käynnistyessä (Ilmarinen 2019c). Vakuutus on otettava viimeistään kuuden kuukauden kuluttua yritystoiminnan alkamisesta. Siitä huolimatta milloin varsinainen vakuutus otetaan, vakuutus ja vakuutusmaksut alkavat yrittäjätoiminnan alusta lähtien. (Rissanen ym. 2017, 80) Jos yrittäjä ei ota YEL-vakuutusta kuuden kuukauden aikana yrittäjätoiminnan alusta laskettuna, työeläkelaitoksella on mahdollisuus määrätä yrittäjälle laiminlyöntikorotus tavallisten työeläkevakuutusmaksujen lisäksi. (Työeläkepalvelu 2017e)

Jos yrittäjä laiminlyö velvollisuuttaan ottaa lakisääteinen eläkevakuutus, niin Eläketurvakeskus voi antaa yrittäjälle kehotuksen ottaa kyseinen vakuutus. Lisäksi yrittäjä jou-
tuu maksamaan YEL-vakuutusmaksun lisäksi lisämaksun, joka on vähintään

kymmenen prosenttia laiminlyöntiajan YEL-vakuutusmaksusta. Jos yrittäjä ei ota itselleen YEL-vakuutusta Eläketurvakeskuksen kehotuksesta huolimatta, Eläketurvakeskus pakkovakuuttaa yrittäjän valitsemassaan eläkelaitoksessa. Pakkovakuutus aiheuttaa yrittäjälle YEL-vakuutusmaksun lisäksi vähintään 30 prosentin lisämaksun laiminlyöntiajalta. (Työeläkepalvelu 2017e) Yrittäjälle annetaan pakkovakuutuksesta päätös, joka on valituskelpoinen. Takautuvasti YEL-vakuutus voidaan ottaa kuluvalle vuodelle ja kolmea sitä edeltävälle kalenterivuodelle. (Työeläkelakipalvelu 2017f)

Yrittäjien vakuuttamisvelvollisuutta valvoo Eläketurvakeskus. Eläketurvakeskuksen valvontatehtävä on lakisääteinen, ja lain perusteella sille on myönnetty oikeus tietojen saamiseen. Yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjän on Eläketurvakeskuksen tarkastuksessa esitettävä esimerkiksi kirjanpitoa. Lisäksi Eläketurvakeskus tekee massavalvontaa vertailemalla verotietoja ja YEL-vakuutustietoja. Valvonnan perusteella voidaan tehdä myös pakkovakuutus, kuten edellisessä kappaleessa mainittiin. Eläkelaitosten suorittama valvonta taas liittyy YEL-vakuutetun työntulon oikeellisuuteen. (Työeläkelakipalvelu 2017h; Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 144-145)

2.2.2 Työtulo

Yrittäjän kannalta keskeinen asia lakisääteisessä eläkevakuuttamisessa on yrittäjän itsemäärittelemä työtulo. Yrittäjän eläkelaki määrittelee työtulon seuraavasti:

”Työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos hänen tässä laissa tarkoitettua yrittäjätoimintaansa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä.” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 112)

Työtulo arvioidaan aina koko vuodelle, vaikka yritystoiminta ei olisikaan kokovuotista. Eläkelaitos vahvistaa yrittäjän vuotuisen työtulon. (Rissanen ym. 2017, 81) Työtulon perusteella määräytyy yrittäjälle karttuva eläke ja yrittäjän maksettavat työeläkemaksut. Luvussa 2.1.1 käytiin läpi tarkemmin eläkkeen karttumisen perusteita. Taulukossa 2 on esitetty työtulon vaikutusta yrittäjän eläkkeeseen erilaisilla työtulon tasoilla sekä työtulon vaikutukset YEL-vakuutusmaksuun aloittavan yrittäjän alennuksella ja ilman

alennusta. Laskelmat on tehty vuonna 2001 syntyneen, 18-vuotiaana aloittaneen yrittäjän näkökulmasta, jolla on oikeus aloittavan yrittäjän alennukseen ensimmäiset neljä vuotta. Laskelmassa oletetaan hänen työskentelevän pelkästään yrittäjänä arvioituun tavoite-eläkeikään asti, tässä tapauksessa 68 vuotta ja kolme kuukautta. Laskelmassa oletetaan myös, ettei hänellä ole aiempaa eläkekertymää. Laskelma on tehty työeläkeyhtiö Elon YEL-laskurilla ja sitä voidaan pitää suuntaa antavana. (Elo 2019c)

Taulukko 3 Työtulon vaikutus eläkkeeseen ja YEL-vakuutusmaksuun

Työtulo (e/vuosi)	Karttunut eläke 68v 3kk (e/kk)	Vuosimaksu aloittavan yrittäjän alennuksella (e/vuosi)	Vuosimaksu ilman aloittavan yrittäjän alennusta (e/vuosi)
7799,37 (Työtulon alaraja v. 2019)	426	1466	1881
12816 (Työttömyyspäivärahan alaraja v. 2019)	700	2410	3090
23000 (Keskimääräinen työtulo v. 2016)	1256	4325	5545
40000	2184	7521	9643
60000	3277	11282	14464
100000	5461	18803	24107

(Elo 2019c)

Työtulon oikealle tasolle määrittäminen on yksilöllistä ja riippuu pitkälti yrittäjän yritystoiminnan luonteesta. Jos yrittäjällä on useampia yrityksiä, työtulo tulisi määritellä yrittäjän kokonaispanoksen mukaan. Työtulo ei siis ole yrityskohtainen, vaan yrittäjäkohtainen. Yrittäjän yrityksestä nostamalla palkalla tai yritystoiminnan kirjanpidollisella tuloksella ei ole merkitystä työtulon määrittelyssä. Jos yrittäjän työtulo perustuisi esimerkiksi yrityksen kirjanpidolliseen tulokseen, tappiollisina vuosina yrittäjän eläke ei karttuisi ollenkaan, mikä olisi haitallista yrittäjän kokonaiseläketurvan kannalta. (Rissanen ym. 2017, 81)

Yrittäjän tulisi määritellä työtulonsa sellaiselle tasolle, ettei sitä tarvitsisi muuttaa muuten kuin olosuhteiden tai yrittäjätoiminnan muuttuessa merkittävästi (Rissanen ym. 2017, 81). Jos yrittäjätoiminnassa tapahtuu merkittäviä muutoksia tai yrittäjän työtulo ei jostain muusta syystä vastaa enää hänen työpanostaan, niin yrittäjän vahvistettua työtuloa voidaan muuttaa. Työtulon muutos tapahtuu yleensä yrittäjän hakemuksesta. Yrittäjän on yleensä tehtävä muutoshakemus eläkelaitokseensa kirjallisesti, esimerkiksi eläkelaitoksen verkkopalvelun kautta, mutta myös suullinen ilmoitus voidaan hyväksyä. Työtuloa ei voida muuttaa takautuvasti, vaan työtulon muutosajankohdaksi voidaan asettaa aikaisintaan se päivä, jolloin muutosilmoitus on saapunut eläkelaitokseen. (Työeläkelakipalvelu 2017a) Yrittäjän eläkelain mukaan ”Eläkelaitos voi myös omasta aloitteestaan tarkistaa työtulon” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 112). Tässäkin yhteydessä yrittäjää kuullaan lähtökohtaisesti kirjallisella kuulemisella. Työtuloa voidaan tarkistaa myös vakuutetun sitä vastustaessa, jos työtulon muutoksen edellytykset täyttyvät. (Työeläkelakipalvelu 2017a)

Työtulon tason määrittäminen voi olla haastavaa. Varsinkin uusilla yrittäjillä työpanoksen arvon määrittäminen on vaikeaa. Yrittäjät voivat käyttää apunaan työtulon määrittelyssä Eläketurvakeskuksen julkaisemaa työtulo-opasta. Työtulo-oppaaseen on kerätty erilaisia työtulon määrittelyperusteita eri toimialoilta. Määrittelyperusteet ovat antaneet toimialojen yrittäjäjärjestöt. Myös eläkelaitosten asiantuntijat ja Suomen Yrittäjät ry ovat olleet mukana työtulo-oppaan kokoamisessa. Eläketurvakeskus ylläpitää työtulo-opastaan Työeläkelakipalvelun verkkosivustolla. (Työeläkelakipalvelu 2017b)

Työtuloa määritettäessä yrittäjä voi myös käyttää ohjenuoranaan muutamaa perustetta, joilla työtulo saadaan asetettua lain vaatimalle tasolle. Ensimmäinen peruste on sijaisen palkka. Jos yrittäjä pystyy arvioimaan palkan, joka täytyisi maksaa henkilölle, joka kykenisi suorittamaan yrittäjän työtehtävät, hänen tulisi määrittää työtulonsa vähintäänkin samalle tasolle. Toinen peruste on työehtosopimuksen mukainen palkka, mikäli sijaisen palkkaa ei pystytä määrittämään. Kolmas peruste on korkein alaisen palkka. Yrittäjän työtulon tulisi olla vähintäänkin yhtä korkea kuin korkein alaisen palkka. Korkein alaisen palkka muodostaa siis eräänlaisen alarajan yrittäjän työtulolle tilanteessa, jossa yrittäjä osallistuu liiketoimintaan täysipäiväisesti. (Rissanen ym. 2017, 82; Työeläkelakipalvelu 2017c)

Yrittäjän työtulolle on asetettu ala- ja yläraja. Vuonna 2019 työtulon alaraja on 7 799,37 euroa vuodessa. Vastaavasti työtulon yläraja on 177 125 euroa vuodessa. Työttömyysturvaan oikeuttava työtulon alaraja vuonna 2019 on 12 816 euroa vuodessa. (Työeläke.fi 2019b) Työttömyysturvaan ja muuhun yrittäjän sosiaaliturvaan paneudutaan tarkemmin luvussa 2.2.3. Vuonna 2016 keskimääräinen työtulo yrittäjille oli 23 000 euroa. Miehillä keskimääräinen työtulo oli 24 000 euroa ja vastaavasti naisilla 21 000 euroa. (ETK 2017)

2.2.3 Työtulon vaikutus yrittäjän sosiaaliturvaan

Yrittäjän työtulolla on keskeinen vaikutus yrittäjän sosiaaliturvaan. Työtulon perusteella määräytyvät Kelan etuuksista sairauspäiväraha, äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainraha, osittainen vanhempainraha, erityishoitoraha ja kuntoutusraha. (Kela 2019i) Lisäksi työtulolla on vaikutuksia yrittäjän oikeuteen saada Kelan maksamaa työttömyyspäivärahaa sekä työttömyyskassojen maksamaa ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa. (Kela 2019k)

Kela maksaa yrittäjälle sairauspäivärahaa omavastuuajan jälkeen. Yrittäjällä omavastuu-aika oli vuoteen 2018 asti sairastumispäivä ja seuraavat kolme arkipäivää. Sairausvakuutuslakia muutettiin kuitenkin vuoden 2018 alusta niin, että yrittäjällä on mahdollisuus saada sairauspäivärahaa jo sairastumispäivän jälkeen. Toisin sanoen yrittäjien omavastuu-aika pudotettiin yhteen päivään. (Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224 luku 8 § 10) Kela maksaa sairauspäivärahaa arkipäiviltä maanantaista lauantaihin enintään 300 päivän ajan. (Kela 2019d)

Sairauspäivärahan suuruus määräytyy yrittäjän viimeisessä valmistuneessa verotuksessa todetun työtulon perusteella. Esimerkiksi vuonna 2019 sairauspäivärahan määrä lasketaan yrittäjän vuoden 2017 verotuksessa vahvistetun keskimääräisen työtulon perusteella. Työtulo tarkistetaan vielä palkkakertoimella. Yrittäjä voi kuitenkin hakemuksesta käyttää sairastumista edeltäneen kuuden kuukauden työtuloaan, jos työtulo on vuosituloksi muutettuna vähintään 20 prosenttia suurempi, kuin palkkakertoimella tarkistettu viimeisen vahvistetun verotuksen työtulo. Jos yrittäjällä on yrittäjätöiminnan lisäksi myös palkkatyötä jossain toisessa yrityksessä, palkkatulo lasketaan työtulon päälle sairauspäivärahan suuruutta määritettäessä. (Kela 2019d)

Sairauspäivärahan suuruus vuonna 2019 lasketaan kaavalla $0,7 \times \text{työtulo} : 300$ työtulon ollessa väliltä 1 454 - 30 962 euroa vuodessa. Jos työtulo on yli 30 962 euroa, laskukaavana käytetään $72,24 + 0,20 \times (\text{työtulo} - 30\,962) : 300$. Näin ollen työtulon muutokset eivät vaikuta yhtä paljon sairauspäivärahan määrään työtulon ollessa yli 30 963 euroa vuodessa, kuin työtulon ollessa alle tämän rajan. (Kela 2019d)

Yrittäjällä on oikeus Kelan maksamaan vanhempainpäivärahaan. Vanhempainpäivärahaa käytetään yhteisnimityksenä etuuksille, joihin kuuluvat äitiys-, erityisäitiys-, isyys-, vanhempain- ja osittainen vanhempainraha. Myös vanhempainpäivärahoja maksetaan arkipäiviltä. Äitiysrahaa maksetaan 105 arkipäivää äitiysvapaan ajalta. Äidillä on oikeus erityisäitiysrahaan, jos hän altistuu työssään säteilylle, tarttuvalle taudille tai kemiallisille aineille. Kela maksaa isyysrahaa 54 arkipäivää. Vanhempainrahaa maksetaan 158 arkipäivää vanhempainvapaan ajalle. Vanhempainvapaaseen on oikeus sekä äidillä että isällä. Osittaista vanhempainrahaa maksetaan tilanteessa, jossa vanhemmat tekevät samalla osa-aikatyötä. (Kela 2019e)

Kuten sairauspäivärahan määrää arvioitaessa, myös vanhempainpäivärahojen määrä lasketaan lähtökohtaisesti viimeisessä valmistuneessa verotuksessa vahvistetun työtulon perusteella. Vastaavasti yrittäjä voi hakemuksesta käyttää viimeisen kuuden kuukauden työtuloa, jos työtulo on noussut vähintään 20 prosenttia. Vuonna 2019 vanhempainpäivärahan suuruus on 27,86 euroa päivältä työtulon ollessa korkeintaan 11 942 euroa vuodessa. Vanhempainpäivärahojen laskentakaavana käytetään $0,7 \times \text{työtulo} : 300$, työtulon ollessa 11 943 euron ja 37 861 euron välissä. Työtulon ollessa välillä 37 862 euroa ja 58 252 euroa, laskukaavana käytetään $88,34 + 0,40 \times (\text{työtulo} - 37\,861) : 300$. Työtulon ylittäessä 58 252 euroa laskukaavana käytetään $115,53 + 0,25 \times (\text{työtulo} - 58\,252) : 300$. Yrittäjille maksetaan korotettua äitiysrahaa ensimmäisiltä 56 arkipäivältä. Tällöin työtulosta huomioidaan 90 prosenttia 70 prosentin sijaan. (Kela 2019e)

Yrittäjällä on myös mahdollisuus saada kuntoutusrahaa kuntoutuspäätöksen saatuaan. Kuntoutuksen tarkoituksena on tukea yrittäjän työelämässä pysymistä, työelämään palaamista tai työelämään pääsyä. Kuntoutusrahan määrä lasketaan samoilla periaatteilla kuin sairauspäivärahan määrä. (Kela 2019f) Erityishoitorahaa maksetaan

tilanteessa, jossa yrittäjä ei voi tehdä työtään lapsen sairauden tai vamman takia yrittäjän osallistuessa lapsen kuntoutukseen tai hoitoon. (Kela 2019g)

Kuten luvussa 2.2.2 mainittiin, yrittäjän työtulolla on vaikutusta myös yrittäjän työttömyysturvaan. Yrittäjän työtulon tulee olla vähintään 12 816 euroa vuoden 2019 tasossa, jotta yrittäjä pääsee työttömyysturvan piiriin. Jos yrittäjän työtulo ei ylitä kyseistä summaa, yrittäjä voi kuitenkin saada työmarkkinatukea työttömäksi jäädessään. Työmarkkinatuki on Kelan maksama tarveharkintainen etuus, jonka määrä vuonna 2019 on 32,40 euroa päivässä. Työmarkkinatukea pienentävät työttömän muut tulot sekä mahdollisen puolison tulot. (Työeläkelakipalvelu 2017d)

Jos yrittäjän työtulo ylittää työttömyysturvaan kuulumiseen määritellyn alarajan, eikä yrittäjä kuulu yrittäjien työttömyyskassaan, hänellä on mahdollisuus saada peruspäivärahaa työttömäksi jäädessään. Lähtökohtaisesti Kela maksaa peruspäivärahaa 400 päivän ajalta. Toisin kuin sairaspäivärahaa ja vanhempainpäivärahaa, Kela maksaa työttömälle peruspäivärahaa viideltä päivältä viikossa. Enimmäisajan täytyttyä työtön voi siirtyä edellisessä kappaleessa mainitun työmarkkinatuen piiriin. (Kela 2019l)

Peruspäivärahan suuruus vuonna 2019 on 32,40 euroa päivältä. Jos työttömällä peruspäivärahansaajalla on huollettavia alle 18-vuotiaita lapsia, niin peruspäivärahan määrää korotetaan lapsien lukumäärän mukaan. Lisäksi peruspäivärahan saamiseksi yrittäjän on täytettävä työssäoloehto. Yrittäjän työssäoloehto edellyttää 15 kuukauden yrittäjätoimintaa edellisten 48 kuukauden ajalta työttömäksi jäämisestä laskettuna. Työssäoloehdon lisäksi yrittäjän työtulon ja TyEL:in piiriin kuuluvan palkkatulon tulee olla yhteensä vähintään 1 068 euroa kuukaudessa vuoden 2019 tasossa. (Kela 2019g; Havakka, Niemelä & Uusitalo 2017, 160-162)

Yrittäjällä ansiopäivärahan saaminen edellyttää työttömyysturvaan vaadittavan työtulon alarajan ylittämisen lisäksi yrittäjien työttömyyskassaan kuulumista. Yrittäjien työttömyyskassoja ovat Suomen Yrittäjien Työttömyyskassa (SYT) sekä Ammatinharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassa (AYT). AYT:n jäsenmaksu vuonna 2019 on 2,25 prosenttia valitusta työtulosta. Lisäksi valitusta työtulosta lasketaan vain 5 800 euroa ylittävä osa. (AYT 2019) SYT:n jäsenmaksu vuonna 2019 on 2,1 prosenttia työtulosta, josta on vastaavasti vähennetty 5 800 euroa. (SYT 2019) Yrittäjä voi valita

työttömyyskassan työtuloksi korkeintaan sen, mikä hänellä on YEL-vakuutuksessa. Kassojen jäsenmaksut ovat täysimääräisesti verovähennyskelpoisia, eli yrittäjä voi vähentää henkilökohtaisessa verotuksessaan, muttei yrityksen verotuksessa. (SYT 2019; Vero.fi 2019a)

Yrittäjän ansiopäivärahan suuruus muodostuu kolmesta osasta. Perusosa, ansio-osa ja mahdollinen lapsikorotus lasketaan yhteen. Perusosa vastaa Kelan maksamaa peruspäivärahaa, eli vuonna 2019 sen suuruus on 32,40 euroa. Ansio-osaksi lasketaan 45 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta työtulon taitekohtaan asti, 36 936 euroa vuonna 2019. Taitekohdan ylityksen jälkeen ansio-osaksi lasketaan 20 prosenttia päiväpalkan ja taitekohdan päiväpalkan erotuksesta. Päiväpalkka saadaan jakamalla vuosityötulo kuukausille ja edelleen päiville jakamalla kuukausityötulo luvulla 21,5. Yrittäjällä on oikeus lapsikorotukseen, jos hänellä on alle 18-vuotiaita huollettavia lapsia. Vuonna 2019 yhdestä lapsesta ansiopäivärahaa korotetaan 5,23 euroa, kahdesta 7,68 euroa ja kolmesta tai useammasta 9,90 euroa. (Työttömyyskassojen yhteisjärjestö 2019)

Tapaturma- ja ammattitautilaki ei velvoita yrittäjää vakuuttamaan itseään tapaturmien varalta. Yrittäjällä on kuitenkin mahdollisuus ottaa vapaaehtoinen tapaturmavakuutus. Vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen myöntää vakuutusyhtiö, ja sen etuudet ovat pitkälti samanlaiset kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Halutessaan yrittäjä voi liittää vapaaehtoiseen tapaturmavakuutukseen myös vapaa-ajan vakuutuksen. (Havakka 2017, 185) Vapaaehtoisesta tapaturmavakuutuksesta korvataan esimerkiksi sairaanhoitokuluja, ansionmenetystä, kuntoutusta ja pysyvää haitasta aiheutuvia kuluja. Vapaaehtoinen vakuutus toimii ensisijaisena korvauslähteenä muihin sosiaalivakuutuksiin nähden (OP 2019).

Tapaturma- ja ammattitautilain mukaan:

”Yrittäjän vuosityöansio, jota käytetään 1 momentissa tarkoitetussa vakuutuksessa ansiomenetyskorvauksen ja perhe-eläkkeen perusteena, on hänelle vahvistetun yrittäjän eläkelain 112 §:n mukaisen, vahinkopäivänä voimassa olleen työtulon suuruinen.” (Tapaturma- ja ammattitautilaki 24.4.2015/459 § 188)

Yrittäjän työtulolla on siis merkittävä vaikutus vapaaehtoisesta tapaturmavakuutuksesta saataviin korvauksiin. Huomionarvoista on se, että toisin kuin Kelan päivärahojen suuruutta arvioitaessa, vapaaehtoisessa tapaturmavakuutuksessa otetaan huomioon vahinkopäivän työtulo, eikä viimeisessä valmistuneessa verotuksessa vahvistettua työtuloa (Tapaturma- ja ammattitautilaki 24.4.2015/459 § 188).

2.2.4 YEL-vakuutusmaksu

Yrittäjän eläkevakuutusmaksu perustuu yrittäjän vahvistettuun työtuloon. Yrittäjän eläkelain mukaan ”Sosiaali- ja terveysministeriö antaa asetuksella vuosittain työeläkevakuutusmaksuprosentin, jonka voidaan arvioida vastaavan työntekijän eläkelain mukaisen vakuutuksen keskimääräistä työeläkevakuutusmaksua prosentteina palkoista.” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 114) Tämän työeläkevakuutusmaksuprosentin perusteella lasketaan yrittäjän eläkevakuutusmaksu suhteuttamalla annettu prosentti yrittäjän työtuloon. Eläkevakuutusmaksuprosentin suuruus riippuu yrittäjän iästä vuoden 2025 loppuun asti. Vuonna 2025 päättyy vuoden 2017 eläkeuudistuksessa asetettu siirtymäaika, jonka jälkeen yrittäjien eläkevakuutusmaksu on kaikille sama, iästä riippumatta. Siihen asti korkeampaa eläkevakuutusmaksua kompensoidaan korkeammalla eläkekarttumalla. (Rissanen ym. 2017, 83)

Vuonna 2019 yrittäjän eläkevakuutusmaksuprosentti alle 53 -vuotiaalle yrittäjälle on 24,10. Vastaavasti 53-62 vuotiaalle yrittäjälle eläkevakuutusmaksuprosentti vuonna 2019 on 25,60 (Elo 2019d). Yrittäjä maksaa eläkevakuutusmaksua korkeamman maksuprosentin mukaan sitä seuraavan kalenterivuoden alusta, jolloin hän on täyttänyt 53 vuotta. Korkeampaa prosenttia käytetään aina sen kalenterivuoden loppuun, jolloin yrittäjä täyttää 63 vuotta. (Rissanen ym. 2017, 83)

Aloittavalle yrittäjälle on myönnetty 22 prosentin alennus työeläkevakuutusmaksuun. Yrittäjän aloittaessa ensimmäistä kertaa yritystoimintaansa, hän saa ensimmäiseltä 48 kuukaudelta kyseisen alennuksen. Vaikka yritystoiminta päättyisikin ennen kuin alennuskuukaudet ovat käytetty, yrittäjällä on mahdollisuus pyytää maksualennusta käynnistäessään uudestaan yritystoimintaansa. Tällaisen tauon maksualennuksessa voi pitää vain kerran, kolmannelle alkavalle yritystoimintajaksolle alennusta ei enää myönnetä, vaikka kaikkia kuukausia ei olisikaan vielä käytetty. (Rissanen ym. 2017, 83-84)

Lisäksi yrittäjän eläkelain mukaan vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneellä, ja siitä syystä pakkovakuutetulla, yrittäjällä ei ole oikeutta aloittavan yrittäjän maksualennukseen. (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 115)

Yrittäjille on yrittäjän eläkelain mukainen oikeus joustaa eläkevakuutusmaksunsa määrässä. Yrittäjä voi halutessaan maksaa enemmän kuin yrittäjän vahvistettu työtulo edellyttäisi. Tällaisen lisätyöeläkevakuutusmaksun vähimmäisjousto on 10 prosenttia työtulon perusteella määräytyvästä eläkevakuutusmaksusta. Enimmäisjousto lisätyöeläkevakuutusmaksulle on vastaavasti 100 prosenttia. Yrittäjällä on myös mahdollisuus maksaa vähemmän, kuin mitä hänen vahvistetun työtulon perusteella määräytyvä eläkevakuutusmaksu olisi. Tällaisen pienennetyn työeläkevakuutusmaksun vähimmäisjousto on 10 prosenttia ja enimmäisjousto 20 prosenttia vahvistetun työtulon perusteella määräytyvästä eläkevakuutusmaksusta. (Rissanen ym. 2017, 84-85; Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 116)

Maksujouaston käyttäminen vaikuttaa ainoastaan yrittäjän siltä kalenterivuodelta kertyvään eläkkeeseen. Lisätyöeläkemaksun maksaminen kasvattaa kalenterivuodelta kertyvää eläkettä ja vastaavasti pienennetyn työeläkevakuutusmaksun maksaminen pienentää sitä. Muuhun yrittäjän sosiaaliturvaan maksujouaston käyttäminen ei vaikuta, sillä yrittäjän työtulo ei muutu jouaston myötä. (Rissanen ym. 2017, 84-85)

Maksujouaston käyttöön on kuitenkin asetettu yrittäjän eläkelaisissa erityisiä rajoituksia. Yrittäjän eläkelain mukaan ”Vuosia, joina pienennettyä työeläkevakuutusmaksua maksetaan, voi kulloinkin tarkasteltavan seitsemän peräkkäisen kalenterivuoden aikana olla enintään kolme.” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 116) Lisätyöeläkemaksun maksamisessa ei vastaavaa rajoitusta ole. Saman kalenterivuoden aikana ei kuitenkaan voi tehdä maksujoustoja kumpaakin suuntaan. (Rissanen ym. 2017, 84). Edellä mainittujen rajoitusten lisäksi, yrittäjän eläkevakuutuksen maksujoustoja on rajoitettu yrittäjän eläkelain mukaan seuraavasti:

”Yrittäjällä ei ole oikeutta maksaa lisätyöeläkevakuutusmaksua eikä pienennettyä työeläkevakuutus maksua, jos:

- 1) hän saa työeläkelakien mukaista eläkettä;*

- 2) *hänellä on maksamattomia tämän lain mukaisia työeläkevakuutusmaksuja;*
- 3) *hänen tässä laissa tarkoitettu vakuutuksensa ei jatku koko kalenterivuotta samassa eläkelaitoksessa; tai*
- 4) *hän on mainittuna kalenterivuonna oikeutettu 115 §:ssä tarkoitettuun aloittavan yrittäjän alennukseen.” (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 117)*

Lisäksi myös YEL-vakuutukseen asetetut minimi- ja maksimityötulorajat rajoittavat maksujoustop käyttoa. Eläkevakuutusmaksuja tulee kalenterivuoden aikana maksaa vähintään niin paljon, että sitä vastaava kokonaistytulo ylittää yrittäjän eläkelaisissa asetetun vähimmäisrajan. Vastaavasti lisätyöeläkevakuutusmaksua ei saa maksaa niin paljoa, että työtulon yläraja ylittyisi. (Rissanen ym. 2017, 85)

Yrittäjän valitsemalla maksuerien määrällä ja maksukuukausilla on hieman vaikutusta vakuutusmaksun suuruuteen. YEL-maksu on mahdollista maksaa 1,2,3,4,6 tai 12 erässä. Vähintään puolet maksusta tulee kuitenkin maksaa ennen elokuuta. Vakuutusmaksun suuruuteen vaikuttaa vakuutusmaksukorko, joka lasketaan vakuutusmaksuun joko korkohyvityksenä tai -veloituksena, riippuen maksukuukausien painottumisesta. Loppuvuoteen painottuvat maksut ovat alkuvuoteen painottuvia suuremmat vakuutusmaksukorosta johtuen. Kaikista edullisin tapa maksaa YEL-vakuutusmaksu on maksaa yhdessä erässä tammikuussa. Vuonna 2019 vakuutusmaksukorko on 2 prosenttia. (Ilmarinen 2019d)

YEL-vakuutusmaksun lisäksi myös yrittäjien sairausvakuutusmaksut määräytyvät yrittäjän työtulon perusteella. Myös yrittäjän muut ansiotulot vaikuttavat maksujen suuruuteen. Yrittäjiltä eikä palkansaajilta peritä vuonna 2019 sairaanhoitomaksua kilpailukysopimuksen perusteella. Sairausvakuutusmaksuihin kuuluvan päivärahamaksun suuruus yrittäjille vuonna 2019 on 1,77 prosenttia. Tämä sisältää myös 0,23 prosentin lisärahoitusosuuden. (Vero.fi 2013; Kela 2019j; Airio 2017, 146-147) Yrittäjän päivärahamaksua ei kuitenkaan peritä, jos yrittäjän työtulon on alle 14 282 vuonna 2019. (Ilmarinen 2019f)

Yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjä on aina itse henkilökohtaisesti vastuussa oman YEL-vakuutuksensa vakuutusmaksuista. Omien maksujensa lisäksi yrittäjä on

vastuussa yrittäjän kanssa samassa yrityksessä työskentelevien perheenjäsenien YEL-vakuutusmaksuista. (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 118) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että maksamattomiin maksuihin liittyvät perintätoimet kohdistetaan yrittäjään henkilökohtaisesti. Yrittäjän YEL-vakuutusmaksut ovat yrittäjän eläkelain mukaan suoraan ulosottokelpoisia (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 120). Myös mahdollinen ulosotto kohdistuu yrittäjään henkilökohtaisesti, eikä yrittäjän yritykseen. Työeläkeyhtiöllä on myös oikeus periä viivästyskorkoa laiminlyödyille, eli myöhässä maksettaville, YEL-vakuutusmaksuille. Viivästyskorko määräytyy korkolain 4 a §:n 1 momentin mukaisesti. (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 118) Vuonna 2019 YEL-vakuutusmaksuista maksettava viivästyskorko on 8 prosenttia. (Ilmarinen 2019f)

Työeläkevakuutusmaksut vanhenevat viidessä kalenterivuodessa laskettuna maksuunpanoa seuraavasta vuodesta. Jos yrittäjä ei maksa työeläkevakuutus maksuaan edellä mainitussa ajassa, maksu vanhenee, eikä sitä voida enää periä. Vanhentunut työeläkevakuutusmaksu otetaan huomioon laskettaessa yrittäjälle karttunutta eläkettä siten, että vanhentunut työeläkevakuutusmaksu pienentää kyseisen vuoden yrittäjän kokonaistyötuloa. Käytännössä siis yrittäjän työeläke pienenee pysyvästi, sillä kyseisen vuoden kokonaistyötuloksi lasketaan pienempi työtulo kuin tilanteessa, jossa yrittäjä olisi maksanut työeläkevakuutusmaksunsa. (Rissanen ym. 2017, 86; Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272 § 119)

Yrittäjän maksamattomia YEL-vakuutusmaksuja, jotka eivät ole vielä vanhentuneet, voidaan myös periä yrittäjälle myönnetystä ja maksussa olevasta eläkkeestä. Eläkkeestä perimiselle on kuitenkin asetettu jotain rajoitteita. Yrittäjän eläkkeestä voidaan periä vain kerralla vain yksi kolmasosa yrittäjän nettoeläkkeen määrästä. Lisäksi perintä voidaan kohdistaa vain yrittäjän eläkelain mukaisesta eläkevakuutuksesta kertyneeseen eläkkeeseen. Toisin sanoen perintää ei voida kohdistaa eläkkeeseen, joka on karttunut esimerkiksi työntekijäin eläkelain mukaisesta eläkkeestä. (Rissanen ym. 2017, 86)

2.2.5 Verotuksen vaikutus yrittäjän eläketurvaan

Eläke on veronalaista tuloa saajalleen. Tuloverolain mukaan ”Veronalaista ansiotuloa on muun ohessa työsuhteen perusteella saatu palkka ja siihen rinnastettava tulo, eläke sekä tällaisen tulon sijaan saatu etuus tai korvaus.” (Tuloverolaki 30.12.1992/1535 § 61) Yrittäjälle maksettava työeläke, kansaneläke ja takuueläke verotetaan aina ansiotuloina. Kansaneläkkeen mahdollinen lapsikorotus ja eläkkeensaajan asumistuki ovat kuitenkin verovapaata tuloa. (Vero.fi 2019b)

Eläketuloa verotetaan hieman eri tavalla kuin muita ansiotuloja. Tavallisesti ansiotuloista tehdään luonnolliset vähennykset, eli ansiotulosta vähennetään tulon hankkimisesta johtuvat menot. Luonnollisten vähennysten jälkeen jäljelle jää puhdas ansiotulo. Eläketuloon taas ei vastaavasti kohdistu tulonhankkimismenoja, muutamaa erityispoikkeusta lukuun ottamatta. Eläketulon määrä vastaa siis yleensä eläkkeensaajan puhtaan ansiotulon määrää, jos hänellä ei ole muita tuloja kuin eläketulo. (Vero.fi 2019b)

Valtion ja kunnan verotuksessa puhtaaseen ansiotuloon tehdään eläketulovähennys. Eläketulovähennyksen määrän vaikuttavat kaikki eläkkeensaajan palkkatulot ja muut ansiotulot. Vuonna 2019 eläketulovähennyksen enimmäismäärä valtionverotuksessa on 11 590 euroa. Tehtävä eläketulovähennys ei kuitenkaan voi ylittää eläketulon määrää. Jos eläkkeensaajan puhdas ansiotulo ylittää tämän eläketulovähennyksen enimmäismäärän, enimmäismäärän ylittävä osa kerrotaan 38 prosentilla. Tämä saatu luku vähennetään eläketulovähennyksen enimmäismäärästä ja lopputuloksena saadaan eläkkeensaajan puhtaaseen ansiotuloon tehtävä eläketulovähennys. Näin ollen mitä suurempi eläkkeensaajan puhdas ansiotulo on, sitä pienemmäksi eläketulovähennys muodostuu. Jos eläkkeensaajan puhdas ansiotulo ylittää 41 982 euroa (vuoden 2018 tasossa), ei valtionverotuksessa myönnetä lainkaan eläketulovähennystä. (Vero.fi 2019b, Vero.fi 2019c)

Kunnallisverotuksen eläketulovähennyksen enimmäismäärä on 9 050 euroa vuonna 2019. Tämän ylittävältä osalta eläketulovähennystä pienennetään 51 prosenttia vastaavasti kuin valtionverotuksessa. Eläketulovähennystä ei tehdä lainkaan

kunnallisverotuksessa, jos eläkkeensaajan puhdas ansiotulo ylittää 26 766 euroa, vuoden 2018 tasossa. (Vero.fi 2019b, Vero.fi 2019c)

Valtionverotuksessa eläke verotetaan progressiivisen tuloveroasteikon mukaisesti. Lisäksi valtiolle on maksettava eläketulon lisäveroa, jos eläketulo ylittää 47 000 euroa vuonna 2019. Eläketulon lisäveroprosentti on 5,85 jonka mukaan lisävero maksetaan siitä eläketulon osasta, joka ylittää edellä mainitun rajan. Kunnallisverotuksessa taas eläke verotetaan kunnan tuloveroprosentin mukaan. Kunnallisverotuksessa eläkkeensaajan puhtaaseen ansiotuloon tehdään eläketulovähennyksen jälkeen perusvähennys. Perusvähennyksen enimmäismäärä on 3 305 euroa. (Vero.fi 2019b)

Ansiotyöntekemistä eikä palkansaamista ole estetty eläkkeellä ollessaan. Eläkeläisen saamat palkkatulot vaikuttavat kuitenkin myös eläkkeen verotukseen. Eläkeläisen töistä tienaama ansiotulo vähentää edellisissä kappaleissa mainittua eläketulovähennystä. Palkkatulosta on kuitenkin mahdollista saada samat vähennykset kuin tavallistekin palkansaajalla. (Vero.fi 2019b) Lopullinen veroprosentti lasketaan sen mukaan, kuinka paljon eläkeläisellä on sekä palkka-, että eläketuloja vuoden aikana, ottaen huomioon kaikki oikeutetut verovähennykset. (Ilmarinen 2019e) Eläkeläinen ei voi käyttää eläketulon verokorttia ansaitsemilleen palkkatuloilleen, vaan tarvitsee erillisen verokortin näitä tuloja varten. (Vero.fi 2019b)

Myös eläketulosta on maksettava kirkollisveroa, jos eläkkeensaaja kuuluu evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen seurakuntaan. Kirkollisveroprosentin suuruus riippuu seurakunnasta. (Vero.fi 2019b) Lisäksi laki yleisradioverosta velvoittaa eläkkeensaajan maksamaan yleisradioveroa 2,5 prosenttia eläketulostaan, joka ylittää 14 000 euroa. Yleisradioveron enimmäismäärä on kuitenkin 163 euroa vuonna 2019. Käytännössä eläkeläisellä on oltava eläketuloja noin 20 250 euroa vuodessa, jotta hän maksaisi yleisradioveron enimmäismäärän. (Vero.fi 2019d, veronmaksajat.fi) Jos eläkkeensaajan tulo jää alle 14 000 euron vuonna 2019, ei yleisradioveroa tarvitse maksaa. (Laki yleisradioverosta 484/2012 § 2)

Eläkkeellä olevan yrittäjän eläketulosta ei peritä yrittäjän eläkevakuutusmaksua, ellei hänellä ole vapaaehtoista YEL-vakuutusta. Myöskään sairausvakuutuksen päivärahamaksua ei peritä. Edellisissä kappaleissa mainittujen verojen lisäksi, eläketulosta

peritään kuitenkin sairaanhoitomaksu. Vuonna 2019 eläke- ja etuustuloista maksettava sairaanhoitomaksu on 1,61 prosenttia. (Vero.fi 2019b)

Yrittäjällä on mahdollisuus vähentää täysimääräisesti maksamansa eläkevakuutusmaksut verotuksessa. Eläkevakuutusmaksut voidaan vähentää joko yrittäjän henkilökohtaisessa verotuksessa tai sitten yrityksen verotuksessa. Jos yrittäjä maksaa itse eläkevakuutusmaksunsa, hänellä on mahdollisuus vähentää eläkevakuutusmaksut omasta tai puolisonsa verotuksesta. Jos taas yrittäjän eläkevakuutusmaksut maksaa yrittäjän yritys, niin eläkevakuutusmaksut vähennetään yrityksen tuloksesta, mikä alentaa tuloksen perusteella maksettavia veroja. (Ilmarinen 2019d, Vero 2019c)

Eläkemaksujen täysimääräisellä verovähennysoikeudella on merkittävä vaikutus yrittäjän tosiasialliseen eläkevakuutusmaksuun. Esimerkiksi tilanteessa, jossa yrittäjän verotettava tulo ja työtulo olisivat molemmat 40 000 euroa vuodessa ja YEL-vakuutusmaksuprosentti 24,1, eläkevakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuus alentaisi yrittäjän eläkevakuutusmaksua 39 prosenttia. Verovähennys huomioiden tosiasialliseksi YEL-maksuprosentiksi muodostuisi 14,8. Vastaavasti yrittäjällä, jonka verotettavat tulot ja YEL-vakuutuksen työtulo olisivat 120 000, tosiasiallinen YEL-vakuutusmaksu olisi 11,4 prosenttia verovähennyksistä saatu hyöty huomioon ottaen. Käytännössä verovähennyksistä saatava hyöty kasvaa lineaarisesti YEL-vakuutuksen työtulon ja verotettavan tulon kasvaessa. Edellä mainituissa esimerkeissä oletetaan, että yrittäjä vähentää YEL-vakuutusmaksunsa hänen tai puolisonsa henkilökohtaisessa verotuksessa. (Ilmarinen 2018)

3 VAPAAEHTOINEN ELÄKEVAKUUTTAMINEN

Lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi vanhuuden varalle voi varautua monella tapaa. Sukanvarteen säästämisen lisäksi on mahdollista sijoittaa aktiiviaikana kertynyttä varallisuutta esimerkiksi osakkeisiin, kiinteistöihin tai rahastoihin. Lisäksi pitkäaikaissäästämistä varten on olemassa muutama verotuettu säästämistapa. Tässä luvussa käsitellään vapaaehtoisia eläkevakuutuksia, jotka kuuluvat edellä mainittuun pitkäaikaissäästämistapaan. Luku käsittelee nimenomaan yksilöllisiä vapaaehtoisia eläkevakuutuksia, joihin esimerkiksi yrittäjä voi sijoittaa. Käsittelyn ulkopuolelle on rajattu vapaaehtoiset ryhmäeläkevakuutukset.

Luvussa kerrotaan aluksi vapaaehtoisten eläkevakuutusten peruseriaatteista. Sen jälkeen asiaan pureudutaan käytännöllisemmästä näkökulmasta nykyisen lainsäädännön ja ehtojen mukaan. Myös vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuottoja ja riskejä sekä verotusnäkökulmaa käsitellään. Lisäksi luvussa kerrotaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten kokemista muutoksista 2000-luvulla lainsäädännön muuttuessa sekä siitä, miten muutokset ovat vaikuttaneet eläkevakuutusten kysyntään. Lopuksi vertaillaan vapaaehtoisia eläkevakuutuksia lakisääteiseen eläkevakuuttamiseen teorian tasolla.

3.1 Vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen peruseriaatteet

Vapaaehtoinen eläkevakuutus on vakuutus, jonka tarkoituksena on suojata vakuutuksenottajaa pitkään elämisen riskiltä. Pitkään eläminen aiheuttaa henkilölle taloudellisia haasteita työelämästä pois siirtymisen jälkeen. Näihin haasteisiin vastataan lähtökohdaisesti lakisääteisellä eläkevakuutuksella, jonka avulla varmistetaan henkilön toimeentulo. Ihmisten kulutustarpeet ovat kuitenkin erilaisia ja osa ihmisistä haluaakin suuremmat kulutusmahdollisuudet myös eläkkeellä. Tällaiseen tarpeeseen pyritään vastaamaan ottamalla vapaaehtoinen eläkevakuutus. (Määttänen 2016, 84-85; Poikonen 2010, 123-124)

Teoriassa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tarkoituksena olisi jakaa kaikkien eläkevakuutettujen maksamat eläkevakuutusmaksut pitkään eläville vakuutetuille (Poikonen

2010, 124). Yksinkertaisimmillaan vapaaehtoinen eläkevakuutus muistuttaakin hyvin paljon lakisääteistä eläkevakuutusta. Periaatteessa molemmissa eläkevakuutuksissa vakuutuksenottaja ja vakuutusyhtiö tekevät sopimuksen, jossa määräytyvät työuran aikana maksettavat vakuutusmaksut sekä aikanaan vakuutetulle kuukausittain maksettavat eläkkeet. Myös vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa voidaan sopia niin, että eläkettä maksetaan kuolemaan asti lakisääteisen eläkevakuutuksen tavoin. Tällainen elinikäinen vapaaehtoinen eläkevakuutus toteuttaisi parhaiten myös eläkevakuutuksen vakuutusperiaatetta. (Määttänen 2016, 84-85, 91) Käytännössä tällaisen vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja lakisääteisen eläkevakuutuksen suurin ero olisi siinä, että vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa vakuutuksenottaja pystyisi itse määrittämään vakuutusmaksun suuruuden ja sen myötä myös aikanaan maksettavan eläkkeen.

Suomessa kuitenkin vapaaehtoiset eläkevakuutukset ovat pääsääntöisesti määräaikaisia. Määräaikaisuudella tarkoitetaan sitä, että eläkettä maksetaan vain rajatun ajan, eikä kuolemaan asti kuten elinikäisessä eläkevakuutuksessa. Lisäksi aika, jona eläkettä nostetaan, on Suomessa suhteellisen lyhyt, mikä johtaa siihen, että lähestulkoon jokainen vakuutuksenottaja ehtii nostamaan kokonaan vakuutussäästönsä ennen kuolemaansa. Tämä aiheuttaa sen, ettei pidempään elävät pääse hyötymään nuorempana kuolevista tulonsiirtojen kautta, joten varsinainen vakuutuselementti puuttuu. (Määttänen 2016, 90) Hyvin pieni osa vapaaehtoisista eläkevakuutuksista sovitaan jatkuvan kuolemaan asti. Tästä huolimatta ihmiset kuitenkin pitävät elinikäisen eläkkeen ideaa järkevänä. Ilmiötä kutsutaan annuiteettiparadoksiksi. (Poikonen 2010, 126)

Suomessa vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin liitetään usein myös kuolemanvaraturva. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen kuolemanvaraturva on käytännössä henkivakuutus, sillä siitä maksetaan korvauksia vakuutuksen edunsaajalle vakuutuksenottajan kuollessa ennen kuin eläkkeiden rajattu maksuaika päättyy. Näin ollen vapaaehtoisen eläkevakuutuksen korvaussummaan ei liity käytännössä lainkaan eliniän aiheuttamaa epävarmuutta, sillä korvaussumma on lähes sama riippumatta siitä, milloin vakuutuksenottaja kuolee. (Määttänen 2016, 90-91)

Vapaaehtoisten eläkevakuutusten määräaikaisuuden ja niihin liitettävän kuolemanvaraturvan takia Suomessa vapaaehtoinen eläkevakuuttaminen muistuttaakin enemmänkin perinteistä säästämistä kuin vakuuttamista. Alinta vapaaehtoisen eläkkeen

nostamisikäräjä nostettiin kuitenkin vuonna 2013 uusien eläkevakuutusten osalta. Korkeampi nostoikäräjä vaikuttanee siihen, että ehditäänkö vakuutussäästöä nostamaan kokonaisuudessaan. (Määttänen 2016, 90) Vapaaehtoisten eläkevakuutusten ehtojen muutoksiin palataan tarkemmin luvussa 3.5. Lisäksi Poikosen (2010, 126) mukaan elinikäisten vapaaehtoisten eläkevakuutusten suhteellinen osuus kaikista vapaaehtoisista eläkevakuutuksista tulee todennäköisesti kasvamaan tulevaisuudessa. Tämä johtuu kasvaneesta eliniänodotteesta, joka aiheuttaa entistä suurempaa tarvetta erilaisille hoitopalveluille. Hoitopalveluita taas voitaisiin rahoittaa vapaaehtoisten eläkeiden tuotoilla. (Poikonen 2010, 126-127) Näin ollen vapaaehtoiset eläkevakuutukset muistuttanevat tulevaisuudessa, nykyhetkeen verrattuna, enemmän vakuuttamista kuin säästämistä.

3.2 Vapaaehtoinen eläkevakuutus käytännössä

Vapaaehtoista eläkevakuuttamista on harjoitettu Suomessa yli sata vuotta. Aiemmin vapaaehtoinen eläkevakuutus tunnettiin nimellä elinkorkovakuutus. (Jokela ym. 2013, 125) Vuoden 2016 lopussa olemassa olevia vapaaehtoisia eläkevakuutuksia oli Tilastokeskuksen tilastojen mukaan 664 225 (Tilastokeskus 2017).

Käytännössä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen haluava henkilö tekee eläkevakuutuksesta sopimuksen valitsemansa henkivakuutusyhtiön kanssa. Sopimus voidaan tehdä postitse, puhelimella, internetissä tai perinteisesti vakuutusyhtiön konttorissa käymällä. Myös vakuutusasiamies tai vakuutusmeklari voi myydä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen, mutta varsinainen vakuutus sopimus solmitaan aina vakuutusyhtiön ja vakuutuksenottajan välille. Vakuutuksenottaja pystyy itse määrittämään vakuutus sopimuksessa vakuutuskorvauksen edunsaajan. Lähtökohtaisesti edunsaajana toimii varsinainen vakuutuksenottaja mutta edunsaajaksi voidaan määrittellä esimerkiksi myös vakuutuksenottajan leski tai lapset. (Finanssivalvonta 2017)

Vakuutusyhtiöille on asetettu laaja tiedonantovelvollisuus ennen kuin vapaaehtoinen eläkevakuutus voidaan tehdä. Vakuutusyhtiön tulee kertoa asiakkaalle vakuutusmuodoista, vakuutusmaksuista sekä muista vakuutusehdoista. Erityisesti vakuutuksenottajalle on kerrottava vakuutus sopimuksen olennaisista rajoituksista. Myös

vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen mahdollisesti liittyvistä sijoituskohteista tulee kertoa huomioiden vakuutuksenottajan sijoitustavoitteet sekä sijoituskokemus. Vakuutusyhtiön tiedonantovelvollisuudella halutaan varmistaa vakuutuksenottajan mahdollisuudet arvioida vakuutustarvettaan ja samalla sopivimman vakuutuksen valitsemisesta tehdään vakuutuksenottajalle helpompaa. Myös vakuutus sopimuskauden aikana vakuutusyhtiöllä on velvollisuus lähettää vakuutuksenottajalle vuositedote. Vuositiedotteessa tulee kertoa vakuutuksenottajalle olennaisia seikkoja vakuutuksesta, kuten esimerkiksi vakuutuksen säästöosuus tai sovittu eläkeaika. Vakuutusyhtiön ei tarvitse antaa vaadittuja tietoja suullisesti, vaan tavallisesti tiedot annetaan kirjallisina. (Fine 2017)

Suomessa vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin liittyy oleellisesti verovähennykset. Vakuutuksenottajan tulee noudattaa tiettyjä ehtoja vastineeksi kevyemmästä verotuksesta. Verotukseen paneudutaan tarkemmin luvussa 3.4. Yksi vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotuksen liittyvistä ehdoista liittyy alimpaan nostoikään. Vuonna 2017 alinta nostoikää muutettiin tuloverolain muutoksella. Muutoksen myötä alimpia eläkkeen nostoikiä nostettiin huomattavasti sopimuksissa, jotka on tehty 1.1.2013 tai sen jälkeen. Alin nostoikä kyseisen päivämäärän jälkeen tehdyissä vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa on 68 vuotta 1957 tai sitä aiemmin syntyneillä, 69 vuotta vuosien 1958-1961 välillä syntyneillä ja 70 vuotta 1962 tai sen jälkeen syntyneillä. Vastaavasti taas ennen 1.1.2013 tehtyjen vapaaehtoisten eläkevakuutusten alimmat nostoiät vaihtelivat 63 ikävuoden ja 68 ikävuoden välillä, vakuutetun syntymävuodesta riippuen. (Finanssivalvonta 2017)

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen nostamista ennen vaaditun ikärajan täyttymistä on säädelty tiukasti. Vain äärimmäisissä poikkeustapauksissa kuten avioerossa, puolison kuollessa, pysyvässä työkyvyttömyydessä tai osatyökyvyttömyydessä ja yli vuoden kestäneessä työttömyydessä voidaan kertyneitä säästöjä nostaa. Muissa tapauksissa kertyneitä vakuutussäästöjä ei voida nostaa ilman veroseuraamuksia, mikä tekeekin vapaaehtoisista eläkevakuutuksista huomattavasti sidotumman säästömuodon muihin perinteisiin säästämistapoihin verrattuna. (Finanssivalvonta 2017) Jos vapaaehtoisen eläkevakuutuksen säästöt nostetaan kuitenkin säännöksien vastaisesti, niin koituu tästä veroseuraamuksia. Veroseuraamuksia käydään tarkemmin läpi luvussa 3.4.

Eläkeiäksi on säädetty vähintään kymmenen vuotta, eli kertyneet vakuutussäästöt voidaan nopeimmillaan nostaa kymmenen vuoden kuluessa (Finanssivalvonta 2017). Eläkkeitä ei myöskään saa nostaa etupainotteisesti. Käytännössä suurin vuosittainen vapaaehtoisen eläkkeen nostomäärä saadaan laskemalla vakuutussäästön määrä jaettuna jäljellä olevien nostovuosien määrällä. Edellä mainitusta riippumatta, nostettava eläke voi kuitenkin aina olla 2 000 euroa vuodessa, joten varsinkin pienillä säästömäärillä todellinen nostoaika voi olla säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempi. (Vero.fi 2010)

Vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta maksettavan eläkkeen suuruutta voidaan lähestyä kahdesta suunnasta. Vakuutuksenottaja voi arvioida oman tarpeensa eläkkeen suuruudelle, jolloin lasketaan tarvittavan eläkemaksun suuruus huomioiden vakuutussäästön tuotto ja kulut. Vaihtoehtoisesti vakuutuksenottaja voi arvioida omat nykyhetken säästämismahdollisuutensa ja sen perusteella voidaan arvioida aikanaan maksettavan eläkkeen suuruutta. Erilaisilla simuloinneilla voidaan arvioida maksettavan eläkkeen suuruutta erilaisilla vakuutusmaksuilla sekä vaihtoehtoisilla tuotto-odotuksilla. Lopullinen eläkkeen suuruus lasketaan eläkeiän alkaessa maksettujen maksujen sekä toteutuneen tuoton perusteella. Nykyään vapaaehtoiset eläkevakuutukset ovat joustavamaksuisia, eli käytännössä vakuutuksenottaja voi maksaa vakuutusmaksuja haluamansa verran riippumatta siitä, mitä on alun perin sovittu. Joustavat maksut ja epävarma tuotto johtavatkin siihen, että todellisuudessa aikanaan maksettava eläke voi olla jotain täysin muuta, kuin mitä vakuutus sopimusta tehtäessä laskelmien perusteella arvioitiin. (Lohi 2013, 128)

Nicholas Barrin mukaan Suomessa vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin säästäminen on vaatimatonta verrattuna Euroopan muihin maihin. Hänen mukaansa alhaisempi säästäminen johtuu siitä, että Suomessa lakisääteisessä eläkevakuutuksessa ei ole asetettu ansioille tai eläkkeelle kattoja eli ylärajaa. Näin ollen vapaaehtoisille eläkevakuutuksille ei ole niin suurta tarvetta. Barrin mukaan eläkesäästäjille tulisi olla saatavilla alhaiset hallintokulut omaavia yksinkertaisia säästötuotteita. Lisäksi hänen mukaansa vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa tulee olla laadunvalvontaa ja niitä tulee arvioida erityisesti tilanteessa, jossa lakisääteiseen eläkevakuutukseen asetetaan maksuille ja eläkkeelle yläraja. (Barr 2013, 85)

Kansainvälisesti vapaaehtoisilla eläkevakuutuksilla voi olla suurikin rooli eläketurvan kannalta. Edyta Marcinkiewiczin tutkimuksen mukaan työikäisen väestön kannalta vapaaehtoisen eläkevakuutuksen rooli on suuri valtioissa, joissa lakisääteisen eläkevakuutuksen tason odotetaan olevan alhainen. (Marcinkiewicz 2018, 16) Lisäksi jotkin Euroopan maat ovat varautuneet tulevaan väestönkehitykseen lisäämällä vapaaehtoisuutta eläkejärjestelmiinsä. Esimerkiksi Saksan vuoden 2001 eläkeuudistuksessa esiteltiin eläkejärjestelmämalli, jossa valtion tukema vapaaehtoinen eläkevakuutus täydentää lakisääteistä eläkevakuutusta. Lakisääteisen eläkevakuutuksen korvaavuusasetta heikennettiin, jotta väestön ikääntymiseen ja alhaisempaan syntyvyyteen pystyttäisiin varautumaan. Saadakseen vanhan korvaustason mukaisen eläkkeen, kansalaisille tarjottiin mahdollisuutta sijoittaa osa palkastaan vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Käytännössä osa henkilön palkasta ohjattiin hyväksytyille pankeille ja vakuutusyhtiölle sijoitettavaksi. Lisäksi Saksan valtio tukee tätä vapaaehtoista eläkevakuutusta suoraan valtion rahoista sekä erilaisia verovähennyksillä. (Fenge, de Menil & Pestieau 2008, 16) Myös Iso-Britanniassa on käytössä eläkejärjestelmä, joka mahdollistaa lakisääteisten maksujen lisäksi vapaaehtoisten eläkevakuutusmaksujen maksamisen vakuutetun henkilökohtaiselle tilille. Tilille kertynyt pääoma maksetaan eläkkeen tapaan vakuutetun jäädessä eläkkeelle. (Casey & Dostal 2013, 289)

3.3 Vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuotto ja riskit

Suomessa vapaaehtoiset eläkevakuutukset jaetaan yleensä kahteen kategoriaan niiden tuoton muodostamistavan mukaan. Eläkevakuutukset ovat joko korkosidonnaisia tai sijoitussidonnaisia. Tarjolla on myös näiden kahden yhdistelmiä. Nämä vaihtoehtoiset tavat eroavat toisistaan monella tapaa. Erot liittyvät eläkevakuutusten tuottoihin ja riskeihin. Korkosidonnaisissa eläkevakuutuksissa saatava tuotto on tarkalleen tiedossa. Sijoitussidonnaisissa eläkevakuutuksissa taas saatava tuotto riippuu asiakkaan valitsemien sijoituskohteiden tai rahastojen kehitymisestä. Näin ollen tuottoa ei voida ennustaa etukäteen eikä edes pääoman säilymisestä voida mennä takuuseen. Sijoitussidonnaiset eläkevakuutukset sisältävät siis enemmän riskiä kuin korkosidonnaiset eläkevakuutukset ja näin ollen myös sijoitussidonnaisten eläkevakuutusten tuotto-odotukset ovat korkeammat. (Fine 2017)

Korkosidonnaisten vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuotto perustuu siis vakuutusso-
pimuksen perusteella maksettavaan korkoon. Korko voi olla joko laskuperustekorko tai
jokin muu sopimuskorko. Valittu korko sovitaan vakuutusso-
pimuksesta tehtäessä ja va-
kuutusyhtiö sitoutuu maksamaan vähintään koron mukaista tuottoa. Laskuperuste-
korko voidaan sopia kiinteäksi ja se voidaan pitää samana koko sopimuskauden ajan.
Tällaisessa tilanteessa eläkevakuutuksen tuotto on luonnollisesti hyvin ennustetta-
vissa ja laskettavissa. Vaihtoehtoinen tapa on käyttää laskuperustekorona sijaan jotain
muuta korkoa, esimerkiksi kolmen kuukauden Euriboria (Finanssivalvonta 2017). Kor-
kosidonnaisissa eläkevakuutuksissa vakuutussäästöille maksetaan yleensä valitun ko-
ron lisäksi myös asiakashyvityksiä. Asiakashyvitykset perustuvat vakuutusyhtiön toi-
minnan tulokseen sekä yleiseen korkotasoon, joten niitä on varsin vaikeaa ennustaa.
Edellä mainituista syistä johtuen vakuutussäästöille ei välttämättä makseta joka vuosi
asiakashyvityksiä. (Fine 2017)

Sijoitussidonnaisissa eläkevakuutuksissa vakuutuksen tuotto perustuu valittuihin sijoi-
tuksiin. Vakuutuksenottaja päättää mihin sijoituskohteisiin hän haluaa vakuutussääs-
töjensä arvonkehityksen sidottavan. Yleensä valittavana on erilaisia sijoituskohteita,
esimerkiksi erilaisia rahastoja. Vakuutusyhtiöstä riippuen tarjolla voi olla joko vain ky-
seisen vakuutusyhtiön hallinnoimia rahastoja, tai myös vakuutusyhtiön ulkopuolisia ra-
hastoja. Valittuja rahastoja voidaan myös vaihtaa sopimuskauden aikana. Huomionar-
voista on se, että valitut rahastot tai muut sijoituskohteet ovat yleensä vakuutusyhtiön
omistuksessa. Valitut sijoituskohteet ovat siis sidottu ainoastaan laskennallisesti va-
kuutussäästön arvoon. Sijoitussidonnaisessa eläkevakuutuksessa vakuutuksenottaja
on itse vastuussa valitsemistaan sijoituksistaan. Näin ollen vakuutussäästöjen arvo voi
kehittyä myös negatiivisesti, jos valitut sijoituskohteet eivät menesty odotetulla tavalla.
(Fine 2017)

Niin korkosidonnaisen eläkevakuutuksen kuin sijoitussidonnaisenkin eläkevakuutuk-
sen vakuutussäästöjä voidaan hyvittää niin sanotulla kuolevuushyvityksellä. Kuole-
vuushyvityksen suuruus lasketaan vakuutetun kuolintodennäköisyyden mukaan.
Tämä hyvitys rahoitetaan niiden vakuutettujen vakuutussäästöistä, jotka kuolivat en-
nen vakuutuksen määräajan täytyttyä (Fine 2017). Kuitenkin luvussa 3.1 mainituista
syistä, kuolevuushyvitys ei ole tällä hetkellä kovin yleistä.

Tuottojen lisäksi vapaaehtoiset eläkevakuutukset aiheuttavat myös kuluja vakuutuksenottajalle. Kuluja syntyy vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ylläpidosta niin säästö-, kuin eläkeaikanakin. Lisäksi maksetusta eläkevakuutusmaksusta sekä mahdollisesta vakuutuksen takaisinostamisesta voidaan periä kuluja. Myös kaikenlaiset toimenpiteet, kuten todistukset tai vakuutussäästöjen siirrot, voivat aiheuttaa kuluja. Sijoitussidonnaisessa eläkevakuutuksessa kuluja voi syntyä sijoitusten hoito-, lunastus- sekä merkintäpalkkioista. Kulut ovat yhtiökohtaisia ja niistä sovitaan vakuutussopimusta tehtäessä. Vakuutusyhtiö voi pitää itsellään oikeuden muuttaa kuluja kustannustensa mukaan. Kulut voidaan sopia kiinteiksi, tai sitten prosentuaalisiksi vakuutusmaksusta tai kertyneistä säästöistä laskettuna. Kuluille voidaan myös sopia vuosittainen tai koko sopimuskauden kattava enimmäismäärä. (Fine 2017)

Vapaaehtoiseen eläkevakuuttamiseen liittyy myös riskejä. Edellisessä kappaleessa mainitun vakuutussäästöjen rajoitetun ulosnostamisen takia vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin liittyy likviditeettiriskiä. Sijoitussidonnaisessa eläkevakuutuksessa pätevät lähtökohtaisesti samat riskit kuin muutoin osakkeisiin tai rahastoihin sijoitettaessa, sillä sijoitussidonnaisen eläkevakuutuksen arvo on kiinteästi yhteydessä valittujen sijoituskohteiden menestykseen. Korkosidonnaisiin eläkevakuutuksiin taas liittyy korkoriskiä, jos eläkevakuutukseen on valittu käytettäväksi jotain muuta, kuin kiinteää korkoa. Korkosidonnaisia eläkevakuutuksia voidaan pitää vähemmän riskisinä kuin sijoitussidonnaisia eläkevakuutuksia, mutta vastaavasti myös niiden tuotto-odotus on pienempi. (Finanssivalvonta 2017)

Myös jonkin tasoisena riskinä voidaan pitää sitä, että vapaaehtoiset eläkevakuutukset eivät kuulu talletussuojan piiriin. Näin ollen vakuutusyhtiön joutuessa konkurssiin, vakuutussäästöt voidaan menettää. Vakuutusyhtiöiden konkurssit Suomessa ovat kuitenkin olleet harvinaisia. Vakuutuksenottajalla on myös mahdollisuus siirtää hänen vapaaehtoinen eläkevakuutuksensa toiseen vakuutusyhtiöön, jos kyseinen eläkevakuutus on tehty vuonna 2010 tai sen jälkeen. Eläkevakuutus on myös mahdollista vaihtaa johonkin toiseen pitkäaikaissäästökohteeseen. Myös verolainsäädännön muutokset aiheuttavat omanlaisensa riskin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin, sillä vapaaehtoisten eläkevakuutusten säästämisäika on yleensä pitkä, eivätkä tehtävät muutokset välttämättä vaikuta positiivisesti vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotukseen. (Finanssivalvonta 2017, veronmaksajat.fi 2017)

3.4 Vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotus

Vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosio on historiallisesti perustunut muun muassa niiden suotuisempaan verokohteluun muihin sijoitusmuotoihin nähden. Vapaaehtoisia eläkevakuutuksia voidaankin pitää edullisena säästömuotona verotuksellisesta näkökulmasta katsottuna. Veroetu perustuu siihen, että vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksut ovat tiettyyn rajaan asti vähennyskelpoisia. (Määttänen 2016, 92) Vähennys voidaan tehdä pääomatulojen verotukseen. Jos vakuutetulla tai vakuutussäästövaroihin oikeutetulla henkilöllä ei ole lainkaan pääomatuloja, tai niitä ei ole riittävästi, niin verovähennys voidaan tehdä ansiotulojen verotukseen alijäämähyvityksenä. (Fine 2017)

Vähennettävien maksujen enimmäismäärä vuonna 2019 on 5000 euroa. Maksujen enimmäismäärä putoaa kuitenkin 2500 euroon, jos vakuutetulla on hänen oman vapaaehtoisen eläkevakuutuksensa lisäksi työnantajan vakuutetulle ottama vapaaehtoinen eläkevakuutus, ja tästä vakuutuksesta on vuoden aikana maksettu vakuutusmaksuja. Vastaava tilanne koskee myös yrittäjää, mikäli hänellä on myös yrityksensä ottama vapaaehtoinen eläkevakuutus. (Fine 2017, Vero.fi 2010)

Vakuutusmaksut saadaan vähentää vain silloin, kun vapaaehtoinen eläkevakuutus on otettu itse, tai puoliso on sen ottanut. Näin ollen esimerkiksi lapselle otetun vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksut eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia. Tämä johtuu siitä, että vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen verotuki on haluttu kohdentaa niin, että eläkesäästäminen tapahtuisi omaksi ja puolison turvaksi (Vero.fi 2010). Vähennyksen saa tehdä aina se puoliso, joka on vakuutettu, riippumatta maksujen varsinaisesta maksajasta. Ensimmäisen kerran vähennyksen voi tehdä vuonna, jona täyttää 18 vuotta. Viimeisen vähennyksen voi tehdä sille vuodelle, jona eläkettä aletaan maksamaan. Jos vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen on otettu kuolemanvaraturva, niin myös siihen liittyvät maksut ovat verovähennyskelpoisia. (Vero.fi 2017)

Kuten luvussa 3.2 mainittiin, verovähennyksen saadakseen vakuutuksenottajan on sitouduttava tiettyihin ehtoihin vapaaehtoisen eläkkeen nostamiseen liittyen. Jos kertynyt vakuutussäästö nostetaan ennen ehtojen mukaista nostoikää, niin nostettu määrä lasketaan verotuksessa pääomatuloksi ja sitä korotetaan 50 prosenttia. Samoin

toimitaan tilanteessa, jossa kertyneet eläkesäästöt nostetaan nopeammin kuin sallitun kymmenen vuoden aikana. (Fine 2017) Lisäksi huomionarvoista vapaaehtoisten eläkevakuutusten verohyödyistä on se, että verohyötyjä saadaan vain aiemmin mainittuun vähennyskelpoiseen ylärajaan asti. Jos vakuutuksenottaja haluaisi ostaa suuremman vapaaehtoisen eläkevakuutuksen, hänen tulisi jakaa osto monen vuoden ajalle saadakseen verohyötyä. Kerralla maksettavan vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksuja ei voida vähentää verotuksessa. (Määttänen 2016, 93; Fine 2017)

Nicholas Barrin mukaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten verohyödyt kohdistuvat yleensä hyvätuloisille, sillä yleensä vain hyvätuloisilla on varaa säästää myös vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi. Tästä syystä hänen mukaansa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verohyötyjä tulisivat rajoittaa. (Barr 2013, 85) Fehrin, Habermannin ja Kindermannin tutkimuksen mukaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten verohyödyistä hyötyvät eniten suurituloiset mutta verohyödyt hyödyttävät myös pienempituloisia pidemmällä aikavälillä. (Fehr, Habermann & Kindermann 2006, 23)

Kuten lakisääteinen eläke, myös vapaaehtoinen eläke on veronalaista tuloa. Vapaaehtoisten eläkevakuutuksen perusteella maksettu eläke verotetaan lähtökohtaisesti kuitenkin pääomatulona, eikä ansiotulona kuten lakisääteinen eläke. Pääomatuloista maksettiin vuonna 2019 veroa 30 prosenttia 30 000 euroon asti ja 34 prosenttia tämän ylittävältä osalta. Vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta maksettava eläke voidaan kuitenkin verottaa ansiotulona, mikäli vakuutus sopimus on tehty ennen 6.5.2004. Vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta maksettavan eläkkeen lisäksi myös siihen mahdollisesti liitetyn kuolemanvaravakuutuksen vakuutuskorvauksesta tulee maksaa veroa. (Vero.fi 2017, Fine 2017)

3.5 Lakimuutosten vaikutus vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin

Vapaaehtoiset eläkevakuutukset ovat kokeneet paljon muutoksia 2000-luvulla. Vapaaehtoisia eläkevakuutuksia, ja muutenkin eläkesäästämistä, koskevaa verotusta on muutettu vuosina 2005, 2009, 2010, 2013 ja 2017. Muutoksista johtuen

vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa on oleellista vakuutus sopimuksen tekoaika, sillä eri aikoina otetut eläkevakuutukset noudattavat erilaisia ehtoja. (Fine 2017)

Vapaaehtoisten eläkevakuutusten alin nostoikä on noussut vuosien varrella lakimuu-
tosten myötä. Ennen vuotta 2005, vapaaehtoista eläkettä pystyi nostamaan sopimuk-
sen mukaan jo 55, 58 tai 60 vuotiaana. Vuonna 2005 alin nostoikä nostettiin 62 vuo-
teen. Alimman nostoiän nostoa perusteltiin sillä, että vanha verojärjestelmä kannustaa
vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin säästäneitä poistumaan työelämästä muita aiemmin
(Määttänen 2006, 1). Seuraavan kerran alinta nostoikää nostettiin vuonna 2009, jolloin
vapaaehtoisen eläkevakuutuksen alin nostoikä sidottiin silloiseen työntekijän eläkelain
mukaiseen alimpaan eläkeikään, eli 63 vuoteen. Vuonna 2013 taas alin nostoikä pää-
tettiin sitoa työntekijän eläkelain mukaiseen lykättyyn vanhuuseläkeikään, joka oli sil-
loin 68 vuotta. Viimeisin muutos tehtiin vuoden 2017 alussa, jolloin vapaaehtoisen elä-
kevakuutuksen eläkeiät asetettiin luvussa 3.2 kerrotulla tavalla. (Lammi 2013, 356-
357)

Vastaavasti myös vapaaehtoisten eläkevakuutusten nostoaikaan on tullut muutoksia
vuosien saatossa. Vuoteen 2009 asti vapaaehtoinen eläkevakuutus voitiin nostaa vä-
hintään kahden vuoden sisällä. Vuonna 2009 nostoaika nostettiin kymmeneen vuo-
teen, mutta jokainen työntekijän eläkelain mukaisen alimman vanhuusiän ylittävä työs-
säolovuosi lyhensi nostoaikaa kahdella vuodella. Vähimmäisnostoaika oli kuitenkin
pienimmillään kuusi vuotta. Nykyisen tuloverolain mukaan vähimmäisnostoaika on
kymmenen vuotta. (Lammi 2013, 357; Tuloverolaki 29.12.2009/1741 § 34 b)

Verovähennyksen enimmäismäärä on pysynyt muutosten aikana täysin samana. Ve-
rovähennyksen ainoa muutos koskee kuolemanvaravakuutusta, sillä ennen vuotta
2009 kuolemanvaravakuutuksen vakuutusmaksu ei ollut vähennyskelpoinen. Myös va-
paaehtoisen eläkevakuutuksen takaisinnostoperusteet ovat pysyneet vuosia suhteelli-
sen samanlaisina. Ainoa muutos tapahtui vuonna 2005, jolloin perusteista poistettiin
aviopuolison työttömyys. (Lammi 2013, 357) Vuonna 2005 vapaaehtoisten eläkeva-
kuutusten verotusta muutettiin myös siten, että vapaaehtoisten eläkevakuutukset siir-
rettiin pääomatuloverojärjestelmään ansiotuloverojärjestelmästä. Jarkko Harjun tutki-
muksen mukaan tämä muutos laski hieman suurituloisten säästämisaktiivisuutta ja
vastaavasti nosti pienituloisten säästämisaktiivisuutta (Harju 2012, 22).

Voidaan selvästi huomata, että vapaaehtoisten eläkevakuutusten ehtoja on heikennetty reilusti. Ehtojen heikentyminen on myös näkynyt vapaaehtoisten eläkevakuutusten kysynnässä. Vielä 2000-luvun alussa vapaaehtoisia eläkevakuutuksia tehtiin yli 90 000 kappaletta vuodessa. Vuosina 2005-2009 vastaavien eläkevakuutusten määrä laski muutamiiin kymmeniin tuhansiin. Vuoden 2010 jälkeen vapaaehtoisten eläkevakuutusten kysyntä on romahtanut ja uusia sopimuksia solmittiin vuosittain alle 1000 kappaletta. Vuonna 2016 vapaaehtoisia eläkevakuutuksia otettiin Finanssiala ry:n tilastojen mukaan vain 533 kappaletta. Näistäkin suurin osa oli yrityksen ottamia vapaaehtoisia eläkevakuutuksia. Myös henkivakuutusyhtiöt ovat karsineet tarjontaansa ja osassa yhtiöistä vapaaehtoisten eläkevakuutusten tarjoaminen on lopetettu kokonaan. (Yle.fi 2017; Finanssiala ry 2016)

Kysynnän lasku johtuu pitkälti muutoksista vapaaehtoisten eläkevakuutusten alimpaan nostoiheen. Ennen vapaaehtoiset eläkevakuutukset nähtiin tapana, jolla oli mahdollista jäädä eläkkeelle ennen lakisääteisen eläkeiän täyttymistä. Tämä estettiin käytännössä vuoden 2009 muutoksella, joka sitoi vapaaehtoisten eläkevakuutusten alimman nostoiän työntekijäin eläkelain mukaiseen alimpaan eläkeiheeseen. Vuoden 2009 jälkeiset alimman nostoiän korotukset ovat vähentäneet kysyntää entisestään. Muutosten myötä vapaaehtoisista eläkevakuutuksista on tullut myös erittäin epäselviä ja sekavia. Sekavuus on osaltaan myös aiheuttanut kysynnän laskua, sillä asiakkaat eivät pysy muutosten perässä. Samalla vapaaehtoisista eläkevakuutuksista on tullut niitä tarjoaville vakuutusyhtiöille kalliita ja vaikeasti hallinnoitavia vakuutustuotteita. Tämä taas on saattanut vähentää eläkevakuutusten tarjontaa. (Yle.fi 2017, Määttänen 2016, 89)

Osittain vapaaehtoisten eläkevakuutusten kysynnän heikentyminen johtuu myös siitä, että vuonna 2010 saatettiin voimaan laki pitkäaikaissäästämisestä. Pitkäaikaissäästämislain myötä vapaaehtoisten eläkevakuutusten veroedut laajennettiin koskemaan myös muuta pitkäaikaissäästämistä. Näin ollen veroetuja haluavien säästämishalukaiden mahdollisuudet kasvoivat, eikä vapaaehtoiset eläkevakuutukset enää olleet ainoa verotuettu pitkäaikaissäästämistapa. Laki mahdollisti esimerkiksi uudenlaisien PS-tilien käytön. (Määttänen 2016, 90; Poikonen & Sihvonen 2010, 4)

3.6 Vapaaehtoinen eläkevakuutus lakisääteiseen eläkevakuutukseen ja muihin säästömuotoihin verrattuna

Tällä hetkellä vapaaehtoiset eläkevakuutukset toimivat Suomessa lakisääteisen eläkevakuutuksen täydentäjinä. Lakisääteisen eläkejärjestelmän olemassa oloa voidaan perustella usealla asialla, sillä se ratkaisee monta vapaaehtoisesta eläkevakuuttamisesta ongelmaa. Lakisääteinen eläkejärjestelmä ei sisällä vapaaehtoiselle eläkevakuuttamiselle tyypillistä haitallisen valikoitumisen ongelmaa, sillä lakisääteisen eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat kaikki kansalaiset. (Tenhunen 2016, 51; Määttänen 2016, 94)

Lakisääteisessä eläkejärjestelmässä ei myöskään ole lyhytnäköisyyden tai kärsimättömyyden ongelmaa. Vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa vakuutuksenottajalla on valinnanvapaus vakuutussäästön määrästä. Lyhytnäköisyys tai kärsimättömyys voisi johtaa liian alhaiseen vakuutussäästöön. Lakisääteisen eläkejärjestelmän vakuutussäästö on laskettu niin, että eläkettä kertyisi ainakin vähimmäistoimentulon rahoittamiseksi. Myös informaatioon liittyvät asiat ovat lakisääteisen eläkejärjestelmän etu, sillä lakisääteisessä eläkejärjestelmässä vakuutetun ei tarvitse tuntea sijoitustoimintaa tai säästämistä ylipäättään, sillä järjestelmä tekee sijoituspäätökset vakuutetun puolesta. Vastaavasti taas vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa vakuutetun omilla sijoituspäätöksillä voi olla merkittäväkin vaikutus kertyvään vakuutussäästöön. (Tenhunen 2016, 51-53)

Lakisääteisen eläkejärjestelmän kattavuus ja eläkekatottomuus vähentävät todellista tarvetta vapaaehtoisille eläkevakuutuksille. Luonnollisesti myös suhteellisen korkeat lakisääteiset eläkemaksut vähentävät mahdollisuuksia vapaaehtoisten eläkevakuutusten ostamiseen. Lisäksi Suomessa eläkkeiden suhdetta palkkoihin pidetään varsin korkeana, joka vähentääkin kiinnostusta vapaaehtoisille eläkevakuutuksille. Suhteen odotetaan kuitenkin pienenevän, joka saattaa lisätä kiinnostusta vapaaehtoisiin eläkevakuutuksiin. (Määttänen 2013, 94)

Vapaaehtoisella eläkevakuutuksella on perinteisesti pyritty jäämään aikaisemmin eläkkeelle tai sen avulla ollaan voitu korottaa omaa eläketasoa lakisääteisestä tasoa korkeammalle (Järvinen 2004, 195). Lakimuutosten myötä aikaisempi eläköityminen ei enää

onnistu. Voidaan siis olettaa, että nykyään vapaaehtoisia eläkevakuutuksia otetaankin oman eläketason korottamiseksi.

Teoriassa vapaaehtoisten eläkevakuutusten suuri etu verrattuna lakisääteiseen eläkevakuuttamiseen on vapaaehtoisten eläkevakuutusten joustavuus. Vapaaehtoiset eläkevakuutukset vastaavat paremmin ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin. Ne myös joustavat tarpeen tullen paremmin kuin lakisääteinen eläkevakuutus. Elämäntilanteen ja säästämismahdollisuuksien muuttuessa myös vapaaehtoista eläkevakuutusta voidaan muuttaa vastaamaan paremmin uuteen tilanteeseen. (Määttänen 2016, 95)

Yrittäjillä lakisääteinen eläkevakuuttaminen on joustavampaa kuin työntekijöillä. Työtulon kautta yrittäjä pystyy vaikuttamaan omaan lakisääteiseen eläkevakuutukseensa suhteellisen joustavasti. Lisäksi yrittäjillä on mahdollisuus käyttää tietyin ehdoin maksujoustoa. Palkansaajilla ei ole tällaista joustavuutta lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, vaan karttuva eläke ja eläkevakuutusmaksu määräytyy suoraan palkan mukaan. Joustavuuden myötä, yrittäjillä on myös mahdollisuus tietoiseen, ja osin myös tiedostamattomaan, alivakuuttamiseen lain suomissa rajoissa. Näin ollen teoriassa yrittäjällä on parempi mahdollisuus rakentaa omaa eläketurvaansa enemmän vapaaehtoisen eläkevakuutuksen varaan kuin lakisääteisen eläkevakuutuksen varaan verrattuna saman todellisen tulotason omaavaan TyEL-vakuutettuun palkansaajaan.

Yksinkertaistettuna vapaaehtoinen eläkevakuuttaminen muistuttaa paljon vakuutusyhtiön tai pankin kautta harjoitettua osake-, korko- tai rahastosijoittamista. Periaatteessa molemmissa vaihtoehdoissa asiakas ostaa pankin tai vakuutusyhtiön kautta osuuksia osakkeista, korkoinstrumenteista tai rahastoista joko suoraan, tai välillisesti. Niin vapaaehtoisen eläkevakuutuksen kuin suoraan ostettujen sijoituskohteiden hallinnointi saattaa aiheuttaa kuluja, jotka pienentävät sijoituksille mahdollisesti saatavaa tuottoa. Suurin ero vapaaehtoisen eläkevakuutuksen sijoituskohteilla ja suoraan ostetuilla sijoitustuotteilla on se, että vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa vakuutuksenottaja ei todellisuudessa omista valitsemiaan sijoituskohteita, vaan ainoastaan hänen eläkevakuutuksensa tuotto on sidottu niihin.

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ominaisuudet eroavat lisäksi muillakin tavoin muista säästämismuodoista, kuten osakesäästämisestä tai rahastosäästämisestä. Toisin kuin

osakkeisiin tai rahastoihin sijoittavan, vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittavan tulee varautua siihen, että kertynyttä pääomaa ei voi halutessaan realisoida, eli nostaa pois vakuutusyhtiöstä. Näin ollen vapaaehtoiset eläkevakuutukset ovat sidotumpi säästämistapa ja niiden likviditeetti on muita edellä mainittuja säästämistapoja heikompi. Sitoutumalla vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ehtoihin vakuutuksenottajalla on mahdollisuus saada sellaisia verohyötyjä, joita ei suorilla sijoituksilla ole mahdollista saada. Toisin kuin esimerkiksi osakkeisiin sijoittaessa, vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen käytetyt rahat voi vähentää verotuksessa tiettyyn rajaan asti luvussa 3.4 kerrotulla tavalla.

4 VAPAAEHTOISEN ELÄKEVAKUUTUKSEN JA LAKISÄÄTEISEN ELÄKEVAKUUTUKSEN VERTAILUA

Tässä luvussa selvitetään lakisääteisen eläkevakuutuksen ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyvät ja huonot puolet. Tarkoituksena on tutkia minkälaisia hyötyjä yrittäjä saa ja minkälaisia riskejä hän joutuu kohtaamaan rakentaessaan eläketurvaansa vapaaehtoisella eläkevakuutuksella lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla. Vastaava tutkimus tehdään myös tilanteesta, jossa yrittäjä rakentaa eläketurvaansa pelkästään lakisääteisen eläkevakuutuksen avulla. Tutkimuksessa myös vertaillaan näitä kahta erilaista eläketurvan järjestämistapaa keskenään. Tutkimusta tehdään yrittäjän näkökulmasta ja oletetaan, että yrittäjällä on mahdollisuus vaikuttaa omaan työtuloonsa lain sallimissa puitteissa.

Luku jakaantuu neljään alalukuun. Ensimmäisessä alaluvussa esitellään tutkimuksen empiria-aineisto ja sen keräämistapa. Toinen alaluku käsittelee tilannetta, jossa yrittäjä sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla. Kolmas alaluku taas käsittelee tilannetta, jossa yrittäjä on rakentanut eläketurvansa pelkästään lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Viimeisessä alaluvussa verrataan toisen ja kolmannen alaluvun eläketurvan järjestämistapoja keskenään.

4.1 Aineiston kuvaus ja keruu

Tutkimuksen aineisto koostuu asiantuntijahaastatteluista. Haastattelut toteutettiin strukturoituina yksilöhaastatteluina keväällä 2018. Strukturoitujen haastatteluiden kysymysrunko on tutkimuksen liitteenä. Asiantuntijahaastatteluita on neljä kappaletta ja jokainen haastattelu edustaa erilaista näkökulmaa tutkimuksen aiheeseen. Haastattelut tehtiin paikan päällä haastateltavien toimitiloissa. Haastatteluissa ei ilmennyt haastattelujen kulkuun vaikuttavia häiriöitä. Haastattelut tallennettiin ääninauhurille ja litteroitiin haastattelun jälkeen. Alkuperäiset äänitallenteet sekä litteroidut haastattelut ovat tutkijat hallussa. Haastatelluille on tarjottu mahdollisuus tarkistaa tutkimuksessa haastattelujen perusteella esitetyt asiat ennen tutkimuksen julkaisua. Haastateltujen kanssa on sovittu heidän nimien ja organisaatioiden tuomisesta esille tutkimuksessa. Tutkimusta varten suoritettiin neljä haastattelua. Haastattelun antoivat Pekka Nevalainen Henki-Fenniasta, Janne Salonen Eläketurvakeskuksesta, Niku Määttänen Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlasta ja Harri Hellstén Suomen Yrittäjistä. Seuraavissa kappaleissa esitellään tarkemmin haastateltavat ja heidän edustamansa organisaatiot.

Pekka Nevalainen, Henki-Fennia. Henki-Fennia on emoyhtiönsä Fennian kokonaan omistama vakuutusosakeyhtiö, joka on erikoistunut vapaaehtoiisiin henkivakuutuksiin, eläkevakuutuksiin ja säästövakuutuksiin. Lisäksi Henki-Fennia harjoittaa vakuutusellista varainhoitoa. (Fennia 2018a) Henki-Fennia tarjoaa yrityksille ja yrittäjille vapaaehtoisista eläkevakuutusta Fennia-Eläkkeen nimellä (Fennia 2018b). Pekka Nevalainen työskentelee Henki-Fenniassa palvelupäällikkönä ja omaa pitkän taustan vapaaehtoisista eläkevakuutuksista. Haastattelu suoritettiin 27.03.2018.

Janne Salonen, Eläketurvakeskus. Laki Eläketurvakeskuksesta määrittelee Eläketurvakeskuksen seuraavasti: *”Eläketurvakeskus on työntekijän eläkelain (395/2006) 3 §:n 1 momentissa ja 2 momentin 1-3 kohdassa mainituissa työeläkelaeissa tarkoitetun työeläketurvan toimeenpanon ja kehittämisen yhteiselin.”* (Laki Eläketurvakeskuksesta 19.5.2006/397 1 §) Eläketurvakeskuksen oman määritelmän mukaan Eläketurvakeskus kehittää työeläketurvaa, toimii lakisääteisen eläkevakuutuksen asiantuntijana ja tuottaa yhteisiä palveluita (Eläketurvakeskus 2018a). Janne Salonen toimii Eläketurvakeskuksessa ekonomistina ja on tutkimuksessaan painottunut työikäisiin sekä

eläkkeensaajiin. Lisäksi hänen tutkimusaiheensa liittyvät muun muassa yrittäjyyteen. (Eläketurvakeskus 2018b) Haastattelu suoritettiin 04.04.2018.

Niku Määttänen, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etla. Etla on voittoa tavoittelematon, yksityinen yleishyödyllinen organisaatio. Etla tutkii Suomen kannalta tärkeitä talouteen liittyviä asioita, kuten työmarkkinoita, tuottavuutta ja kasvua. Lisäksi Etla kommentoi Suomen talouspolitiikkaa ja tekee talousennusteita. (Etla 2018a) Niku Määttänen toimii Etlassa tutkimusjohtajana. Hänen tutkii muun muassa eläkejärjestelmää, verotusta ja finanssipolitiikkaa (Etla 2018b). Lisäksi Niku Määttänen on kirjoittanut Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimuksen ”Vapaaehtoiset eläkevakuutukset, verotus ja eläkkeelle siirtyminen” vuonna 2006. Määttänen on myös kirjoittanut osuuden vapaaehtoisista eläkevakuutuksista Tenhusen ja Vaittisen kirjassa Työeläketalous. Haastattelu suoritettiin 04.04.2018.

Harri Hellstén, Suomen Yrittäjät. Suomen Yrittäjät on suurin järjestö suomalaisessa elinkeinoelämässä yli 115 000 jäsenyrityksellään. Suomen Yrittäjien tarkoituksena on parantaa yrittämisen edellytyksiä Suomessa ja kohentaa yrittäjien asemaa. Lisäksi Suomen Yrittäjät tavoittelevat yrittäjien taloudellisen ja sosiaalisen aseman parane- mista. (Suomen Yrittäjät 2018b) Nykymuotoinen Suomen Yrittäjät perustettiin vuonna 1996 (Suomen Yrittäjät 2018c). Harri Hellstén toimii Suomen Yrittäjissä työmarkkina- asioiden päällikkönä. Haastattelu suoritettiin 12.04.2018.

4.2 Vapaaehtoinen eläkevakuuttaminen

Tässä alaluvussa käsitellään vapaaehtoista eläkevakuuttamista yrittäjän näkökul- masta. Alaluku jakaantuu neljään osaan: ensimmäisessä osassa käsitellään vapaaeh- toisen eläkevakuutuksen hyötyjä ja toisessa osassa käsitellään vapaaehtoisen eläke- vakuutuksen riskejä. Alaluvun kolmannessa osassa käsitellään vapaaehtoisten eläke- vakuutusten nykyistä epäsuosiota ja mielekkyyttä yrittäjän näkökulmasta. Lisäksi lu- vussa käsitellään sitä, millaisilla sääntelyn muutoksilla vapaaehtoisista eläkevakuutuk- sista voisi tulla taas kiinnostavampi sijoituskohte yrittäjille. Viimeisessä osassa käsi- tellään tilannetta, jossa yrittäjä tietoisesti minimoi lakisääteistä eläkevakuutustaan si- joittaakseen vapaaehtoisten eläkevakuutukseen.

Tässä yhteydessä vapaaehtoista eläkevakuuttamista käsitellään pääsääntöisesti tutkimushetken lainsäädännön mukaan. Tutkimuksessa on tuotu esille, jos jokin vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen liittyvä ominaisuus ei ole enää olemassa nykyisen lainsäädännön puitteissa.

4.2.1 Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyödyt

Vapaaehtoisen eläkevakuuttamisen parhaaksi puoleksi nähtiin sen joustavuus. Asiantuntijat pitivät vapaaehtoisten eläkevakuuttamisen joustavuutta arvokkaana ominaisuutena, sillä sen myötä yrittäjällä on todellinen mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaisen vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hän itse haluaa. Pekka Nevalainen ja Niku Määttänen toivat esiin vapaaehtoisten eläkevakuutusten maksutason joustavuutta, eli vakuutuksenottajalla on mahdollisuus maksaa eläkevakuutusmaksuja oman halunsa ja maksukykynsä mukaisesti. Tällainen maksutason joustavuus mahdollistaa yksilöllisen tilanteen huomioonottamisen, mikä on tärkeää varsinkin yrittäjille, joiden yrittäjätoiminnassa ja taloudellisessa tilanteessa voi olla paljonkin vaihtelua. Huonona vuotena yrittäjällä ei ole velvollisuutta maksaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseensa yhtään mitään ja taas hyvänä vuonna yrittäjä voi joustavasti käyttää suurenkin osan tuloistaan vapaaehtoiseen eläkevakuutukseensa.

Osittain maksutason joustavuuteen liittyen asiantuntijat näkivät myös eläketurvan joustavamman mitoittamisen vapaaehtoisten eläkevakuutusten hyötynä. Janne Salosen mukaan yrittäjä voi vapaasti mitoittaa oman vapaaehtoisen eläkevakuutuksensa ja sen avulla esimerkiksi täydentää lakisääteistä eläketurvaansa. Näin ollen kokonaiseläketurva kohoaisi korkeammalle tasolle kuin mitä pelkästään lakisääteisen eläketurvan taso olisi ollut. Myös Pekka Nevalainen toi esille näkökulmaa, jossa alhaiseksi jäänyttä lakisääteistä eläketurvaa voidaan joissain tilanteissa kasvattaa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen avulla ja tällä tavoin varmistettaisiin riittävä eläketurvan taso.

Myös mahdollisuus suuriin tuottoihin nähtiin vapaaehtoisten eläkevakuutusten hyvänä puolena. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuoton muodostumista käsiteltiin tarkemmin tutkielman luvussa 3.3. Luvussa mainittiin tuoton muodostumisen kahdesta vaihtoehdosta, korkosidonnaisuudesta ja sijoitussidonnaisuudesta. Erityisesti sijoitussidonnaisilla vapaaehtoisilla eläkevakuutuksilla on mahdollista tavoitella suuriakin

tuottoja vakuutuksenottajan valitsemien sijoitusten kehittymisen perusteella. Tällainen mahdollisuus tavoitella vakuutussäästölle korkeampaa tuottoa on Pekka Nevalaisen mukaan erittäin hyvä asia, joka lakisääteisestä eläkevakuutuksesta puuttuu.

Edellä mainittujen hyötyjen lisäksi, asiantuntijat tunnistivat muutaman yksittäisen hyödyn vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa. Janne Salonen toi esiin vapaaehtoisten eläkevakuutusten verohyödyt. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotusta käsiteltiin tutkielman luvussa 3.4. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten suotuisa verokohtelu ja maksujen verovähennyskelpoisuus ovat asioita, joista yrittäjällä on mahdollisuus hyötyä välittömästi sijoittaessaan vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Pekka Nevalainen toi esiin myös vapaaehtoisten eläkevakuutusten lakisääteistä eläkevakuutusta alhaisemman eläkkeen aloitusiän hyötynä, joka ennen lakimuutoksia sai yrittäjiä sijoittamaan vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Nykylainsäädännön mukaisesti tätä hyötyä ei ole enää saatavilla, sillä vapaaehtoisten eläkevakuutusten eläkkeen aloitusikä on sidottu lakisääteisen eläkevakuutuksen alimpaan eläkeikään, mutta vanhemman lainsäädännön aikana tehtyjä vapaaehtoisia eläkevakuutuksia on mahdollista alkaa nostamaan sopimuksen mukaisesti jo ennen lakisääteistä alinta eläkeikää.

4.2.2 Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen riskit

Asiantuntijoista Janne Salonen ja Niku Määttänen näkivät vapaaehtoisten eläkevakuutusten suurimmaksi riskiksi niiden määräaikaaisuuden eli sen, että vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa maksetaan eläkettä vain määrätyn ajan, eikä koko loppuelämää. Niku Määttäsen mukaan vapaaehtoiset eläkevakuutukset eivät ole oikeita vakuutuksia siinä mielessä, että niissä maksettaisiin korvausta tai eläkettä kuolemaan saakka. Myös Janne Salonen tunnisti vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa pitkänaikavälin toimeentulo-ongelman, sillä keskimääräinen vanhuuseläkeikä on tilastojen mukaan noin 22-25 vuotta. Yrittäjälle voi aiheutua taloudellisia ongelmia, jos hänellä on vielä runsaasti elinvuosia jäljellä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen määräajan tullessa täyteen. Nyky-
muotoiset vapaaehtoiset eläkevakuutukset eivät siis vastaa täysin pitkäikäisyyden riskiin. Edellä mainitun lisäksi Salonen painottaa sitä, että vapaaehtoiset eläkevakuutukset ovat pääasiassa turvaa vanhuuden varalle, eivätkä kata kaikkia mahdollisia riskejä mitä ihminen voi kohdata jo työurallaan.

Toinen vapaaehtoisten eläkevakuutusten tunnistettu riski on myös vapaaehtoisten eläkevakuutusten hyödyissä mainittu tuoton muodostumistapa. Janne Salonen ja Pekka Nevalainen toivat esiin vapaaehtoisten eläkevakuutusten sijoitusriskiä ja sen vaikutusta eläketurvan tasoon. Korkeampien tuottojen tavoittelu sijoituskohteiden riskiä lisäämällä tarkoittaa myös mahdollisuutta heikkoihin tuottoihin ja tappioihin, jolloin vapaaehtoisesti järjestetty eläketurva jääkin odotettua matalammaksi. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen odotettua huonommat tuotot voivat aiheuttaa suuria ongelmia erityisesti yrittäjälle, joka on alivakuuttanut itsensä lakisääteisessä eläkevakuutuksessa ja järjestänyt eläketurvaansa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen avulla.

Sijoitusriskin lisäksi Pekka Nevalainen toi esiin vapaaehtoisen eläkevakuutuksen likviditeettiriskin. Vapaaehtoinen eläkevakuuttaminen on sopimuksilla sidottu säästämis-muoto, eikä sijoituksia ole normaalisti mahdollista realisoida ennen sovittua nostoikää. Tarkemmin vakuutuksenottajan mahdollisuuksista vapaaehtoisen eläkevakuutuksensa nostamiseen on käsitelty luvussa 3.2. Näin ollen yrittäjällä ei välttämättä ole mahdollisuutta realisoida eläkevakuutustaan, vaikka hänelle olisikin siihen tarve. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten heikkoon likviditeettiin ja sijoituksen pitkään aikajän-teeseen liittyen Janne Salonen näkee myös pienenä riskinä vakuutusyhtiön konkurssin. Salosen mukaan vakuutusyhtiön konkurssissa vakuutuksenottaja ei välttämättä saa täysimääräisesti rahojaan takaisin vaikkakin on olemassa tietynlaisia rahamarkkinoiden takausjärjestelmiä.

Harri Hellsténin ja Jannen Salosen mukaan vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa on myös sääntelyyn liittyvää riskiä. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten ehtoja on muutettu moneen kertaan 2000-luvulla ja lähtökohtaisesti jokainen muutos on heikentänyt vapaaehtoisten eläkevakuutusten ehtoja tai tehnyt niistä vähemmän kannattavia. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten historiallisia lakimuutoksista käsiteltiin tarkemmin luvussa 3.5. Hellsténin ja Salosen mukaan ei voida olettaa, että epäsuotuisia lakimuutoksia ei enää tulisi, vaan vakuutuksenottajan täytyy kantaa riski lakimuutosten epäsuotuisista vaikutuksista ottamaansa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Lisäksi Hellstén painottaa erityisesti sitä, että vapaaehtoiset eläkevakuutukset ovat olleet menneisyydessä sääntelylle huomattavasti herkempiä kuin lakisääteiset eläkevakuutukset.

4.2.3 Vapaaehtoisten eläkevakuutusten nykyinen epäsuosio ja mielekkyys yrittäjän näkökulmasta

Luvussa 3.5 käsiteltiin vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosion laskua ja uusmyynnin voimakasta romahtamista. 2000-luvun alun huippuvuosien useista kymmenistä tuhansista myydyistä vapaaehtoisista eläkevakuutuksista on laskeuduttu tasolle, jossa vapaaehtoisten eläkevakuutusten uusmyynti jää alle tuhanteen myytyyn vakuutukseen vuodessa. Harri Hellsténin mukaan alentunut kysyntä näkyy myös Suomen Yrittäjien jäsenilleen suuntaamassa kyselyssä. Asiantuntijoilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, miksi uusmyyntiä ei enää käytännössä ole ja siitä, miten lainsäädäntöä pitäisi uudistaa, jos vapaaehtoisista eläkevakuutuksista halutaan taas tehdä kiinnostava tuote.

Asiantuntijoiden mukaan sääntelyn epäsuotuisat muutokset ovat suurin syy siihen, että vapaaehtoisten eläkevakuutusten uusmyynti on romahtanut. Pekka Nevalaisen ja Janne Salosen mukaan eläkkeen aloitusiän kohoaminen saattaa olla suurin yksittäinen lainsäädännön muutos, joka on vähentänyt vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosioita. Salosen mukaan sijoittaminen vapaaehtoisten eläkevakuutukseen ei houkuttele lainkaan samalla tavalla kuin aikaisemman lainsäädännön aikaan, jolloin eläkkeen aloitusikä oli selvästi alempi. Myös Niku Määttäsen mukaan kiristyneet eläkkeiden nostorajoitukset ovat vähentäneet kysyntää. Pekka Nevalaisen mukaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten kohonnut eläkkeen aloitusikä on myös poistanut henkivakuutusyhtiöiltä hyvän myyntiargumentin vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hankkimiseksi. Myyntiä on nykyisen lainsäädännön puitteissa vaikeampi tehdä, kun ei voida perustella asiakkaalle vakuutuksen tekemistä lakisääteistä eläkeikää aikaisemmalla eläköitymisellä.

Niku Määttäsen ja Janne Salosen mukaan verotukselliset asiat ovat myös vaikuttaneet vapaaehtoisten eläkevakuutusten kysynnän laskuun. Määttäsen mukaan vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksut sai aiemmin vähentää ansiotuloverotuksessa ja koko maksettava eläke oli ansiotuloverotuksen piirissä. Verohyöty syntyi siitä, että tyypillisesti työikäisen veroprosentti on korkeampi työuranaikana kuin eläkkeellä, jolloin säästöjen efektiivinen veroaste oli negatiivinen. Edellä mainittua verohyötyä ei ole nykyisen lainsäädännön puitteissa mahdollista saavuttaa.

Pekka Nevalaisen mukaan lakimuutokset ovat vaikuttaneet asiakkaiden halukkuuteen aloittaa vapaaehtoista eläkesäästämistä. Samaan aikaan tapahtunut sääntelyn kiristyminen vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja sen sijoituskohteiden kulujen ja tuottojen esittämisestä asiakkaille myyntihetkellä, ja vakuutusajan aikana, on saanut monet henkivakuutusyhtiöt luopumaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten myöntämisestä yksityishenkilöille ja jopa yrityksille. Erityisesti Nevalainen mainitsee vuoden 2013 lainmuutoksen, joka lisäsi henkivakuutusyhtiöiden informaationantovelvollisuuksia asiakkaalle myyntitilanteessa. Vaaditun informaation taso kasvoi niin voimakkaasti, että se olisi vaatinut merkittäviä järjestelmämuutoksia. Laskenut ostopotentiaali ja kasvaneet informaationantovelvollisuudet vähensivät voimakkaasti vapaaehtoisten eläkevakuutusten markkinointia ja tarjontaa. Näin ollen vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosion laskuun voidaan katsoa vaikuttaneen laskeneen kysynnän lisäksi myös laskenut tarjonta.

Pekka Nevalaisen ja Janne Salosen mukaan vapaaehtoisista eläkevakuutuksista saataisiin taas kiinnostavampia tuotteita laskemalla alinta eläkkeen aloitusikää. Nevalaisen mukaan jo yhden tai muutaman vuoden alempi aloitusikä lisäisi kiinnostusta. Salosen mukaan alaikärajan alentaminen lisäisi varmasti kiinnostusta myös yrittäjien osalta, sillä ihmiset arvostavat vapaa-aikaansa ja vapaa-ajan rahoittamiseen sopivalle välineelle olisi varmasti kysyntää. Nevalaisen mukaan kysyntää voisi lisätä myös se, että vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vähimmäiskestoaikaa lyhennettäisiin nykyisestä 10 vuodesta. Hänen mukaansa viiden tai kuuden vuoden eläkeaika lisäisi kiinnostusta vapaaehtoiseen eläkevakuuttamiseen, sillä nykyisellään yrittäjät saattavat ajatella, että he eivät ehdi nostamaan vapaaehtoista eläkevakuutustaan kokonaisuudessaan, kun eläkeaika on niin pitkä. Nevalaisen mukaan nykyinen korkea eläkkeen aloitusikä ja pitkä eläkeajan kesto on huono kombinaatio, joka ei tunnu vakuutuksenottajan näkökulmasta välttämättä kannustavalta.

Niku Määttäsen mukaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosiota saataisiin nostettua palaamalla aikaisempaan lainsäädäntöön ja sille voisi olla tiettyjä perusteluita. Hänen mukaansa vapaaehtoisten eläkevakuutusten markkinoita tulisi kuitenkin kehittää siihen suuntaan, että vapaaehtoiset eläkevakuutukset olisivat todellisia eläkevakuutuksia, eli vastaisivat pitkäikäisyyden riskiin. Valtiovalta voisi vaikuttaa tällaisten vapaaehtoisten eläkevakuutusten markkinoiden syntyyn verosubventiolla, joka tukisi eläkevakuutuksen aitoa vakuutuselementtiä. Lisäksi Määttäsen mukaan vapaaehtoisten

eläkevakuutusten suotuisaa verokohtelua ei tarvitsisi sitoa pitkäaikaissäätämiseen. Määttänen pitää perusteltuna sitä, että kertamaksuisille vapaaehtoisille eläkevakuutuksille olisi toimivat markkinat. Hänen mukaansa nykyinen verojärjestelmä poissulkee kertamaksuiset vapaaehtoiset eläkevakuutukset. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotusta käsiteltiin tarkemmin luvussa 3.4.

4.2.4 Vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittaminen yrittäjän näkökulmasta sekä sijoittaminen lakisääteisen eläkevakuutuksen kustannuksella

Kaikkien asiantuntijoiden mielestä nykymuotoisellekin vapaaehtoiselle eläkevakuuttamiselle on paikkansa eläketurvan rakentamisessa. Janne Salosen mukaan tuottokomponentti on sellainen yksittäinen tekijä, mikä tekee vapaaehtoisista eläkevakuutuksista järkeviä sijoituskohteita. Salosen mukaan tällaista tuottokomponenttia ei ole lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, jossa tuotto on ennalta määriteltä karttumaprosentin mukaan. Harri Hellsténin mukaan eläketurvan rakentaminen on hyvin yksilöllistä, eikä jokaiseen tilanteeseen pätevää parasta tapaa ole olemassa. Hänen mukaansa jokaisen yrittäjän tulisi arvioida oma tilanteensa ja ottaa huomioon kaikki eläketurvaan vaikuttavat asiat tehdessään arviota kannattavimmasta tavasta järjestää eläketurvaa.

Pekka Nevalaisen mukaan yrittäjän on järkevää sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen, mutta ei välttämättä heti yritystoimintaa perustaessaan ainakaan siten, että yrittäjä pienentää panostustaan esimerkiksi lakisääteisen eläkevakuutuksen työtuloon. Hänen mukaansa vapaaehtoinen eläkesäästämien kannattaa aloittaa siinä vaiheessa, kun yrittäjän toiminta on vakiintunutta ja lakisääteiset velvoitteet ovat hoidettu. Myös Niku Määttänen pitää vapaaehtoisia eläkevakuutuksia järkevinä, sillä yksilöillä tulee olla vapautta ja mahdollisuuksia päättää omasta toimeentulostaan. Hänen huolenansa on kuitenkin se, että pitkäaanelämisenriskiä ei osata arvioida oikein eikä kuolemaan saakka maksettavan eläkkeen vakuutusarvoa osata ymmärtää. Lisäksi Määttänen on huolissaan julkistaloudesta tilanteessa, jossa yrittäjät jossain määrin minimoivat lakisääteiset eläkkeensä ja sijoittavat vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Tällainen tilanne tarkoittaisi julkistalouden näkökulmasta sitä, että yrittäjille maksettaisiin enemmän kansaneläkettä sekä myös takuueläkettä, mikä ei ole toivottava tilanne julkisen talouden kannalta. Määttänen mukaan se, mikä on yksittäisen yrittäjän kannalta järkevää, ei ole välttämättä koko julkisen talouden kannalta järkevää.

Pekka Nevalainen ja Janne Salonen eivät pitäneet yksiselitteisesti lakisääteisen eläkevakuutuksen alivakuuttamista ja siitä säästyneiden rahojen sijoittamista vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen järkevänä ajatuksena. Salosen mukaan näin toimivaa yrittäjää kaduttaisi varmasti päätös alivakuuttamisesta siinä vaiheessa, kun vapaaehtoinen eläkevakuutus on nostettu loppuun kymmenessä vuodessa ja yrittäjällä olisi vielä esimerkiksi 12 vuotta elettävänä. Vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta saatujen annuiteettien loputtua alivakuuttaneen yrittäjän tulot voisivat pudota esimerkiksi puoleen entisestä, jolloin edessä olisi taloudellisesti hyvin raskaita vuosia. Salosen mukaan tällaista mahdollisuutta alivakuuttamiseen ei edes syntyisi, jos yrittäjän eläkelain henki toteutuisi. Jos yrittäjät vakuuttaisivat itsensä kuten laki edellyttää, eli oman työpanoksensa mukaan, niin alivakuuttamista ei esiintyisi.

Nevalaisen mukaan yrittäjän tulisi tehdä tilannekohtainen harkinta päättäessään lakisääteisen eläkevakuutuksensa tasosta ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksensa määrästä. Hänen mukaansa varsinkin nuorempien kannattaisi lähteä rakentamaan eläke- ja sosiaaliturvaansa lähtökohtaisesti lakisääteisen eläkejärjestelmän kautta. Lakisääteisen eläkejärjestelmän edut suhteessa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen korostuvat erityisesti tilanteessa, jossa yrittäjällä on perhettä tai muita huollettavia. Nevalainen kertoo, että on vuosien varrella huomannut eri vakuutusyhtiössä usein tilanteita, joissa yrittäjän työtuloa on pienennetty tai lakisääteinen eläkevakuutus on tehty liian alhaisella tasolla ja samaan aikaan on myyty vapaaehtoinen eläkevakuutus. Nevalainen arvelee myös, ettei tällaiselle toiminnalle ole aina välttämättä löytynyt perusteita yrittäjän sosiaaliturvan kannalta, mutta erilaiset intressit voivat ohjata päätöksentekoa.

Niku Määttäsen mukaan yrittäjän lakisääteisen eläkevakuutuksen alivakuuttaminen ja säästyneen rahan sijoittaminen vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen voi olla yrittäjän kannalta järkevää johtuen siitä, että on olemassa kansaneläkejärjestelmä, joka tarjoaa minimiturvan joka tapauksessa. Määttäsen mukaan kansaneläkkeen määrä riippuu työeläkkeen määrästä, jolloin joidenkin yrittäjien on jopa kannattavaa minimoida oma lakisääteinen työeläke. Määttäsen mukaan olisi tarpeellista tarkastella sääntöjä, joiden puitteissa yrittäjillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan lakisääteiseen eläkemaksuunsa, jotta edellä mainitun kaltainen tilanne ei olisi mahdollinen.

4.3 Lakisääteinen eläkevakuuttaminen

Tässä alaluvussa käsitellään asiantuntijoiden näkemyksiä lakisääteisestä eläkevakuuttamisesta yrittäjien näkökulmasta. Käsittelyssä oletetaan yrittäjän rakentavan eläketurvaansa pelkästään lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Käsittely jakaantuu kolmeen osaan: ensimmäisessä osassa käsitellään yrittäjän saamia hyötyjä lakisääteisestä eläkevakuutuksesta. Toisessa osassa käsitellään mahdollisia riskejä, joita yrittäjä joutuu kohtaamaan sijoittaessaan lakisääteiseen eläkevakuutukseen.

Luvun kolmannessa osassa käsitellään sitä, kuinka hyvin yrittäjät tuntevat lakisääteisen eläkevakuutuksen työtulon vaikutukset yrittäjän sosiaaliturvaan. Kolmannen osan yhteydessä käsitellään myös sitä, että olisivatko yrittäjät halukkaampia vakuuttamaan itseään lakisääteisellä eläkevakuutuksella, jos heillä olisi parempi tuntemus työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan.

4.3.1 Lakisääteisen eläkevakuutuksen hyödyt

Asiantuntijoiden mukaan lakisääteinen eläkevakuutus hyödyttää yrittäjiä monella eri tapaa elämän eri vaiheissa. Yhdeksi suurimmista hyödyistä nähtiin lakisääteisen eläkevakuutuksen vakuutusturva, joka kattaa useita eri riskejä työelämän aikana. Varsinkin turva työkyvyttömyyden varalle työkyvyttömyyseläkkeen kautta on sellainen elementti lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, jota asiantuntijat pitivät arvokkaana. Janne Salosen mukaan Eläketurvakeskuksen tutkimuksissa on nähty tilanteita, joissa alivakuutetun yrittäjän työkyvyttömyys on johtanut suoraan köyhyyteen pidemmällä aikavälillä. Työkyvyttömyyden varalle saatava turva onkin usein sellainen, jota yrittäjät eivät osaa arvostaa tehdessään laskelmia lakisääteisen eläkevakuutuksen kannattavuudesta. Pekka Nevalaisen mukaan asiakkaan tekemisissä laskelmissa saattaa helposti unohtua riskielementit, joihin lakisääteinen eläkevakuutus tuo turvaa, jolloin lakisääteisen eläkevakuutuksen kokonaishyötyä ei oteta huomioon, vaan keskitytään pelkästään saatavaan tuottoon.

Työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi asiantuntijoiden mukaan myös perhe-eläke on yksi lakisääteisestä eläkevakuutuksesta saatavia hyötyjä. Perhe-eläkkeen merkitys

luonnollisesti korostuu tilanteessa, jossa yrittäjällä on puoliso ja lapsia. Harri Hellsténin mukaan yrittäjä hyötyy lakisääteisestä eläkevakuutuksesta myös sairauspäivärahojen, vanhempain päivärahojen ja kuntoutusetuuksien kautta, sillä kaikki nämä sosiaaliturvaetuudet ovat sidoksissa yrittäjän lakisääteiseen eläkevakuutukseen asettamaan työtuloon. Lisäksi Hellsténin mukaan myös oikeus työttömyysturvaan ja työttömyysturvan tason määräytyminen ovat lakisääteisestä eläkevakuutuksesta saatavia hyötyjä. Hellsténin mukaan lakisääteinen eläkevakuutusjärjestelmä on vakaampi tapa järjestää yrittäjän sosiaaliturvaa kuin vapaaehtoisesti vakuutusyhtiöiden tarjoamilla tuotteilla. Toisin sanoen lakisääteisen eläkejärjestelmän edut myönnetään sellaisina kuin laissa lukee, eikä niihin tehdä odottamattomia muutoksia. Yrittäjän työtulon vaikutuksia yrittäjän sosiaaliturvaan käsiteltiin tarkemmin luvussa 2.2.3.

Janne Salosen ja Niku Määttäsen mukaan lakisääteisen eläkevakuutuksen suuri hyöty on se, että se on jatkuva etuus, jota maksetaan aina kuolemaan saakka. Määttäsen mukaan tällainen eläkevakuutus tarjoaa turvaa pitkään elämistä vastaan. Salosen mukaan lakisääteinen eläkevakuutus kattaa koko eläkeiän, minkä nykyisellään voidaan olettaa olevan 22-25 vuotta. Salosen mainitsee lakisääteisen eläkejärjestelmän hyvänä puolena myös sen joustavuuden eläkkeelle jäämisen suhteen. Nykyisen lainsäädännön mukaan eläkkeelle voi jäädä joustavasti alimman eläkeiän täytettyään. Lisäksi nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa alinta eläkeikää varhaisemmankin eläkkeelle jäämisen osittain varhennetun vanhuuseläkkeen muodossa.

Janne Salosen mukaan yrittäjällä on myös mahdollista saada hyötyä lakisääteisestä eläkevakuutuksesta verovähennysten kautta. Hänen mukaansa lakisääteisten eläkevakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuus on asia, jota ei hirveästi mainosteta, mutta se on kuitenkin yrittäjille konkreettista hyötyä jo työuran aikana. Salosen mukaan yrittäjän saama verohyöty ei ole kovin merkittävää alimmalla mahdollisella työtulolla, mutta verohyödyn suuruus kasvaa mitä enemmän eläkevakuutusmaksuja maksaa. Salosen mukaan olisi tärkeää, että tieto verovähennyskelpoisuudesta saavuttaisi yrittäjät, jotta ymmärrys suurempien eläkevakuutusmaksujen suuremmasta verohyödystä kasvaisi. Yrittäjien lakisääteisten eläkevakuutusmaksujen vähentämistä verotuksessa käsiteltiin tutkimuksen luvussa 3.4.

4.3.2 Lakisääteisen eläkevakuutuksen riskit

Lakisääteisen eläkevakuutuksen riskeistä ei asiantuntijoilla ollut yhteneväistä näkemystä. Janne Salosen mukaan lakisääteinen eläkejärjestelmä on siinä mielessä turvallinen, että se on hyvin vakaa ja sitä on vaikea horjuttaa. Salosen mukaan lakisääteisessä eläkejärjestelmässä riskit ovat poolattuja, eli lakisääteinen eläkevakuutusjärjestelmä sulauttaa yksittäisen työeläkevakuutusyhtiön tai eläkevakuutuskassan konkurssin riskit koko järjestelmän riskeiksi konkurssiyhteisvastuulla. Edellä mainitusta syystä vakuutuksenottajalle ei jää riskiä siitä, että hänen valitsemansa työeläkeyhtiö tai eläkekassa ajautuisi konkurssiin.

Janne Salosen mukaan lakisääteisen eläkevakuuttamisen suurimmat riskit liittyvät lain muutoksiin. Hänen mukaansa on mahdotonta sanoa millainen yrittäjän eläkelaki tulee olemaan esimerkiksi 20-30 vuoden päästä. Varsinkin nuoret yrittäjät joutuvat kantamaan riskiä siitä, että yrittäjän eläkelakia muutetaan epäsuotuisaan suuntaan. Salosen mukaan jo tällä hetkellä ilmassa on muutospaineita yrittäjän eläkelain suhteen. Muutospaineet johtuvat Salosen mukaan muun muassa siitä, että yrittäjien eläkevakuutusjärjestelmän rahoitus ei ole tasapainossa, vaan valtio joutuu vuosittain kattamaan sen osan eläkemenosta, johon yrittäjiltä kerätyt eläkevakuutusmaksut eivät riitä. Salosen mukaan pitkällä aikavälillä päätöksentekijät joutuvat miettimään miten yrittäjien eläkevakuuttamista saataisiin enemmän rahoitukselliseen tasapainoon ja millä tavoin saataisiin kannustettua yrittäjiä nostamaan työtulojaan paremmalle tasolle.

Niku Määttäsen mukaan yrittäjien tietynlainen kiinnostus lakisääteisten eläkevakuutusmaksujen minimoimiseen tai haluttomuus maksujen maksamiseen voi johtua siitä, että yrittäjät ovat huolissaan koko lakisääteisen eläkejärjestelmän kestävyydestä. Määttäsen pitääkin mahdollisena, että eläkkeitä tultaisiin tulevaisuudessa leikkaamaan edellä mainitusta syystä. Hänen näkemyksensä mukaan lakisääteinen eläkejärjestelmä on kuitenkin suhteellisen hyvässä kunnossa, eikä pidä riskiä eläkkeiden leikkaamisesta kovinkaan suurena. Hän kuitenkin toteaa myös, että joitain leikkauksia voidaan mahdollisesti joutua tekemään, mutta pitää eläkkeiden dramaattista leikkaamista epätoennäköisenä.

Harri Hellstén pitää nykyisen lakisääteisen eläkevakuutusjärjestelmän riskinä sitä, että se mahdollistaa tilanteen, jossa yrittäjät vakuuttavat itsensä sellaisella tasolla, että he maksavat eläkevakuutusmaksuja saamatta käytännössä mitään hyötyä. Hellsténin mukaan yrittäjät, joiden työtulo on lakisääteisen minimin ja ensimmäisen ansiosidonaisen etuuden alarajan välissä maksavat eläkevakuutusmaksuja samalla maksuprosentilla kuin muutkin yrittäjät, mutta heidän sosiaaliturvaetuutensa ovat perusturvetuuksien tasolla, eli käytännössä samalla tasolla, kun he eivät maksaisi yhtään mitään. Lisäksi työeläkemaksuja on maksettava paljon ennen kuin saatavan työeläkkeen taso ylittää takuueläkkeen tason. Tämä luo tilanteita, jossa yrittäjä joutuu maksamaan etuudesta, jonka hän saisi myös maksamatta yhtään mitään. Hellsténin mukaan tilanne ei ole ongelmallinen, jos yrittäjä tiedostaa asian ja tekee siitä huolimatta tällaisen valinnan mutta hän epäilee, että valtaosa yrittäjistä ei ymmärrä vallitsevaa tilannetta, jossa yrittäjän eläkevakuutusmaksut menevät käytännössä muiden etuuksien rahoittamiseen.

4.3.3 Yrittäjien tietoisuus työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan

Yrittäjien koko sosiaaliturva perustuu käytännössä yrittäjän itse asettamaan YEL-työtuloon, sillä sen perusteella määräytyvät Kelan maksamat sosiaalietuudet. Lisäksi yrittäjän työtulolla on merkitystä työttömyyspäivärahan määräytymisessä ja vapaaehtoisesta tapaturmavakuutuksen korvaustason määrittämisessä. Lakisääteisen eläkevakuutuksen työtulon vaikutuksia yrittäjän sosiaaliturvaan käsiteltiin teoriatasolla tarkemmin luvussa 2.2.3.

Harri Hellsténin ja Pekka Nevalaisen mukaan yrittäjät eivät tunne lakisääteisen eläkevakuutuksen työtulon vaikutuksia yrittäjän sosiaaliturvaan riittävän hyvin. Janne Salonen totesi, ettei ole paras asiantuntija arvioimaan yrittäjän sosiaaliturvan kokonaisuutta. Myöskään Niku Määttänen ei osannut suoraan ottaa kantaa siihen, miten hyvin yrittäjät tuntevat työtulon vaikutukset sosiaaliturvaan, mutta hän epäili vaihtelun olevan suurta yrittäjien keskuudessa.

Harri Hellsténin mukaan yrittäjien tietämättömyys työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan ei johdu siitä, etteikö tietoa olisi yrittäjien saatavilla. Hänen mukaansa tietoa on valtavasti tarjolla työeläkeyhtiöiden sivuilla, mutta siitä huolimatta Suomen Yrittäjien

jäsenistöltä tulee säännöllisesti viestejä, joissa yllätetään sosiaaliturvan tasosta tietyllä työtulolla. Lisäksi Suomen Yrittäjien kyselyissä tulee vastaan paljon väärin ymmärrettyä yrittäjän työtulosta ja kummallisia käsityksiä koko lakisääteisestä eläkejärjestelmästä. Hellstén kertoo, että useat muutokset etuussäännöksiin ovat aiheuttaneet sen, että edelleen vanhat säännökset kulkevat yrittäjien välisissä keskusteluissa eteenpäin. Hänen mukaansa virallinen tieto ei tavoita yrittäjiä riittävällä tavalla, vaan yrittäjät ovat monesti toiselta yrittäjältä saadun tiedon varassa. Myös Janne Salosen mukaan kokemukset ja saadut esimerkit vaikuttavat yrittäjien tietoisuuteen eläkejärjestelmästä. Lisäksi Hellsténin mukaan voi olla vaikeaa saada muutettua yrittäjän näkemystä jostain asiasta, vaikka näkemys perustuisikin esimerkiksi 10 vuotta vanhaan tietoon. Yleisesti ottaen Hellstén arvioi, että yrittäjien tietoisuus yrittäjien koko sosiaaliturvajärjestelmästä on huonoa.

Janne Salosen mukaan vain noin kolmannes yrittäjistä on vakuuttanut itsensä työttömyyden varalta. Hänen mukaansa yrittäjien työttömyysturvan käyttö jää pieneksi kahdesta syystä: ensimmäinen syy on yrittäjien usko siihen, että he eivät joudu työttömiksi, jolloin työttömyysturvasta ei välitetä tai siitä ei haluta maksaa. Toinen syy yrittäjien työttömyysturvan vähäiseen käyttöön taas on yrittäjien tietämättömyys työttömyysturvan merkityksestä. Salosen mukaan on myös haasteellista, että sosiaaliturvajärjestelmässä on monta työtulon käsitettä. Hänen mukaansa olisi parempi, jos olisi vain yksi työtulon käsite, jonka mukaan määräytyisi Kelan etuudet, työttömyysturva ja eläketurva.

Niku Määttänen ja Janne Salonen tuovat esiin myös ajankäytöllisen ongelman yrittäjien tietämättömyyteen vaikuttavana asiana. Salosen mukaan yrittäjät tekevät paljon töitä ja elävät työlleen, jolloin voidaan kokea, ettei byrokraattiseen eläkejärjestelmään ja siihen liittyvään työtuloon haluta tai voida käyttää aikaa. Myös Määttäsen mukaan on ihan ymmärrettävää ja järkevää, että yrittäjällä on oma yritys, johon hän laittaa kaiken energiansa, eikä kannatakaan panostaa sosiaaliturvajärjestelmän yksityiskohtien opettelemiseen.

Asiantuntijoilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, sijoittaisivatko yrittäjät enemmän lakisääteiseen eläkevakuutukseensa, jos heillä olisi parempi käsitys työtulon vaikutuksesta heidän sosiaaliturvaansa. Pekka Nevalaisen mukaan yrittäjät sijoittaisivat aivan

varmasti enemmän, jos tietämys työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan olisi korkeammalla tasolla. Hänen mukaansa korkeamman tietämyksen vaikutukset on huomattu siinä, kun käydään asiakkaan kanssa asiaa tarkemmin ja perusteellisemmin läpi. Asian tarkempi läpikäynti nostaa asiakkaan tietämystä ja saa asiakkaan tekemään tietoisia ratkaisuja järkiperusteisesti. Nevalaisen mukaan asiakas on valmiimpi panostamaan omaan sosiaaliturvaansa ja taloudelliseen turvaansa silloin, kun päätökset tehdään järjellä, ei tunteella.

Harri Hellsténin mukaan yrittäjien korkeampi tietämys työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan ei loppujen lopuksi nostaisi lakisääteisen eläkevakuutuksen suosioita yrittäjien keskuudessa. Hänen mukaansa yrittäjät, muiden ihmisten tapaan, priorisoivat nykyhetkeä. Myös Janne Salosen mukaan ihmiset ovat lyhytnäköisiä eivätkä ajattele kaukana hämmöttävää eläkettä. Hänen mukaansa lyhytnäköisyys on nähtävissä esimerkiksi siitä, että mitä vanhemmista YEL-yrittäjistä on kyse, niin sitä korkeammaksi työtulo nostetaan. Toisaalta hänen mukaansa työtuloa nostetaan työuran lopussa myös siksi, että siihen on enemmän taloudellisia mahdollisuuksia kuin nuorena. Hellsténin mukaan Suomen Yrittäjien kyselyissäkin näkyy vahvasti se, että yrittäjillä on vahva usko siihen, että he turvaavat vanhuutensa jollain muulla tavalla, esimerkiksi yritystoimintansa myymällä. Hänen mukaansa sairauden turvan selkeämpi kytkentä yrittäjän työtuloon voisi olla asia, joka voisi nostaa YEL-työtuloja.

Janne Salosen ja Harri Hellsténin mukaan epäluottamus työeläkejärjestelmää kohtaan on lisääntynyt erityisesti yrittäjissä. Hellsténin mukaan alimmilla työtulotasoilla on yrittäjiä, jotka eivät periaatteestaan halua laittaa lakisääteiseen eläkejärjestelmään yhtään enempää rahaa kuin on pakko, juurikin epäluottamuksesta työeläkejärjestelmään johtuen. Hellsténin mukaan yleensä tällaisella periaatteen takia itsensä alivakuuttajalla saattaa olla hyvinkin paljon tietoa yrittäjien lakisääteisestä eläkevakuutuksesta ja työtulon vaikutuksesta sosiaaliturvaan, mutta siitä huolimatta luottamus työeläkejärjestelmään on heikkoa.

Harri Hellsténin mukaan yrittäjien heikko luottamus eläkejärjestelmään johtuu yleisemmin asioista, joita yrittäjät pitävät nykyisen työeläkejärjestelmän epäkohtina, kuten työeläkejärjestelmän pakollisuudesta, joustamattomuudesta ja korkeista vakuutusmaksuista. Hänen mukaansa yrittäjillä epäluottamus lakisääteiseen eläkejärjestelmään

kumpuaa myös siitä, että yrittäjä maksaa eläkemaksunsa kokonaisuudessaan itse ja näkee konkreettisesti sen suuruuden, jolloin eläkemaksu saattaa tuntua korkealta.

Harri Hellsténin mukaan luottamus on heikentynyt entisestään Suomen Yrittäjien edellisestä kyselystä, joka tehtiin ennen vuoden 2017 eläkeuudistusta. Hänen mukaansa eläkeuudistus nosti eläkeikiä entistä korkeammalle, joka näkyy erityisesti nuorempien ikäpolvien luottamusluvuissa. Hellsténin mukaan yrittäjien keskuudesta nousee välillä ajatuksia siitä, että sairauspäiväraha ja vanhempainpäiväraha olisivat erillään lakisääteisestä eläkevakuutuksesta. Näin ollen yrittäjä voisi maksaa korkeammasta sairauspäivärahasta ja vanhempainpäivärahasta korkeampaa maksua, ilman että hänen täytyy samalla kerryttää työeläkettään. Hellsténin mukaan yrittäjillä olisi kiinnostusta korkeampaan sairauspäivärahaan ja vanhempainpäivärahaan mutta epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan ei houkuttele nostamaan työtuloa.

4.4 Lakisääteinen eläkevakuuttaminen verrattuna vapaaehtoiseen eläkevakuuttamiseen

Edellisissä alaluvuissa tutkittiin lakisääteistä eläkevakuutusta ja vapaaehtoista eläkevakuutusta omina erillisinä kokonaisuuksinaan. Tässä alaluvussa on tarkoitus tehdä vertailua näiden kahden välillä. Vertailussa on kuitenkin oleellista huomioda se, että lakisääteinen eläkevakuutus ja vapaaehtoinen eläkevakuutus eivät ole toistensa poisulkevia vaihtoehtoja siinä mielessä, että lakisääteisen eläkevakuutuksen voisi kokonaan jättää ottamatta. Yrittäjän on otettava lakisääteinen eläkevakuutus yrittäjätoiminnan ollessa sen laajuista, että vakuuttamisvelvollisuuden alaraja täyttyy, eikä vakuuttamisvelvollisuutta voida täyttää millään muulla tavalla, kuin lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Näin ollen yrittäjän, joka haluaa rakentaa eläketurvaansa myös vapaaehtoisella eläkevakuutuksella, tulee kuitenkin ottaa lakisääteinen eläkevakuutus vähintäänkin minimityötulolla, joka on 7799,37 euroa vuonna 2019.

Asiantuntijoilla oli yhteneväinen näkemys siitä, että joustavuus on merkittävin vapaaehtoisen eläkevakuutuksen etu verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen. Janne Salosen mukaan vapaaehtoinen eläkevakuuttaminen on paljon joustavampaa kuin lakisääteinen eläkevakuuttaminen, vaikka lakisääteisessäkin eläkevakuutuksessa on

mahdollisuus joustaa maksussa ylös- tai alaspäin maksujouston avulla. Hänen mukaansa maksujouston käyttö on kuitenkin hyvin harvinaista. Pekka Nevalaisen mukaan varsinkin aloittavalla yrittäjällä on riski siitä, että ei olekaan valmiutta selviytyä eläkevakuutusmaksuista, jos yrittäjä on vakuuttanut itsensä sillä tasolla kuin laki edellyttää. Niku Määttäsen mukaan lakisääteinen eläkevakuutus on kaavamaisempi kuin vapaaehtoinen eläkevakuutus ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen joustavuus on ilmeinen etu yrittäjän kannalta.

Janne Salosen ja Niku Määttäsen mukaan tuoton muodostumistapa on vapaaehtoisten eläkevakuutusten hyvä puoli verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen. Määttäsen mukaan joissain tilanteissa on mahdollisuus saavuttaa suurempia tuottoja vapaaehtoisella eläkevakuutuksella kuin lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Salosen mukaan vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tuottokomponentti aiheuttaa sen, että jos maailmantalous kehittyy hyvin niin vakuutuksenottaja voi odottaa saavansa korkeaa tuottoa sijoituksellensa. Tällaista ominaisuutta ei ole lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, jossa eläkemaksuprosentti ja karttuman suuruus on määriteltä ennalta, eikä vakuutusmaksuille saatavaan tuottoon pysty itse vaikuttamaan.

Muina vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyvinä puolina verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen asiantuntijat mainitsivat verotukselliset asiat ja sekä katottomuuden. Niku Määttäsen mukaan yrittäjien suuremmat vapausasteet päättää asioistaan mahdollistavat vapaaehtoisten eläkevakuutusten hyödyntämisen myös verosuunnittelussa ja tällä tavoin yrittäjällä on mahdollista saada verohyötyä. Janne Salonen mainitsee vapaaehtoisen eläkevakuutuksen katottomuuden pienenä hyvänä puolena joillekin yrittäjille verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen, jossa työtulolle on asetettu yläraja.

Janne Salosen ja Niku Määttäsen mukaan merkittävin vapaaehtoisen eläkevakuutuksen huonoista puolista verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen on se, että vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta maksettava eläke on määräaikainen. Määräaikaisuuden myötä vapaaehtoinen eläkevakuutus vastaa pitkäikäisyyden riskiin huomattavasti huonommin kuin lakisääteinen eläkevakuutus, jossa eläkettä maksetaan koko loppuelämän ajan. Vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa ei ole samanlaista

vakuutuksellista aspektia, jossa pitkäikäisyyden riskiä jaettaisiin kaikkien vakuutuksenottajien kesken, kuin mitä lakisääteisessä eläkevakuutuksessa on.

Pekka Nevalaisen mukaan lakisääteisen eläkevakuutuksen etu verrattuna vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen on se, että lakisääteinen eläkevakuutus tuo vakuuttamisen alkumetreillä enemmän turvaa kuin vapaaehtoinen eläkevakuutus. Vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa säästetty pääoma on yleensä alkuun niin pieni, ettei se edes kohentaisi merkittävästi yrittäjän tai yrittäjän perheen taloudellista tilannetta poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa pääoman saisi nostettua ennen eläkkeen aloituskäynnin, kuten esimerkiksi kuoleman tai pysyvän työkyvyttömyyden tilanteessa.

Niku Määttänen nostaa lakisääteisen eläkejärjestelmän huonona puolena esiin myös sen, että se sisältää käänteisen valikoitumisen ongelman. Hänen mukaansa käänteisen valikoitumisen ongelmalla tarkoitetaan sitä, että ihminen, joka ajattelee elinajanodotteensa olevan matala, pitää lakisääteistä eläkejärjestelmää vähemmän houkuttelevana, sillä hän odottaa saavansa vähemmän aikaa eläkettä kuin muut ihmiset. Tällainen vakuutuksenottaja arvostaa vähemmän lakisääteisen eläkevakuutuksen vakuutuksellista arvoa. Määttäsen mukaan tämä saattaa olla myös yksi mahdollinen selitys sille, miksi osa yrittäjistä pyrkii välttämään lakisääteisten eläkevakuutusmaksujen maksamista.

Asiantuntijat tunnistivat monta erilaista syytä siihen, miksi yrittäjät ovat sijoittaneet vapaaehtoisin eläkevakuutuksiin lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla, jopa lakisääteistä eläkevakuutusta minimoiden. Harri Hellsténin ja Janne Salosen mukaan yksi syistä liittyy luvussa 4.3.3 mainittuun epäluottamukseen lakisääteistä eläkejärjestelmään kohtaan. Hellsténin mukaan epäluottamus ja lakisääteisen eläkejärjestelmän kokeminen kalliiksi aiheuttavat sen, että eläketurva halutaan järjestää muulla tavoin, esimerkiksi vapaaehtoisella eläkevakuutuksella. Salonen arvioi vapaaehtoisen eläkevakuutuksen olevan hyvä markkinaehtoinen tapa paikata matalaksi jäänyttä lakisääteistä eläketurvaa. Lisäksi Salonen painottaa lakisääteisen eläkevakuutuksen pakottavuutta ja muistuttaa, ettei yrittäjä voi järjestää eläkevakuutustaan vain vapaaehtoisen eläkevakuutuksen avulla.

Niku Määttäsen ja Pekka Nevalaisen mukaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten joustavuus on merkittävä syy siihen, miksi yrittäjät ovat niihin sijoittaneet. Määttäsen mukaan yrittäjien tarve joustavuuteen ja halu ajoittaa maksut yrityksen tilanteen mukaisesti kannustaa yrittäjiä sijoittamaan joustavampaan vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Nevalaisen mukaan lakisääteinen eläkejärjestelmä on jäykkä ja aiheuttaa vaikeutta yrittäjille, mikä saattaa johtaa järjestelmän vastustamiseen psykologisista syistä. Nevalaisen mukaan lakisääteiseen eläkejärjestelmään liitetyt negatiiviset kokemukset, niin omat kokemukset kuin muilta yrittäjiltä kuullut kokemuksetkin, saattavat vähentää halukkuutta vakuuttaa täysimääräisesti lakisääteisellä eläkevakuutuksella ja sen myötä syntyy intressiä sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen.

Harri Hellsténin mukaan aiemmin oli selvä intressi sijoittaa vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin, sillä niitä sai nostaa huomattavasti nuorempana kuin nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa. Hänen mukaansa moni yrittäjä vetoaakin siihen, että eivät tule elämään lakisääteiseen eläkeikänsä asti, jolloin ei ole järkevää vakuuttaa itseään täysimääräisesti lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Niku Määttäsen mukaan vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittava saattaa arvioida oman elinajanodotteensa suhteellisen matalaksi, jolloin vapaaehtoisten eläkevakuutukseen sijoittaminen on rationaalisesti suunniteltu.

Niku Määttäsen mukaan myös optimistiset käsitykset vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tuotto-odotuksista verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen on saattanut vaikuttaa vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosioon. Myös Pekka Nevalainen pitää mahdollisena, että vapaaehtoisten eläkevakuutusten laskelmia on mahdollisesti tehty väärin faktoihin perustuen. Hänen mukaansa laskelmissa ollaan voitu keskittyä liiallisesti johonkin tiettyyn elementtiin, kuten vakuutuksen tuottoon, eikä ole muistettu ottaa huomioon lakisääteisen eläkevakuutuksen mukanaan tuomaa muuta työuran aikaista vakuutusturvaa.

5 YHTEENVETO

Tässä luvussa vedetään tutkielma yhteen ja käsitellään tutkimuksen tärkeimmät johtopäätökset. Luku jakaantuu kolmeen alalukuun, joista ensimmäisessä vastataan luvussa 1.2 asetettuihin tutkimusongelmiin. Seuraavassa alaluvussa arvioidaan tutkimusta sen reliabiliteetin ja validiteetin osalta. Lisäksi arvioidaan sitä, miten hyvin tutkimuksella pystyttiin vastaamaan tutkimuksen asettamiin tutkimusongelmiin. Yhteenvetodon viimeisessä alaluvussa annetaan jatkotutkimusehdotuksia ja lyhyesti pohditaan aiheen tulevaisuuden näkymiä.

5.1 Tutkimusongelmiin vastaaminen

Tässä luvussa vastataan luvussa 1.2 esitettyihin tutkimusongelmiin ja esitetään tutkimuksen kannalta oleelliset johtopäätökset. Tutkimuskysymyksiin vastataan yhdistelemällä tutkimuksen teorialuvussa esiteltyä tietoa tutkimuksen empiialuvussa esiteltyihin asiantuntijoiden näkemyksiin ja mielipiteisiin. Luku on jaettu kahteen alalukuun tutkimuskysymysten mukaisesti siten, että ensimmäisessä alaluvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja siihen liittyvään toisen tutkimuskysymyksen hyödynäkökulmaan. Toisessa alaluvussa vastataan toisen tutkimuskysymyksen riskinäkökulmaan ja kolmanteen tutkimuskysymykseen.

Ensimmäisessä alaluvussa vastataan siis siihen, miksi yrittäjä sijoittaa myös vapaaehtoihin eläkevakuutuksiin lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla. Vastausta tutkimuskysymykseen on lähdetty hakemaan vapaaehtoisista eläkevakuutuksista saatavien rationaalisten hyötyjen kautta sekä mahdollisesti muista vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen sijoittamiseen johtavista syistä. Tästä syystä tässä alaluvussa vastataan osittain myös tutkimuksen toiseen tutkimuskysymykseen vapaaehtoisien eläkevakuutuksen hyödyistä verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen, sillä havaitut hyödyt ovat myös syitä, joiden takia yrittäjä sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla.

Toisessa alaluvussa vastataan kysymykseen riskien ja hyötyjen eroista vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja lakisääteisen eläkevakuutuksen välillä sekä kysymykseen siitä, kuinka tietoisia yrittäjät ovat YEL-työtulon vaikutuksista yrittäjän sosiaaliturvaan. Tässä alaluvussa keskitytään vastaamaan erityisesti toisen tutkimuskysymyksen sisältämään kysymykseen vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja lakisääteisen eläkevakuutuksen eroista riskien suhteen. Havaittuihin riskeihin liittyy olennaisesti myös yrittäjän sosiaaliturva, joten tästä syystä kolmanteen tutkimuskysymykseen vastataan tässä yhteydessä.

5.1.1 Vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittamisesta saatavat hyödyt lakisääteiseen eläkevakuutukseen verrattuna

Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen sijoittamisessa on monia hyviä puolia ja saatavia hyötyjä verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen, joita varsinkin yrittäjä saattaa arvostaa. Merkittävin vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyöty verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen liittyy maksutason joustavuuteen. Vapaaehtoista eläkevakuutusta on mahdollisuus maksaa oman halunsa mukaisesti, jolloin se ottaa lakisääteistä eläkevakuutusta paremmin huomioon yrittäjien yksilölliset tilanteet. Tällainen vapaaehtoisuus ja joustavuus sopii etenkin yrittäjille, joilla on paljon vaihtelua toiminnassaan. Nykypäivänä yrittäjyys on hyvin monimuotoista ja -laajuista, eikä tulevan ennakkointiin perustuva lakisääteinen eläkevakuutus pysty välttämättä tarjoamaan samanaista maksutason joustavuutta kuin vapaaehtoinen eläkevakuutus.

Tutkielman luvussa 2.2.2 kerrottiin, että yrittäjän tulisi määritellä työtulonsa sellaiselle tasolle, ettei sitä tarvitsisi muuttaa kuin olosuhteiden tai yrittäjätoiminnan muuttuessa. Lisäksi muutosta ei voida tehdä takautuvasti. Tutkielman teorian ja asiantuntijoiden näkemysten mukaan edellä mainitut asiat tekevät lakisääteisestä eläkevakuutuksesta kankean ja haasteellisen yrittäjille, joiden toiminnassa tapahtuu muutoksia. Kuten edellisessä kappaleessa mainittiin, vapaaehtoinen eläkevakuutus on ominaisuuksiltaan sellainen, joka sopii erittäin hyvin joustavaa maksua kaipaavalle yrittäjälle.

Vapaaehtoinen eläkevakuutus mahdollistaa myös joustavamman eläketurvan mitoittamisen verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen. Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen sijoittavan on mahdollista mitoittaa vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta

aikanaan maksettavaa eläkettä lisäämällä tai vähentämällä työuran aikana maksa-
maansa summaa. Näin ollen vakuutuksenottaja pystyy helpommin määrittelemään
sen, minkä suuruista eläkettä hän tulee saamaan. Samanlaista mahdollisuutta ei suo-
ranaisesti ole lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, varsinkaan työntekijöiden osalta,
joiden eläkekarttuma määräytyy palkan perusteella. Yrittäjillä on mahdollisuus vaikut-
taa omaan eläkekarttumaansa muuttamalla työtuloaan, mutta muutoksen pitäisi perus-
tua liiketoiminnassa ja yrittäjän työpanoksessa tapahtuneeseen muutokseen, ei korke-
amman eläketason tavoitteluun.

Yksi vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen liittyvä hyöty verrattuna lakisääteiseen elä-
kevakuutuksen on mahdollisuus suurimpiin tuottoihin. Lakisääteisestä eläkevakuutuk-
sesta karttuva eläke on määriteltä kartoivan tietyn eläkekarttuman mukaan, eikä yrit-
täjän ole mahdollista siihen vaikuttaa omilla päätöksillään. Tutkielman luvun 3.3 mu-
kaan vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta saatava tuotto riippuu vakuutuksenottajan
valitsemista tuottokomponenteista ja erityisesti sijoitussidonnaisissa eläkevakuutuk-
sissa sijoitustoiminnan tuotoista. Näin ollen vakuutuksenottajalla on mahdollisuus
saada suuriakin tuottoja maksamilleen vakuutusmaksuille, jos sijoitustoiminta on on-
nistunut. Kääntäen vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tuoton muodostumistavassa
piilee myös vapaaehtoisen eläkevakuutuksen suuri riski verrattuna lakisääteiseen elä-
kevakuutukseen, sillä sijoitustoiminnassa voidaan myös epäonnistua. Pahimmillaan
koko vakuutusmaksuilla kerrytetty pääoma menetetään sijoitusmarkkinoilla, eikä va-
kuutuksenottaja saa lainkaan eläkettä vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta.

Muihin syihin yrittäjälle sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen rin-
nalla kuuluvat vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta saatavat verohyödyt. Yrittäjällä on
mahdollisuus vähentää lakisääteiset eläkevakuutusmaksut täysimääräisesti verotuk-
sessa, jonka lisäksi vapaaehtoisen eläkevakuutuksen maksut voidaan vähentää tiet-
tyyn määrään asti. Näin ollen yrittäjällä on mahdollisuus saada välitöntä hyötyä sijoit-
tamalla vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten vero-
tusta käsiteltiin tutkielman luvussa 3.4, jossa todettiin myös verohyötyjen kohdistuvan
erityisesti hyvätuloihin yrittäjiin. Pienituloisella yrittäjällä ei välttämättä ole mahdolli-
suutta sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen niin suurta osaa tuloistaan, että
hän pystyisi maksimoimaan saatavilla olevat verohyödyt.

Ennen lakimuutoksia, yksi suurimmista vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta saatavista hyödyistä oli lakisääteistä eläkeikää alempi eläkkeen aloitusikä. Tutkielman luvun 3.5 mukaan vapaaehtoisen eläkevakuutuksen avulla vakuutuksenottajalla oli mahdollisuus jäädä pois työelämästä ennen lakisääteistä eläkeikää, mikä motivoi myös yrittäjiä sijoittamaan vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Tämä on tutkielman teorian ja asiantuntijoiden mukaan yksi selittävistä tekijöistä sille, miksi vapaaehtoiset eläkevakuutukset olivat suuressa suosiossa 2000-luvun alkupuolella, ja miksi niille ei ole enää yhtä suurta kysyntää. Eläkeuudistusten myötä alinta vanhuuseläkeikää on nostettu entisestään, joten voitaisiin olettaa mahdollisuuden aiempaan eläköitymiseen olevan entistä suurempi vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyöty, jos nykyinen lainsäädäntö sen mahdollistaisi.

Vastausta tutkimuksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ”Miksi yrittäjä sijoittaa myös vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla?” voidaan lähestyä edellä mainittujen hyötyjen kautta. Joustava maksutaso, eläketurvan joustavampi mitoittaminen, mahdollisuus suuriin tuottoihin, saatavilla olevat verohyödyt sekä aikaisempi mahdollisuus lakisääteistä eläkevakuutusta aiempaan eläköitymiseen ovat kaikki hyötyperusteisia syitä sijoittaa myös vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen rinnalla.

Edellisessä kappaleessa mainittujen hyötyperusteisten syiden lisäksi yrittäjillä on havaittavissa muitakin syitä sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla. Yksi havaituista syistä liittyy epäluottamukseen lakisääteistä eläkejärjestelmää kohtaan. Lakisääteisen eläkejärjestelmän pakollisuus, joustamattomuus ja korkeat vakuutusmaksut sekä eläkeiän nostaminen ovat syitä, joiden takia yrittäjät mahdollisesti haluavat sijoittaa myös vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Tutkimuksen asiantuntijahaastatteluiden mukaan mahdollisesti myös omat tai julkisuudessa kuullut negatiiviset kokemukset lakisääteisestä eläkejärjestelmästä lisäävät yrittäjien intressiä sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen, riippumatta niiden totuusperästä. Vastaavasti myös yltiöoptimistiset käsitykset vapaaehtoisista eläkevakuutuksista saatavista tuotoista saattavat olla yksi tekijä, miksi yrittäjät sijoittavat vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin.

5.1.2 Vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittamisesta kohdattavat riskit lakisääteiseen eläkevakuutukseen verrattuna

Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen sijoittava joutuu kantamaan erilaisia riskejä tavoitteleessaan hyötyjä sijoituksistaan. Riskit korostuvat sen mukaan, mitä suurempi paino yrittäjällä on vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa suhteessa lakisääteiseen eläkevakuutukseen. Yrittäjällä ei ole mahdollisuutta olla ottamatta lakisääteistä eläkevakuutusta, vaan vakuutus on otettava tiettyjen edellytysten täytyttyä. Yrittäjä pystyy kuitenkin itse määrittämään YEL-vakuutuksensa työtulon tason ja pienillä työtulotasoilla vakuuttavan yrittäjän lakisääteinen eläketurva ja työuran aikainen sosiaaliturva jäävät hyvin pieniksi. Pientä eläkekarttumaa voidaankin pyrkiä kompensoimaan vapaaehtoisella eläkevakuutuksella, mutta sitä suurempia jäljempänä mainittavat riskit ovat, mitä alemmalle tasolle yrittäjän lakisääteinen eläkevakuutus on asetettu.

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen mahdollisesti suurin riski verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen on sen tuoton muodostumistapa. Tuoton muodostumistapa ja mahdollisuus suuriin tuottoihin olivat myös vapaaehtoisten eläkevakuutusten hyöty, mutta se voi kääntyä myös vakuutuksenottajaa vastaan. Sijoitussidonnaisten vapaaehtoisten eläkevakuutusten tuoton perustuessa sijoitusmarkkinoilla onnistumiseen, on luonnollisesti mahdollista myös saavuttaa negatiivisia tuottoja, jolloin vakuutusmaksuista kerätty pääoma pienenee. Äärimmäisessä tilanteessa koko pääoma menetetään. Lakisääteisessä eläkevakuutuksessa ei tällaista riskiä ole, sillä YEL-vakuutuksen rahoitus perustuu luvun 2.1.2 mukaisesti jakojärjestelmään, jossa nykyinen työssäkäyvä sukupolvi maksaa edellisen sukupolven eläkkeet.

Toinen riski, joka yrittäjän tulisi huomioida eläketurvaansa järjestäessä, on vapaaehtoisten eläkevakuutusten määräaikaisuus ja pitkäikäisyyden riski. Toisin kuin lakisääteisessä eläkevakuutuksessa, jossa eläkettä maksetaan kuolemaan asti, vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa etuutta maksetaan sopimuksen mukaisesti määräajan, yleisimmin 10 vuotta. Yrittäjän tulisi huomioida tilanne, jossa hän elääkin pidempään kuin mitä määräaikaista eläkettä maksetaan. Yrittäjän tulotaso voi pudota radikaalistikin, jos lakisääteinen eläketurva on jäänyt pieneksi ja vapaaehtoisten eläkevakuutuksen eläke-etuuden maksu loppuu.

Muita riskejä, joita vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin sijoittava yrittäjä joutuu kohtaamaan ovat likviditeettiriski, vakuutusyhtiön konkurssi sekä sääntelymuutoksiin liittyvät riskit. Likviditeettiriskillä tarkoitetaan sitä, että yrittäjällä ei ole mahdollista likvidoida vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen kertynyttä pääomaa ilman veroseuraamuksia kuin vain erityisissä poikkeustilanteissa. Vakuutusyhtiön konkurssiin liittyvällä riskillä tarkoitetaan riskiä, että vakuutuksenottaja menettää pääomansa vakuutusyhtiön ajautuessa konkurssiin. Vapaaehtoiset eläkevakuutukset eivät kuulu talletussuojanpiiriin, joten konkurssitilanteessa on mahdollista menettää koko pääoma.

Sääntelymuutokset aiheuttavat riskiä niin lakisääteisessä eläkevakuutuksessa kuin vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa. Riskillä tarkoitetaan sitä, että sääntelyn muuttumisen myötä vakuutusten ehdot heikkenevät, esimerkiksi karttuma pienenee tai eläkeikä nousee. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten ehtoja jo heikentäneitä sääntelymuutoksia käsiteltiin luvussa 3.5 ja tutkimuksessa haastateltujen asiantuntijoiden mukaan ei voida olettaa, etteikö sääntelymuutoksia tehtäisi jatkossakin. Lisäksi asiantuntijat näkivät vapaaehtoisten eläkevakuutusten olevan olleen herkempiä sääntelymuutoksille kuin lakisääteinen eläkevakuutus historiallisen kehityksen perusteella.

Yksi huomioonotettavista riskeistä on myös työuran aikaisen sosiaaliturvan taso erityisesti tilanteessa, jossa yrittäjä minimoi lakisääteistä eläkevakuutustaan ja sijoittaa vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Luvun 2.2.3 mukaisesti yrittäjän lakisääteisellä eläkevakuutuksella on merkittävä vaikutus yrittäjän sosiaaliturvaan muun muassa sairaus-, vanhempain-, ja työttömyyspäivärahojen muodossa. Myös työkyvyttömyyden aiheuttama taloudellinen riski on suurempi yrittäjällä, joka minimoi omaa lakisääteistä eläkevakuutustaan, sillä työkyvyttömyyseläkkeen määrä perustuu eläkkeensaajalle karttuneeseen eläkkeeseen. Vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin ei sisälly turvaa edellä mainittujen sosiaalisten riskien varalta, vaan turvaa on pääasiassa mahdollista saada vain vanhuuden varalle.

Tutkimuksen kolmas tutkimuskysymys liittyy edellisessä kappaleessa havaittuun riskiin yrittäjän työuran aikaisesta sosiaaliturvantasosta. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä kysyttiin ”Kuinka tietoisia yrittäjät ovat YEL-työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan?”. Asiantuntijoiden mukaan yrittäjät eivät tunne YEL-työtulon vaikutuksia sosiaaliturvaan riittävän hyvin ja tietämyksen tasossa lienee paljon vaihtelua yrittäjien kesken.

Tietämättömyys ei johdu siitä, etteikö tietoa olisi tarjolla vaan mahdollisesti ajankäytöllisistä syistä. Yrittäjillä ei välttämättä ole aikaa tai intressiä tutustua byrokraattiselta vaikuttavaan eläkejärjestelmään ja sen yksityiskohtiin. Lisäksi lakisääteiseen eläkevakuutukseen vuosienvaarrella tehdyt muutokset aiheuttavat sen, ettei yrittäjien tieto ole aina ajantasaista. Tietämättömyys työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan saattaa myös vaikuttaa negatiivisesti yrittäjien halukkuuteen vakuuttaa itsensä korkeammalla tasolla lakisääteisellä eläkevakuutuksella. Lisäksi tietämättömyyttä voidaan pitää osasyynä siihen, että vain vähemmistö yrittäjistä on vakuuttanut itsensä työttömyyden varalta työttömyyskassassa.

5.2 Tutkielman arviointi

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli luvun 1.2 mukaisesti verrata lakisääteistä eläkevakuuttamista ja vapaaehtoista eläkevakuuttamista toisiinsa yrittäjän näkökulmasta. Lisäksi tavoitteena oli selvittää ne syyt, joiden takia yrittäjä mahdollisesti sijoittaa myös vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen lakisääteisen eläkevakuutuksen rinnalla. Edellä mainittuun tavoitteeseen liittyen tutkimuksen tavoitteena oli myös tuottaa tietoa siitä, kuinka hyvin yrittäjät tuntevat YEL-vakuutuksensa työtulon vaikutukset sosiaaliturvaansa. Tutkimuksen tavoitteet pyrittiin saavuttamaan asettamalla tutkimukseen kolme tutkimuskysymystä.

Tutkimuksen päätavoite, eli vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja lakisääteisen eläkevakuutuksen vertaaminen toisiinsa, pyrittiin saavuttamaan tutkimuksen kahdella ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ”Miksi yrittäjä sijoittaa myös vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin lakisääteisten eläkevakuutusten rinnalla” saatiin vastauksia niin toisen tutkimuskysymyksen vastausten rationaalisista hyödyistä verrattuna lakisääteisiin eläkevakuutuksiin, kuin myös mahdollisesti epärationaalisemmista asioista.

Osa asiantuntijoiden antamista vastauksista yhdistyi suoraan tutkimuksen teoriaosuudessa käsiteltyihin asioihin, jonka lisäksi asiantuntijat pystyivät tuomaan esille uusia näkökulmia ja syitä siihen, miksi yrittäjä sijoittaa myös vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin. Kaiken kaikkiaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen saatiin runsaasti erilaisia

vastauksia, mikä kuvastaakin yrittäjyyden yksilöllistä luonnetta. Yrittäjien tavat järjestää omaa eläketurvaansa vaihtelevat, eikä tutkimuskysymykseen ole mahdollista löytää yleistettävää syytä, joka sopisi jokaiselle yrittäjälle.

Tutkimuksen toiseen tutkimuskysymykseen ”Miten riskit ja hyödyt eroavat lakisääteisen eläkevakuutuksen ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen välillä?” pyrittiin vastaamaan kattavalla teoreettisella käsittelyllä sekä sitä tukevilla asiantuntijoiden vastauksilla. Yrittäjän lakisääteistä eläkevakuutusta käsiteltiin ensin luvussa 2.1 osana Suomen eläkejärjestelmää, ja sitten omana kokonaisuutenaan luvussa 2.2. Näissä luvuissa tuotiin faktapohjaisesti esille se, millaisia hyötyjä yrittäjällä on mahdollista saada lakisääteisestä eläkevakuutuksesta, paljonko yrittäjä joutuu hyödyistä maksamaan sekä lakisääteiseen vakuuttamiseen liittyvät riskit. Vastaava käsittely tehtiin myös vapaaehtoisista eläkevakuutuksista luvussa 3. Tutkimuksen empiriaosuudessa esitellyt asiantuntijoiden vastaukset tukivat hyvin tutkimuksen teoriaosuutta. Teoriaa ja empiriaa yhdistelemällä onnistuttiin löytämään selviä eroja vapaaehtoisen ja lakisääteisen eläkevakuuttamisen välillä. Kaiken kaikkiaan tutkimuskysymykseen pystyttiin vastaamaan hyvin, sillä tutkimuksessa löydettiin useita riskien ja hyötyjen eroavaisuuksia lakisääteisen eläkevakuutuksen ja vapaaehtoisen eläkevakuutuksen välillä.

Tutkimuksen tavoitteena oli myös tuottaa tietoa siitä, miten hyvin yrittäjät tuntevat YEL-vakuutuksensa työtulon vaikutukset yrittäjän työuran aikaiseen sosiaaliturvaan. Tämä tavoite pyrittiin saavuttamaan tutkimuksen kolmannella tutkimuskysymyksellä ”Kuinka tietoisia yrittäjät ovat YEL-työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan?”. Tutkimuksessa käsiteltiin työtulon vaikutuksia yrittäjän sosiaaliturvaan luvussa 2.2.3. Tämän lisäksi tutkimuskysymykseen pyrittiin saamaan vastausta asiantuntijoilta. Asiantuntijoiden näkemykset kysymykseen olivat yhteneväisiä mutta eivät kuitenkaan yleistettävissä kaikkien yrittäjien kohdalle. Yrittäjät ovat heterogeeninen joukko ja tietämyksen taso saattaa vaihdella suuresti. Näin ollen pelkästään asiantuntijoiden arvioilla ei pystytä vastaamaan riittävällä tasolla tutkimuskysymykseen. Kattavamman vastauksen tutkimuskysymykseen on mahdollista saada esimerkiksi suoraan yrittäjille kohdistetulla kyselytutkimuksella. Tämän tutkimuksen aiheeseen ja päätavoitteisiin nähden onnistuttiin kuitenkin saamaan tutkimuskysymykseen riittävän kattava vastaus, joka tuki tutkimuksen toista tutkimuskysymystä.

Kaiken kaikkiaan tutkimus saavutti sille asetetut tavoitteet. Tutkimuskysymyksiin saatiin vastattua kattavasti ja asetetut tutkimuskysymykset tukivat tutkimukseen asetettuja tavoitteita. Tutkimuksessa käytetty tutkimusmetodi, eli strukturoitu asiantuntijahaastattelu, osoittautui tutkimuksen kannalta toimivaksi. Tutkimukseen valitut asiantuntijat toivat laajaa näkemystä aiheeseen eri näkökulmista. Tutkimuksen teoria- ja empiriaosuudet tukivat toisiaan ja empiriaosuudessa tehtyjä havaintoja pystyttiin tukemaan tutkimusaiheen teorialla.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan reliaabelius tarkoittaa tutkimuksesta saatujen mittaustulosten toistettavuutta. Reliaabelius kuvaa siis tietyllä tapaa tutkimuksen luotettavuutta ja sitä, miten hyvin tutkimuksen tulokset ovat ei-sattumanvaraisia. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan todentaa eri tavoin. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan tutkimusta voidaan pitää reliaabelina, jos tutkimuksen tulokseen voidaan päästä kahden eri tutkijan toimesta. Vastaavasti tutkimusta voidaan pitää reliaabelina myös tilanteessa, jossa samaan tutkimustulokseen päästään eri tutkimuskerroilla. Kvalitatiivisen tutkimuksen reliaabeliutta voidaan todentaa myös sillä, miten tarkasti tutkija on selostanut tutkimuksen toteutusta. Luotettavassa kvalitatiivisessa tutkimuksessa on selostettu kaikki tutkimuksen vaiheet kiinnittäen huomiota erityisesti aineiston keruun selostukseen sekä tutkimustulosten tulkinnan perusteisiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231-233)

Tämän tutkimuksen reliaabeliutta ei ole todennettu edellisessä kappaleessa mainitulla toisen tutkijan tai toisen tutkintakerran avulla. Tutkimuksen reliaabeliuden todentaminen perustuu tutkimuksen toteutuksen selostamisen tarkkuuteen sekä tutkimustuloksista tehtyjen tulkintojen perusteisiin. Tämän tutkimuksen toteuttamistapaa käsiteltiin johdannon luvussa 1.4. Lisäksi aineistonkeruuta käsiteltiin erityisellä tarkkuudella luvussa 4.1. Asiantuntijahaastatteluissa noudatettiin strukturoitua kyselylomaketta, joka on tutkimuksen liitteenä. Asiantuntijat valittiin tutkimuksen haastatteluihin siten, että he edustaisivat riittävän laajasti ja tasaisesti tutkimuksen eri näkökulmia. Näin ollen tutkimuksessa välttyttiin siltä, että jonkin näkökulma olisi painottunut liikaa suhteessa muihin näkökulmiin. Lisäksi asiantuntijoille on annettu mahdollisuus tarkistaa tutkimus ennen tutkimuksen julkaisua, jottei tutkimus sisältäisi virheellisiä tulkintoja asiantuntijoiden näkemyksistä.

Tutkimuksen tutkimustuloksia tulkittiin tutkimuksen teoriaan pohjautuen ja siten, että tutkimustuloksista tuotiin esille, jos asiantuntijoilla oli yhtenäinen näkemys asiasta. Kaiken kaikkiaan asiantuntijoilla oli samankaltaisia näkemyksiä aiheeseen, vaikkakin he edustivat eri näkökulmia ja erilaisia lähtökohtia. Suoranaisia vastakkaisia näkemyksiä ei ilmennyt mihinkään kysymyslomakkeen kysymykseen, mikä kasvattaa tutkimustulosten toistettavuutta. Voidaan olettaa, että toinen tutkija saisi samanlaiset vastaukset asiantuntijoilta, ja siten päätyisi samanlaiseen lopputulokseen tutkimustulosten suhteen kuin mihin nyt päädyttiin. Vastaavasti myös toinen tutkimuskerta tuottaisi todennäköisesti samanlaiset vastaukset asiantuntijoilta sekä samanlaiset tutkimustulokset. Tutkimuksen toteuttamistavan, toteuttamistavan selostuksen ja tutkimustulosten tulokinnan perusteluiden perusteella tutkimus voidaan arvioida luotettavaksi.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan validiudella eli pätevyydellä tarkoitetaan tutkimuksessa käytetyn tutkimusmenetelmän kykyä mitata tutkimuksessa tarkoitettua asiaa. Käytännössä validin tutkimuksen tutkimusmenetelmät mittaavat juuri sitä mitä tutkija on tutkimuksellaan tarkoittanut. Useita tutkimusmenetelmiä käyttämällä voidaan kasvattaa tutkimuksen validiutta. Myös useamman tutkijan käyttäminen tai useiden erilaisten tutkimusaineistojen kerääminen kasvattavat tutkimuksen validiutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231-233)

Tässä tutkimuksessa käytettiin tutkimusmenetelmänä strukturoituja asiantuntijahaastatteluja. Asiantuntijahaastatteluiden käyttö on validiteetin kannalta perusteltua ottaen huomioon tutkimuksen kvalitatiivisuus sekä tutkittavan aiheen luonne. Asiantuntijahaastatteluissa saatiin yhteinen ymmärrys tutkittavasta aiheesta ja paikan päällä toteutetuilla yksilöhaastatteluilla voitiin varmistua siitä, että asiantuntija ja tutkija ymmärtävät esitetyt kysymykset samalla tavalla. Kaiken kaikkiaan tutkimusta voidaan pitää validina, sillä tutkimuksessa käytetyllä tutkimusmetodilla pystyttiin vastaamaan hyvin tutkimuskysymyksiin ja tutkimuksen tavoitteisiin.

Tutkimuksen validiutta voitaisiin kasvattaa entisestään laajentamalla tutkimusaineiston keräämiseen käytettyjä asiantuntijahaastatteluja varsinaisilla yrittäjille suunnatuilla kyselytutkimuksilla. Erityisesti tutkimuksen kolmannen tutkimuskysymyksen validiteettia voitaisiin nostaa keräämällä aineistoa myös kyselytutkimuksella. Tutkimukseen voitaisiin ottaa myös monimetodologinen lähestymistapa yhdistelemällä laadullisia ja

määrällisiä tutkimusmetodologeja laajentamalla tutkimusta kattamaan esimerkiksi myös taloudellisen vertailun vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja lakisääteisen eläkevakuutuksen välillä. Tällaisella lähestymistavalla tutkittavaan aiheeseen voitaisiin kasvattaa myös koko tutkimuksen validiteettia entisestään.

5.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Tässä tutkimuksessa tutkittiin lakisääteistä eläkevakuutusta ja vapaaehtoista eläkevakuutusta yrittäjän näkökulmasta. Vapaaehtoinen eläkevakuutus valittiin tutkimuksen kohteeksi siitä syystä, että se muistuttaa vapaaehtoisista säästämistavoista ominaisuuksiltaan eniten lakisääteistä eläkevakuutusta. Jatkotutkimusehdotuksena voitaisiin ehdottaa tutkimusta, joka tutkii jotain muuta vapaaehtoista säästämistapaa mahdollisesti yrittäjän näkökulmasta. Kuten Suomen Yrittäjien jäsenilleen teettämästä kyselytutkimuksessa ilmenee, yrittäjät varautuvat eläkeikään monella tapaa lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi (Suomen Yrittäjät 2018a). Tutkimus, joka tutkii esimerkiksi osakkeisiin tai kiinteistöihin sijoittaneen yrittäjän saamia hyötyjä ja kohtaamia riskejä voisi olla yrittäjien kannalta erittäin mielenkiintoinen ja mahdollisesti vaikuttaisi sijoituspäätöksiin. Vastaavasti myös oman yrityksensä myyneiden yrittäjien eläketurvan tasoa tutkiva tutkimus voisi tarjota relevanttia tietoa yrittäjille, jotka suunnittelevat tällä tavoin rahoittavansa oman eläkeikänsä.

Osana tätä tutkimusta tutkittiin myös sitä, kuinka hyvin yrittäjät tuntevat työtulon vaikutukset yrittäjän sosiaaliturvaan. Jatkotutkimusehdotuksena voitaisiin ehdottaa edellä mainitun asian entistä tarkempaa tutkimusta. Tutkimus voitaisiin suorittaa esimerkiksi laajalla kyselytutkimuksella satunnaisotoksena valikoituneille yrittäjille. Näin saataisiin ajankohtaista tietoa siitä, miten hyvin yrittäjät tuntevat työtulon vaikutukset sosiaaliturvaan. Samalla voitaisiin saada tietoa siitä, vaihteleeiko yrittäjien tietoisuus yrittäjien demografisten ominaisuuksien mukaisesti. Lisäksi tällaisella tutkimuksella olisi mahdollisuus saada tietoa siitä, että onko jokin tietty osa-alue yrittäjien sosiaaliturvassa, jota yrittäjät eivät tunne niin hyvin. Tutkimuksella voitaisiin kartoittaa myös tietoisuuden työtulon vaikutuksista sosiaaliturvaan vaikutuksia siihen, kuinka mielekkäänä yrittäjät pitävät lakisääteistä eläkejärjestelmää ja kuinka tietoisuus asiasta vaikuttaa yrittäjien työtulotasoon.

Viimeisenä jatkotutkimusehdotuksena voitaisiin ehdottaa tutkimusta, jossa tämän tutkimuksen näkökulmaa laajennettaisiin yrittäjistä työntekijöihin. Työntekijöillä on heikommat mahdollisuudet vaikuttaa omaan lakisääteiseen eläketurvaan johtuen siitä, että eläkekarttuman taso määräytyy palkan mukaan. Tästä huolimatta voisi olla mielenkiintoista tutkia sitä, kuinka paljon nykyiset työeläkevakuutetut ovat varautuneet eläkeikään lakisääteisen eläkevakuutuksen lisäksi jollain vapaaehtoisella tavalla, kuten vapaaehtoisella eläkevakuutuksella. Kuten luvussa 1.5 kerrottiin, Anne Lautamäki ja Tomi Markki tekivät aiheeseen liittyviä pro gradu -tutkielmia. Tutkielmat ovat kuitenkin jo noin kymmenen vuotta vanhoja ja lakimuutokset ovat muokanneet aihetta reilusti, joten voisi olla relevanttia tutkia samaa aihetta uudemman lainsäädännön näkökulmasta.

Yrittäjien eläketurva on asia, joka puhututtaa yrittäjiä ja vaatii mahdollisesti uudistamista. Yrittäjien eläkelakia pidetään monelta osin vanhentuneena, eikä sen katsota enää sopeutuvan nykypäivän yrittäjyyteen. Yrittäjän eläkelain uudistamista varten onkin perustettu työryhmä, johon kuuluu edustajia Telasta, Eläketurvakeskuksesta, sosi- aali- ja terveysministeriöstä, Suomen Yrittäjistä sekä työmarkkinajärjestöistä (Tela 2017). Työryhmän tarkoituksena on selvittää YEL-vakuuttamiseen liittyviä ongelmia, kehittämistarpeita ja erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja havaittuihin ongelmiin (Eläketurva- keskus 2019). Yrittäjien kannalta toivottavaa olisi, että mahdollisissa yrittäjän eläketur- van uudistuksissa kiinnitettäisiin huomiota tässäkin tutkimuksessa ilmenneisiin laki- sääteisen eläkevakuutuksen epäkohtiin ja pyrittäisiin kehittämään lainsäädäntöä jous- tavampaan suuntaan.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet:

Airio, Ilpo. 2017. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). Sosiaalivakuutus. FINVA Finanssikoulutus OY. Turenki: Hansaprint Oy.

Ambachtsheer, Keith. 2013. The pension system in Finland: Institutional structure and governance. Finnish Centre for Pensions. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Barr, Nicholas. 2013. The pension system in Finland: Adequacy, sustainability and system design. Finnish Centre for Pensions. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Casey, Bernand H. & Dostal, Jörg Michael. 2013. Voluntary Pension Saving for Old Age: Are the Objectives of Self-responsibility and Security Compatible? Social Policy & Administration vol. 47.

D'Ambrogi-Ola, Barbara. 2016. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto (toim.). Työeläketalous. 2. uudistettu painos. FINVA Finanssikoulutus OY. Turenki: Hansaprint Oy.

Fehr, Hans, Habermann, Christian & Kindermann, Fabian. 2006. Tax-Favored Retirement Accounts: Are they Efficient in Increasing Savings and Growth? Friedrich-Alexander-University Erlangen-Nuremberg.

Fenge, Robert, de Menil, Georges & Pestieau, Pierre. 2008. Pension Strategies in Europe and the United States. Massachusetts Institute of Technology. United States of America.

Harju, Jarkko. 2012. Voluntary pension savings and tax incentives: Evidence from Finland. Valtion taloudellinen tutkimuslaitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Havakka, Pauliina. 2017. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). Sosiaalivakuutus. FINVA Finanssikoulutus OY. Turenki: Hansaprint Oy.

Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). 2017. Sosiaalivakuutus. FINVA Finanssikoulutus OY. Turenki: Hansaprint Oy.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. 15 uudistettu painos. Tekijät ja Kirjayhtymä Oy, 1997. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hyrkkänen, Raili. 2009. Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? YEL-työtulon tasotarkastelua eri näkökulmista. Eläketurvakeskus. Helsinki: Multiprint Oy.

Jokela, Teemu, Lammi, Veera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. 2013. Vapaaehtoinen henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. FINVA Finanssikoulutus OY. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Järvinen, Raija. 2004. Teoksessa: Hellsten, Katri & Helne, Tuula. Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kelan tutkimusosasto. F.G. Lönnberg.

Lammi, Veera. 2013. Teoksessa: Jokela, Teemu, Lammi, Veera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. Vapaaehtoinen henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. FINVA Finanssikoulutus OY. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Lohi, Ilkka. 2013. Teoksessa: Jokela, Teemu, Lammi, Veera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. Vapaaehtoinen henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. FINVA Finanssikoulutus OY. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Marcinkiewicz, Edyta. 2018. Voluntary Pensions Development and the Adequacy of the Mandatory Pension System: Is There a Trade-Off? Springer Netherlands.

Määttänen, Niko. 2006. Vapaaehtoiset eläkevakuutukset, verotus ja eläkkeelle siirtyminen. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Helsinki: Etla.

Määttänen, Niku. 2016. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto (toim.). Työeläketalous. 2. uudistettu painos. FINVA Finanssikoulutus OY. Turenki: Hansaprint Oy.

Pietiläinen, Seppo. 2005. Kun yrittänyttä vakuutukseen laitettiin, Yrittäjien eläkelain synty ja varttuminen. Eläketurvakeskus. Edita Prima Oy.

Poikonen, Piritta & Silvola, Timo. 2010. Eläkesäästäminen. FINVA Finanssikoulutus OY. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Rantala, Jukka & Pentikäinen, Teivo. 2009. Vakuutusoppi. 11. uudistettu painos. FINVA Finanssikoulutus OY. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. 2017. Työeläke. FINVA Finanssikoulutus OY. Turenki: Hansaprint Oy.

Schwarz, Anita M. 2006. Pension system reforms. Social Protection discussion paper series. Washington, DC: World Bank.

Tenhunen, Sanna. 2016. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto (toim.). Työeläketalous. 2. uudistettu painos. FINVA Finanssikoulutus OY. Turenki: Hansaprint Oy.

Oikeudelliset lähteet:

Kansaneläkelaki (11.5.2007/568).

Laki Eläketurvakeskuksesta (19.5.2006/397).

Laki takuueläkkeestä (20.8.2010/703).

Laki yleisradioverosta (484/2012).

Sairausvakuutuslaki (21.12.2004/1224).

Tapaturma- ja ammattitautilaki (24.4.2015/459).

Tuloverolaki (30.12.1992/1535).

Työeläkelakipalvelu 2017a. Yrittäjän vahvistetun työtulon muuttaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=300522 (30.11.2017)

Työeläkelakipalvelu 2017b. Yrittäjän työtulo-opas. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/compilation.faces?folder_id=200649 (30.11.2017)

Työeläkelakipalvelu 2017c. Yrittäjän työtulon vahvistaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310176 (30.11.2017)

Työeläkelakipalvelu 2017d. Yrittäjän työtulo eläkkeen ja etuuksien perustana. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310992 (02.12.2017)

Työeläkelakipalvelu 2017e Työeläkevakuutusmaksun laiminlyöntikorotuksen määrääminen yrittäjälle. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=300536 (27.11.2017)

Työeläkelakipalvelu 2017f. Yrittäjän kehottaminen ja pakkovakuuttaminen. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=300550 (27.11.2017)

Työeläkelakipalvelu 2017g. Tulevan ajan eläke. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=308307 (19.11.2017)

Työeläkelakipalvelu 2017h. Yrittäjän vakuuttamisvelvollisuuden valvonta. Eläketurvakeskus. Saatavissa: https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/folder.faces?folder_id=200208 (07.02.2018)

Työntekijän eläkelaki (19.5.2006/395).

Yrittäjän eläkelaki (22.12.2006/1272).

Internet-lähteet:

AYT 2019. Jäsenmaksulaskuri
Saatavissa: <https://www.ayt.fi/fi/laske-jasenmaksusi> (02.02.2019)

Elo 2019a. Kenen pitää ottaa YEL-vakuutus?
Saatavissa: https://www.elo.fi/yrittaja/tietoa-yel-vakuutuksesta/kenelle?sc_lang=fi-FI (02.02.2019)

Elo 2019b. Maksut ja todistukset

Saatavissa: <https://www.elo.fi/yrittaja/maksut-ja-todistukset> (09.12.2018)

Elo 2019c. YEL-laskuri

Saatavissa: <https://yel-laskuri.elo.fi/> (16.12.2018)

Elo 2019d. YEL-vakuutus. Yrittäjän opas 2019

Saatavissa: <https://www.elo.fi/-/media/files/vakuuttaminen-esitteet/yel-vakuutus-yrittajan-opas.pdf> (02.02.2019)

Eläketurvakeskus 2017. YEL-työtulot

Saatavissa: <http://www.etk.fi/tutkimus-tilastot-ennusteet/tilastot/tyoelakevakuutut/yel-vakuutetut-tyotulot/> (30.11.2017)

Eläketurvakeskus 2018a. Eläketurvakeskuksen tehtävä

Saatavissa: <https://www.etk.fi/tietoa-etk-sta/etk-lyhyesti/tehtava/> (21.10.2018)

Eläketurvakeskus 2018b. Janne Salonen

Saatavissa: <https://www.etk.fi/henkilokortti/janne-salonen/> (21.10.2018)

Eläketurvakeskus 2018c. Yhä useampi yrittäjä eläkevakuuttaa minimin mukaan

Saatavissa: <https://www.etk.fi/tiedote/yha-useampi-aloittava-yrittaja-elakevakuuttaa-minimin-mukaan/> (02.12.2018)

Eläketurvakeskus 2018d. Suomen työeläkkeensaajat toukokuu 2018

Saatavissa: <http://www.etk.fi/wp-content/uploads/Suomen-tyoelakkeensaajat-2016.pdf> (03.02.2019)

Eläketurvakeskus 2019. Ministeriöiden asettamat tai johtamat tai muut laajapohjaiset työryhmät. Saatavissa: <https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elakejarjestelma-muutoksessa/ajankohtaiset-tyoryhmat/laajapohjaiset-tyoryhmat/#toggle-id-8> (16.02.2019)

Etla 2018a. Toiminta pähkinänkuoressa: Etla tutkii, ennustaa ja arvioi

Saatavissa: <https://www.etla.fi/tietoa-etlasta/> (21.10.2018)

Etla 2018b. Määttänen, Niku

Saatavissa: <https://www.etla.fi/henkilot/maattanen-niku/> (21.10.2018)

Fennia 2018a. Henki-Fennia – Yrityksesi, sinun ja lähimmäisesi parasta ajatellen

Saatavissa: <https://www.fennia.fi/fi/fennia-konserni/tyhtiot/henki-fennia/> (21.10.2018)

Fennia 2018b. Fennia-Eläke

Saatavissa: <https://www.fennia.fi/fi/yritykset-ja-yrittajat/vakuutukset/yrittajat/elake/> (21.10.2018)

Finanssiala ry 2019. Tilastot

Saatavissa: <http://www.finanssiala.fi/materiaalipankki/tilastot/Sivut/default.aspx> (02.02.2019)

Finanssivalvonta 2017. Vapaaehtoiset yksilölliset eläkevakuutukset
Saatavissa: <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Elakesaastaminen/Elakevakuutus/Pages/Default.aspx> (22.01.2018)

Fine 2017. Eläkesäästäminen 2017
Saatavissa: <https://www.fine.fi/media/julkaisut-2017/elakesaastaminen2017.pdf>
(23.01.2018)

Ilmarinen 2018. Vähennä YEL-maksut verotuksessa 2018
Saatavissa: <https://www.ilmarinen.fi/siteassets/liitepankki/lomakkeet-ja-julkaisut/2018/verovahennys oikeuden-vaikutus-yel-maksuun.pdf> (05.12.2017)

Ilmarinen 2019a. Mistä eläke muodostuu?
Saatavissa: <https://www.ilmarinen.fi/henkiloasiakas/tietoa-elakkeista/mista-elakemuodostuu/> (02.02.2019)

Ilmarinen 2019b. Töissä eläkkeellä.
Saatavissa: <https://www.ilmarinen.fi/henkiloasiakas/elakkeella/toissa-elakkeella/>
(02.02.2019)

Ilmarinen 2019c. Yrittäjän YEL-vakuuttaminen 2019
Saatavissa: https://www.ilmarinen.fi/siteassets/liitepankki/lomakkeet-ja-julkaisut/2019/yrittajan_yel_vakuuttaminen_2019.pdf (02.02.2019)

Ilmarinen 2019d. YEL-maksu.
Saatavissa: <https://www.ilmarinen.fi/yrittaja/yrittajan-elakevakuutus/yel-maksut/#vahenna-maksut-verotuksessa> (01.02.2019)

Ilmarinen 2019e. Töissä eläkkeellä
Saatavissa: <https://www.ilmarinen.fi/henkiloasiakas/elakkeella/toissa-elakkeella/>
(16.12.2018)

Ilmarinen 2019f. Sosiaalivakuutusmaksut ja avainluvut 2019
Saatavissa: https://www.ilmarinen.fi/siteassets/liitepankki/lomakkeet-ja-julkaisut/2019/sosiaalivakuutusmaksut-ja-rajamaarat_2019.pdf (09.02.2019)

Kela 2016. Sairausvakuutusmaksut alenevat 2017
Saatavissa: <https://www.kela.fi/-/sairausvakuutusmaksut-alanevat-2017> (05.12.2017)

Kela 2018. Eläkeläisen tuet
Saatavissa: https://www.kela.fi/documents/10180/0/Elakkeelle_esite_Kela.pdf
(02.02.2019)

Kela 2019a. Kansaneläkkeen määrä ja maksaminen
Saatavissa: <http://www.kela.fi/kansanelake-maara-ja-maksaminen> (02.02.2019)

Kela 2019b. Eläkkeensaajan asumistuen määrä ja maksaminen
Saatavissa: <http://www.kela.fi/elakkeensaajan-asumistuki-maara-ja-maksaminen>
(02.02.2019)

Kela 2019c. Takuueläke

Saatavissa: <http://www.kela.fi/takuuelake> (02.02.2019)

Kela 2019d. Sairauspäivärahat

Saatavissa: <http://www.kela.fi/sairauspaivarahat> (15.01.2019)

Kela 2019e. Vanhempainpäiväraha

Saatavissa: <http://www.kela.fi/vanhempainpaivarahat> (02.02.2019)

Kela 2019f. Pikaopas kuntoutukseen

Saatavissa: <http://www.kela.fi/kuntoutus-pikaopas> (15.01.2019)

Kela 2019g. Erityishoitoraha

Saatavissa: <http://www.kela.fi/erityishoitoraha> (15.01.2019)

Kela 2019h. Työttömän pikaopas

Saatavissa: <http://www.kela.fi/tyottoman-pikaopas> (02.02.2019)

Kela 2019i. Yrittäjä Kelan asiakkaana

Saatavissa: <http://www.kela.fi/yrittajat> (02.02.2019)

Kela 2019j. Työntekijän ja yrittäjän sairausvakuutusmaksut

Saatavissa: <https://www.kela.fi/tyonantajat-tyontekija-yrittaja-sairausvakuutusmaksu> (02.02.2019)

Kela 2019k. Mikä on työssäoloehto?

Saatavissa: <https://www.kela.fi/mika-on-tyossaoloehto> (09.02.2019)

Kela 2019l. Määrä ja maksaminen

Saatavissa: <https://www.kela.fi/peruspaivarahan-maara-ja-maksaminen> (09.02.2019)

OP 2019. Yrittäjän tapaturmavakuutus

Saatavissa: <https://www.op.fi/yritykset/riskienhallinta/vakuutukset/yrittaja-ja-henkilosto/yrittajan-tapaturmavakuutus> (02.02.2019)

Palomurto, Markus. 2017. YEL-vakuuttaminen, nykytila ja kehitys.

Saatavissa: https://www.tela.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/tela/embeds/tela-structure/21364_YEL-vakuuttaminen_kehitys_ja_nykytila_Markus_Palomurto_ETK_31082017.pdf (02.12.2018)

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. Työeläkeindeksi ja palkkakerroin vahvistettu vuodelle 2019. Saatavissa: https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyoelakeindeksi-ja-palkkakerroin-vahvistettu-vuodelle-2019 (02.02.2018)

Suomen virallinen tilasto (SVT): Vakuutustoiminta. 2016, Liitetaulukko 3. Henkivakuutusyhtiöiden vakuutusluokkakohdaiset tiedot 2016. Helsinki: Tilastokeskus

Saatavissa: http://www.stat.fi/til/vato/2016/vato_2016_2017-11-17_tau_003.fi.html (03.02.2019)

Suomen Yrittäjät 2018a. Kysely yrittäjän eläkejärjestelmästä

Saatavissa: https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yel-kyselyn_tulokset.pdf
(02.12.2018)

Suomen Yrittäjät 2018b. Suomen Yrittäjät – pienten ja keskisuurten yritysten etu- ja palvelujärjestö

Saatavissa: <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat-316132> (21.10.2018)

Suomen Yrittäjät 2018c. Historia

Saatavissa: <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tata-suomen-yrittajat/historia-317719> (21.10.2018)

SYT 2019. Jäsenmaksut 2019

Saatavissa: <https://syf.fi/jaseneksi/jasenmaksut/> (02.02.2019)

Tela 2017. YEL vaatii uudistamista – helppoa se ei ole

Saatavissa: https://www.tela.fi/uutiskirje/artikkeli/1/0/yel_vaatii_uudistamista_-_helppoa_se_ei_ole (16.02.2019)

Työeläke.fi 2019a. Perhe-eläke. Eläketurvakeskus

Saatavissa: <https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/leskelle-ja-lapsille-perhe-elaketta/> (02.02.2019)

Työeläke.fi 2019b. Yrittäjän eläketurva. Eläketurvakeskus

Saatavissa: <https://www.tyoelake.fi/yrittajan-elaketurva/tyotulo-kannattaa-mitoittaa-oikein/#title> (02.02.2019)

Työttömyyskassojen yhteisjärjestö 2019. Yrittäjän päivärahan suuruus

Saatavissa: http://www.tyj.fi/fin/ansiopaivaraha/yrittajan_ansiopaivaraha/yrittajan_paivarahan_suuruus/ (03.12.2017)

Vero.fi 2010. Pitkäaikaissäättämissopimuksen ja vapaaehtoisen yksilöllisen eläkeva-

kuutuksen verotus. Saatavissa: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48212/pitkaaikaissaastamissopimuksen_ja_vapaa/ (10.01.2018)

Vero.fi 2013. Sairausvakuutusmaksu

Saatavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48793/sairausvakuutusmaks/#yritt%C3%A4jien-sv-maksu> (09.02.2018)

Vero.fi 2019a. Tulonhankkimiskulut ansiotuloista

Saatavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48490/tulon-hankkimiskulut-ansiotuloista2/> (09.02.2019)

Vero.fi 2019b. Eläketulon verotus

Saatavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48865/el%C3%A4ketulon-verotus2/> (09.02.2019)

Vero.fi 2019c. Verotettavan tulon laskeminen henkilöverotuksessa

Saatavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/49038/verotettavan-tulon-laskeminen-henkil%C3%B6verotuksessa/> (09.02.2019)

Vero.fi 2019d. Yleisradiovero

Saatavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48391/yleisradiovero/> (09.02.2019)

Veronmaksajat.fi 2017. Vapaaehtoinen eläkevakuutus

Saatavissa: <https://www.veronmaksajat.fi/Sijoittaminen/Vapaaehtoinen-elakevakuutus/> (07.01.2018)

Veronmaksajat.fi 2019. YLE-vero

Saatavissa: <https://www.veronmaksajat.fi/Palkka-ja-elake/Veroprocentit/Yle-vero/> (09.02.2019)

Yle.fi 2017. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosio romahti – ”Muutoksen perässä on vaikea pysyä”

Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9446796> (06.02.2018)

Henkilölähteet:

Hellstén, Harri. Työmarkkina-asoiden päällikkö. Suomen Yrittäjät. Haastattelu 12.04.2018.

Määttänen, Niku. Tutkimusjohtaja. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etla. Haastattelu 04.04.2018.

Nevalainen, Pekka. Palvelupäällikkö. Henki-Fennia. Haastattelu 27.03.2018.

Salonen, Janne. Ekonomisti. Eläketurvakeskus. Haastattelu 04.04.2018.

LIITE 1: Haastattelurunko

Vapaaehtoinen eläkevakuuttaminen

1. Mitä hyötyjä yrittäjä saa sijoittamalla vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin?
2. Mitä riskejä yrittäjä kohtaa sijoittamalla vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin?
3. Mitkä ovat vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hyvät/huonot puolet verrattuna lakisääteiseen eläkevakuutukseen?
4. Minkä takia vapaaehtoiset eläkevakuutukset eivät ole enää suosiossa?
 - a. Miten tulisi muuttaa, jotta suosio nousisi?
5. Onko yrittäjän nykypäivänä järkevä enää sijoittaa vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin?
 - a. Onko järkevää alivakuuttaa itsensä lakisääteisessä eläkevakuutuksessa ja sijoittaa säästyneet rahat vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen?

Lakisääteinen eläkevakuuttaminen

6. Mitä hyötyjä yrittäjä saa sijoittamalla lakisääteiseen eläkevakuutukseen?
7. Mitä riskejä yrittäjä kohtaa sijoittamalla lakisääteiseen eläkevakuutukseen?
8. Mitkä ovat lakisääteisen eläkevakuutuksen hyvät/huonot puolet verrattuna vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen?
9. Kuinka hyvin yrittäjät tuntevat työtulon vaikutukset sosiaaliturvaan? (Sairauspäiväraha, vanhempainpäiväraha, työttömyysturva, vapaaehtoinen tapaturmavakuutus)
 - a. Sijoittaisivatko yrittäjät enemmän lakisääteiseen eläkevakuutukseen, jos yrittäjillä olisi parempi tuntemus sen vaikutuksesta sosiaaliturvaan?

Yhteenveto

10. Minkä takia yrittäjät sijoittaisivat mieluummin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin kuin lakisääteiseen eläkevakuutukseen?